

Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 beslutningsnyttig informasjon?

En casestudie av bankanalytikers beslutningstaking mot norske banker

Martin Vigsø og Per Erling Omsland

Veileder: Terje Heskestad

Masteroppgave, Masterstudie i Regnskap og Revisjon

NORGES HANDELSHØYSKOLE

Dette selvstendige arbeidet er gjennomført som ledd i masterstudiet i økonomi- og administrasjon ved Norges Handelshøyskole og godkjent som sådan. Godkjenningen innebærer ikke at Høyskolen eller sensorer innestår for de metoder som er anvendt, resultater som er fremkommet eller konklusjoner som er trukket i arbeidet.

Forord

Denne masterutredningen er skrevet høsten 2019 som en del av vår toårige mastergrad i regnskap og revisjon (MRR) ved Norges Handelshøyskole (NHH). Regnskapsfaget er noe begge forfatterne anser som interessant og det var derfor naturlig å velge et tema innenfor dette fagfeltet.

Valg av tema skyldtes at vi også synes bank og finans er interessant, i tillegg til at IFRS 9 er en relativt ny regnskapsstandard. Vi hadde lite kjennskap til den nye nedskrivningsmodellen etter IFRS 9, som gjorde det valgte temaet til en spennende utfordring. Vår manglende kunnskap har underveis bydd på flere utfordringer, noe som har resultert i en bratt læringskurve. I tillegg har vi gjennom våre intervjuobjekter forbedret vår forståelse av den norske bankbransjen.

Vi ønsker å takke vår veileder, Terje Heskestad, som alltid har vært tilgjengelig og gitt oss gode innspill og konstruktive tilbakemeldinger. I tillegg vil vi rette en stor takk til samtlige intervjuobjekter. Vi er utrolig takknemlige for at dere tok dere tid til å stille til intervju. Uten dere ville ikke denne utredningen vært mulig.

Bergen, 20. desember 2019

Martin Vigsø

Per Erling Omsland

Executive summary

Denne masterutredningen har studert den nye nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 og undersøkt hvorvidt den gir beslutningsnyttig informasjon. IFRS 9 var et resultat av kritikken av IAS 39 etter finanskrisen i 2008, som gikk ut på at tapsavsetninger kom for lite og for sent. IFRS 9 har en forventningsbasert tilnærming til tapsavsetninger. I henhold til IFRS 9 skal banker avsette tap for forventede kredittap og hensynte fremtidsrettet informasjon, slik at tapsavsetningene skal komme større og tidligere. Utredningen har studert følgende problemstilling:

Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet?

Vurderingskriteriet for problemstillingen er det konseptuelle rammeverket av IASB. Etter rammeverket er formålet med IFRS-standardene å gi beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet. Beslutningsnyttig informasjon må være relevant og pålitelighet, og graden av beslutningsnyttighet øker hvis informasjonen er sammenlignbar, verifiserbar, tidsmessig og forståelig. Som primærbrukerne av regnskapet har vi fokusert på norske bankanalytikere.

Vi har gjennomført en casestudie av norske bankanalytikeres beslutningstaking mot norske banker. Utredningens empiri er innhentet primærdata gjennom dybdeintervjuer av fire bankanalytikere og tre banker, samt noen spørsmål til Finanstilsynet.

Konklusjonen på utredningens problemstilling er at nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 stort sett gir beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet. Nedskrivningsmodellen gir relevant og delvis pålitelig informasjon. Inndelingen i de ulike stegene gir analytikerne relevant og tidligere informasjon, som følge av den forventningsbaserte tilnærmingen. Noteopplysninger bidrar til pålitelig informasjon gjennom økt transparens, men noe av innholdet oppleves som irrelevant av analytikerne. Flere forhold rundt bankenes kredittrisikovurdering, som sesong- og kalendereffekter, kan gjøre informasjonen mindre forståelig og sammenlignbar. Bankers informasjonsgrunnlag kan være forskjellig som følge av ulik historikk eller ulik vurdering av fremtidsrettet informasjon, som både kan gi mer og mindre beslutningsnyttig informasjon. IFRS 9 er mer prinsippbasert og skjønnsmessige vurderinger kan redusere beslutningsnyttigheten.

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
EXECUTIVE SUMMARY	3
FIGUROVERSIKT	7
1. INNLEDNING.....	9
1.1 BAKGRUNN	9
1.2 PROBLEMSTILLING	10
1.3 HVA VÅR UTREDNING KAN TILFØRE	12
1.4 UTREDNINGENS STRUKTUR	12
2. DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET	13
2.1 BEHOVET FOR INTERNASJONALE REGNSKAPSREGLER	13
2.2 IFRS OG IASB	14
2.3 DET KONSEPTUELLE RAMMEVERKET AV IASB.....	15
2.4 FORMÅLET MED FINANSIELL RAPPORTERING.....	16
2.5 KVALITATIVE KARAKTERISTIKA.....	17
2.5.1 <i>Fundamentale kvalitative karakteristika</i>	<i>17</i>
2.5.2 <i>Forsterkende kvalitative karakteristika.....</i>	<i>18</i>
2.6 DEFINISJONER	20
2.7 KRAV TIL INNREGNING	21
2.8 MÅLING.....	21
2.9 PRESENTASJON.....	22
2.10 AVSLUTNING.....	22
3. NEDSKRIVNING AV FINANSIELLE EIENDELER ETTER IFRS 9	23
3.1 FORMÅLET MED IFRS 9 OG DENS VIRKEOMRÅDE	23
3.2 DEFINISJONER	23
3.3 INNREGNING OG FRAREGNING	24
3.3.1 <i>Innregning.....</i>	<i>24</i>
3.3.2 <i>Fraregning</i>	<i>24</i>
3.4 KLASSIFISERING AV FINANSIELLE EIENDELER	25
3.5 MÅLING.....	27
3.5.1 <i>Måling ved førstegangsinnregning.....</i>	<i>27</i>

3.5.2	<i>Etterfølgende måling</i>	28
3.6	THE INCURRED LOSS MODEL ETTER IAS 39	34
3.7	NEDSKRIVNING AV FINANSIELLE EIENDELER ETTER IFRS 9	35
3.7.1	<i>3-stegmodellen</i>	36
3.7.2	<i>Kjøpte eller opprettede kredittforringede finansielle eiendeler</i>	37
3.7.3	<i>Forenklet metode</i>	39
3.8	MÅLING AV KREDITTRISIKO	40
3.8.1	<i>Vesentlig økning i kredittrisiko</i>	40
3.8.2	<i>Objektive bevis for tap - Kredittforringelse</i>	44
3.9	MÅLING AV FORVENTEDE KREDITTAP	44
3.9.1	<i>Objektivt og sannsynlighetsvektet</i>	46
3.9.2	<i>Tidsverdien av penger</i>	47
3.9.3	<i>Rimelig og dokumenterbar informasjon</i>	47
3.10	NOTEOPPLYSNINGER	50
3.10.1	<i>Kredittrisikohåndtering</i>	51
3.10.2	<i>Forventet kredittap og eksponering mot kredittrisiko</i>	51
3.11	AVSLUTNING	52
4.	METODE	53
4.1	SAMFUNNSVITENSKAPELIG METODE	53
4.2	FORSKNINGSDESIGN	53
4.2.1	<i>Forskningens formål</i>	54
4.2.2	<i>Forskningsmetode</i>	54
4.2.3	<i>Forskningsstrategi</i>	55
4.2.4	<i>Tidsdimensjon</i>	56
4.3	DATAINNSAMLING	56
4.3.1	<i>Primærdata</i>	57
4.3.2	<i>Sekundærdata</i>	62
4.4	DATABEHANDLING	62
4.5	FORSKNINGSKVALITET	62
4.5.1	<i>Pålitelighet</i>	62

4.5.2	<i>Troverdighet</i>	63
4.5.3	<i>Overførbarhet</i>	64
4.5.4	<i>Bekreftbarhet</i>	65
4.6	ETIKK.....	66
4.7	AVSLUTNING.....	67
5.	ANALYSE	68
5.1	EMPIRISKE FUNN PÅ ET OVERORDNET NIVÅ.....	68
5.1.1	<i>Nedskrivningsmodellen etter IAS 39</i>	68
5.1.2	<i>Nedskrivningsmodellen etter IFRS 9</i>	70
5.1.3	<i>Bankenes vurdering av tapsavsetninger etter IFRS 9</i>	72
5.2	RELEVANS OG PÅLITELIGHET.....	73
5.2.1	<i>Relevans</i>	73
5.2.2	<i>Pålitelighet</i>	75
5.3	BANKERS KREDITTRISIKOVURDERING.....	79
5.4	INFORMASJONSGRUNNLAG OG SKJØNNSMESSIGE VURDERINGER.....	84
5.5	NOTEOPPLYSNINGER.....	90
5.6	AVSLUTNING.....	93
6.	KONKLUSJON	94
6.1	BESVARE UTREDNINGENS PROBLEMSTILLING.....	94
6.2	FORSLAG TIL VIDERE FORSKNING.....	97
6.3	MULIGE FEILKILDER.....	98
7.	BIBLIOGRAFI	100
	VEDLEGG	106

Figuroversikt

Figur 1 Oversikt over de ulike aktørene og regnskapsstandardene	14
Figur 2 Rammeverkets struktur inspirert av Høiby & Tornes (2017)	17
Figur 3 Klassifisering av finansielle eiendeler (PwC, 2018).....	26
Figur 4 3-stegmodellen (Madsen, 2015)	36
Figur 5 The incurred loss model etter IAS 39 (Høiby & Tornes, 2017)	69

Tabelloversikt

Tabell 1 Kontantstrømmen til forbrukslånet	29
Tabell 2 Beregning av amortisert kost	30
Tabell 3 Regnskapsmessig behandling amortisert kost.....	31
Tabell 4 Eksempel om virkelig verdi over OCI med resirkulering	33
Tabell 5 Avsetningsmatrise	40
Tabell 6 Varighet på intervjuene	61
Tabell 7 Eksempel på anvendelse av en PD-modell	79

Formeloversikt

Formel 1 Beregning av amortisert kost	28
Formel 2 Beregning av amortisering	28
Formel 3 Beregning av effektiv renteinntekt	28
Formel 4 Beregning av den effektive renten	29
Formel 5 Beregning av forventede kredittap.....	45

Formel 6 Beregning av forventede kredittap over de neste tolv månedene	46
--	----

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Finanskrisen i 2008 avdekket flere sårbarheter i det internasjonale finansielle systemet (Stefano, 2017). Ifølge Norges Bank (2014) fortalte W. Byres i Baselkomiteen at det i ettertid av finanskrisen var lett å se at banker, markeder og regulatoriske myndigheter tillot banker å ta *for stor risiko*. I etterkant av finanskrisen har det vært fokus på hvordan man kan forbedre motstandskraften i finanssektoren (Stefano, 2017). For å gjøre bankene mer solide har økte kapitalkrav vært en måte å øke motstandskraften på. Et annet fokusområde har vært hensiktsmessige regnskapsstandarder for å regulere tap på utlån (Norges Bank, 2014). «International Accounting Standard» (IAS) 39 var gjeldende under finanskrisen og fikk mye kritikk i etterkant, blant annet for bestemmelsene rundt beregning og innregning av tap på utlån. Som et resultat av denne kritikken ble en ny regnskapsstandard, «International Financial Reporting Standard» (IFRS) 9, innført med virkning fra og med 2018 (Stefano, 2017).

Bestemmelsene i IAS 39 la opp til en nedskrivningsmodell kjent som «*the incurred loss model*» (Stefano, 2017). I henhold til modellen skulle verdien på utlån nedskrives når det forelå objektive bevis på at tap hadde inntruffet. Tilnærmingen var bakoverskuende i form av at banker ikke skulle nedskrive utlån før hendelser som indikerte mislighold var observert. Under finanskrisen fikk derfor IAS 39 kritikk for at tapsavsetninger kom for lite og for sent («too little, too late») (2017). Allerede før finanskrisen ble IAS 39 kritisert for bestemmelsene rundt sikringsbokføring, og etter finanskrisen fikk altså bestemmelsene for nedskrivning, måling og klassifisering av finansielle eiendeler også kritikk (Høiby & Tornes, 2017). Sikringsbokføring omhandler å vise virkningen av et foretaks risikohåndteringsaktiviteter i finansregnskapet, hvor finansielle instrumenter benyttes til å håndtere bestemte risikoeksponeringer, og som kan påvirke resultatet (IFRS 9, 6.1.1). Ifølge Aarak & Hatleberg (2016) brukes derivater, som opsjoner og forwards, som sikringsinstrumenter.

IFRS 9 inneholder nye bestemmelser for sikringsbokføring, måling og klassifisering av finansielle instrumenter (Stefano, 2017). Standarden inkluderer også nye bestemmelser for nedskrivning av finansielle eiendeler. Sistnevnte legger opp til en nedskrivningsmodell som

baserer seg på forventede fremtidige kredittap, kjent som «*the expected credit loss model*». Modellen innebærer at nedskrivninger for tap på utlån skal være fremtidsrettet og skje før tapshendelsen har skjedd (2017). Nedskrivninger skal dermed reflektere forventede tap og medføre at tapsavsetningene kommer tidligere og større (Norges Bank, 2019). Tapsavsetninger er en balansepost i finansregnskapet som skal dekke *forventede* tap. Den skiller seg derfor fra egenkapitalen som skal dekke *uforventede* tap (Stefano, 2017).

Det har blitt skrevet flere norske masterutredninger om IFRS 9. Aarak & Hatleberg (2016) skrev en utredning som omhandlet hvorvidt sikringsbokføring etter IFRS 9 i større grad reflekterer foretakets risikostyring. Høiby & Tornes (2017) skrev en utredning som søkte å kartlegge IFRS 9 før den offisielt var tredd i kraft og hadde en grundig redegjørelse av standarden. Ulvestad & Thorsen (2017) har også skrevet om den nye nedskrivningsmodellen og effekten dette vil ha på tapsavsetninger til norske banker. En svensk masteroppgave har studert hvordan IFRS 9 påvirker aksjeanalytikere, med utgangspunkt i det konseptuelle rammeverket (Rådström & Eriksson, 2019). Store revisjonsselskaper har også skrevet artikler om IFRS 9, hvor blant annet PwC (2018) har en analyse av norske banker før og etter implementeringen av IFRS 9.

1.2 Problemstilling

IFRS 9 er et aktuelt tema og flere aspekter har blitt studert og skrevet om. Gjennom dokumentetsøk er det etter vår kunnskap skrevet lite om hvorvidt nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir *beslutningsnyttig* informasjon i Norge. Beslutningsnyttig informasjon skal kunne utgjøre en positiv forskjell i en beslutningsvurdering (Stenheim, Sundkvist, & Opsahl, 2017). Rådström & Eriksson (2019) har imidlertid studert dette internasjonalt. De hadde en kvantitativ tilnærming gjennom spørreskjema med enkelte utdypende spørsmål som ble besvart av 23 aksjeanalytikere som dekker de største bankene i Europa (2019).

I norsk sammenheng har Ulvestad & Thorsen (2017) hatt noe fokus på om nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir beslutningsnyttig informasjon. I likhet med de andre norske utredningene skrev Ulvestad & Thorsen (2017) sin masterutredning *før* standarden ble gjeldende i 2018. I motsetning til dem har vi fordelen av å skrive vår utredning nærmere to år etter at IFRS 9 ble innført. Det vil naturligvis foreligge mer relevant informasjon om nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir beslutningsnyttig informasjon *etter* at den har tredd i kraft. Således finner vi det interessant å undersøke hvorvidt regnskapsbrukerne i Norge

finner informasjonen etter IFRS 9 beslutningsnyttig. Formålet med IFRS-standardene er nemlig å gi primærbrukerne av regnskapet beslutningsnyttig informasjon (Conceptual Framework for Financial Reporting [CF], 1.2). På bakgrunn av dette formulerer vi følgende problemstilling:

Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet?

For å besvare problemstillingen vil vi benytte oss av det konseptuelle rammeverket av «International Accounting Standards Board» (IASB). Rammeverket definerer beslutningsnyttig informasjon gjennom kvalitative karakteristika, som at beslutningsnyttig informasjon skal være relevant og pålitelig for beslutningstakerne (CF, 2.4). De kvalitative karakteristikaene anvendes derfor som vurderingskriteriet for problemstillingen, og gjennomgås grundig i kapittel 2.

Vi vil også ta utgangspunkt i rammeverkets definisjon av primærbrukerne av regnskapet, som er investorer og kreditorer (CF, 1.5). I vår masterutredning velger vi å fokusere på *norske bankanalytikere* som primærbrukerne av regnskapet og deres beslutningstaking mot norske banker. Vi anser Norges Bank og obligasjonseiere som nærliggende kreditorer til norske banker, men at det er utfordrende å innhente hensiktsmessig informasjon fra dem. På bakgrunn av dette velger vi å avgrense mot norske bankanalytikere og deres beslutningstaking mot norske banker. Som grunnlag for å besvare problemstillingen har vi derfor intervjuet norske bankanalytikere, samt norske banker for å få innsikt i den regnskapstekniske anvendelsen av IFRS 9.

Vi har utarbeidet følgende forskningsspørsmål for å besvare problemstillingen, og disse vil drøftes selvstendig i analysen:

- 1) *Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 relevant og pålitelig informasjon til norske bankanalytikere?*
- 2) *Hvordan påvirkes beslutningsnyttigheten av bankenes kreditrisikovurdering?*
- 3) *Hvordan påvirkes beslutningsnyttigheten av bankenes informasjonsgrunnlag og skjønnsmessige vurderinger?*
- 4) *Gir noteopplysningene beslutningsnyttig informasjon til norske bankanalytikere?*

1.3 Hva vår utredning kan tilføre

Vår masterutredning vil belyse et område det finnes lite forskning på i Norge. Det finnes mye litteratur om IFRS 9, men lite om hvorvidt nedskrivningsmodellen gir beslutningsnyttig informasjon. Vi har gjennom dokumentetsøk kun funnet forskningsartikler som er andre masterutredninger. I Norge har Ulvestad & Thorsen (2017) sett noe på hvorvidt nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir beslutningsnyttig informasjon, men utredningen ble skrevet før standarden tredde i kraft. I tillegg innhentet de ikke data fra primærbrukerne av regnskapet. I norsk sammenheng går derfor vår utredning et steg videre ved å innhente informasjon fra analytikere som jobber mot norske banker som rapporterer etter IFRS 9.

Ett av forskningsspørsmålene som Høiby & Tornes (2017) studerte var om den nye nedskrivningsmodellen i større grad er harmonisert med det konseptuelle rammeverket. De fokuserte dog på bestemmelsene i IFRS 9 og innhentet informasjon fra norske banker som regnskapsprodusenter. I motsetning til dem undersøker vi hvorvidt *rapporteringen* etter IFRS 9 er i tråd med det konseptuelle rammeverket ved om den gir beslutningsnyttig informasjon. Videre har vi innhentet informasjon fra analytikere og fokuserer dermed på brukersiden.

Ett av Rådström & Eriksson (2019) sine forslag til videre forskning er å studere grundigere hvilken regnskapsmessig informasjon som gir beslutningsnyttig informasjon til aksjeanalytikere. Denne utredningen vil fokusere grundigere på regnskapsmessig informasjon fra nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gjennom en kvalitativ tilnærming. Det vil være interessant å sammenligne våre funn med deres.

1.4 Utredningens struktur

For å være best mulig i stand til å besvare utredningens problemstilling har vi strukturert masterutredningen i seks kapitler, der innledningen utgjør det første kapitlet. Kapittel 2 vil redegjøre for det konseptuelle rammeverket som er vurderingskriteriet for problemstillingen. Vi vil presentere IFRS 9 med fokus på den nye nedskrivningsmodellen i kapittel 3. Kapittel 4 forklarer våre metodiske valg for å besvare problemstillingen. I utredningens kapittel 5 vil vi diskutere våre empiriske funn og drøfte disse mot det konseptuelle rammeverket. Vi vil avslutningsvis i kapittel 6 konkludere i hvilken grad nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir primærbrukerne av regnskapet beslutningsnyttig informasjon.

2. Det konseptuelle rammeverket

Formålet med kapitlet er å redegjøre for det konseptuelle rammeverket, med fokus på de kvalitative karakteristikaene ved beslutningsnyttig informasjon. Innledningsvis i kapittel 2.1 forklares hvorfor vi trenger internasjonale regnskapsregler. I kapittel 2.2 presenteres de internasjonale regnskapsstandardene, «International Financial Reporting Standards» (IFRS), og organisasjonen som utarbeider disse, «The International Accounting Standards Board» (IASB). Deretter gjennomgås det konseptuelle rammeverket grundig i resten av kapitlet. Redegjørelsen tar utgangspunkt i bestemmelsene i den nyste utgaven av rammeverket fra 2018.

2.1 Behovet for internasjonale regnskapsregler

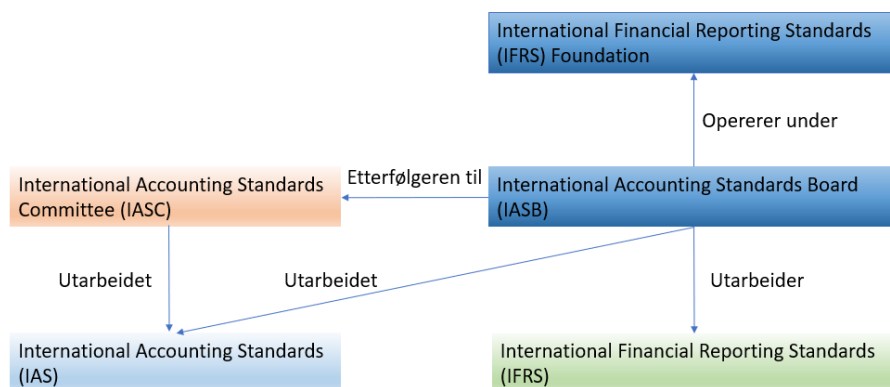
Et effektivt kapitalmarked er en nødvendig forutsetning for en velfungerende økonomi og det er effektivt når kapital allokeres på en slik måte at verdiskaping maksimeres (Regjeringen, 2018). Kapitalgivere, i form av investorer og kreditorer, er aktører som ønsker å allokere sine ressurser på en mest mulig effektiv måte (Santos, 2019). Deres investeringsbeslutninger baserer seg blant annet på finansiell informasjon om selskaper formidlet gjennom finansregnskapet. Følgelig er det avgjørende for en effektiv kapitalallokering at regnskapsinformasjon som fremkommer av finansregnskapet gir et relevant og rettvise bilde av de underliggende økonomiske realitetene i selskapet. Ifølge Stortinget (2004) vil et rettvise bilde oppnås ved at selskapets økonomiske stiling presenteres på en *pålitelig* måte.

Dersom det *ikke* hadde eksistert internasjonale regnskapsregler ville et selskap anvendt de regnskapsreglene som er gjeldende i det landet selskapet er hjemmehørende i. Regnskapsregler på tvers av forskjellige land er imidlertid ikke sammenfallende, noe som medfører at samme økonomiske realiteter kan presenteres ulikt i rapporteringen (Kinserdal, 2018). Et illustrerende eksempel er da det tyske selskapet Daimler-Benz børsnoterte seg på den amerikanske børsen i New York i 1993. Etter tyske regnskapsregler hadde selskapet i 1993 et positivt resultat på 0,6 milliarder og en egenkapital på 17,6 milliarder. Til forskjell hadde selskapet et underskudd på 1,8 milliarder og en egenkapital på 26,3 milliarder etter amerikanske regnskapsregler (2018). Forskjellen er betydelig og det er rimelig å anta at kapitalgivere vil ta ulike beslutninger avhengig av hvilke regnskapsregler som legges til

grunn. Dette ville resultert i en ineffektiv ressursallokering. Behovet for internasjonale regnskapsregler skyldes dermed at finansregnskapet skal bli mer sammenlignbart for kapitalgiverne, for å etterstrebe et effektivt kapitalmarked.

2.2 IFRS og IASB

Dagens gjeldende internasjonale regelverk for regnskapsregler kalles «International Financial Reporting Standards» (IFRS). «The International Accounting Standards Board» (IASB) står bak IFRS og har ansvaret for utarbeidelsen av nye IFRS-standarder (IFRS, 2019), som illustrert i figur 1 under. IASB er etterfølgeren til «International Accounting Standards Committee (IASC) som ble dannet i 1973. IASC utarbeidet de første internasjonale regnskapsstandardene som kalles «International Accounting Standards» (IAS) (Picker, 2016). Flere av disse standardene er videreført av IASB til dagens IFRS-regelverk (2016). Dagens regelverk består dermed både av IAS- og IFRS-standarder.

Figur 1 Oversikt over de ulike aktørene og regnskapsstandardene

Som det fremkommer av figur 1 opererer IASB under IFRS Foundation, som er en ikke-profitmaksimerende organisasjon (Picker, 2016). Målet til IFRS Foundation er å utarbeide IFRS-standarder som bidrar til et transparent, pålitelig og effektivt kapitalmarked. Dette skal sikre tillit, vekst og finansiell soliditet i den globale økonomien (CF, SP1.5).

Hvem har rapporteringsplikt etter IFRS i Norge?

Dagens IFRS-regelverk ble gjeldende for de aller fleste europeiske børsnoterte foretak i 2005 (Schwencke, 2006). I Norge regulerer Regnskapsloven hvem som er pålagt å anvende IFRS. I henhold til regnskapsloven § 3-9 første ledd har alle *børsnoterte foretak* i Norge plikt til å

anvende IFRS i *konsernregnskapet*. Kravet gjelder tilsvarende for selskapsregnskapet til børsnoterte foretak, gitt at foretakene ikke er pliktig til å utarbeide konsernregnskap (RSM, 2019). Selskaper med børsnoterte obligasjoner er også pålagt å anvende IFRS (2019). Mange større banker i Norge er dermed pliktig til å rapportere etter IFRS. Deriblant de børsnoterte forbrukslånsbankene Komplett Bank og Bank Norwegian, i tillegg til Sparebanken Sør hvor man kan kjøpe egenkapitalbevis.

I henhold til «Forskrift om endring i forskrift om årsregnskap for banker, kredittforetak og finansieringsforetak og forskrift om regnskapsmessig behandling om utlån og garantier i finansforetak» § 1-4 vil også *unoterte* banker, kredittforetak og finansieringsforetak være pliktig til å anvende IFRS fra og med 2020. Dette innebærer at mindre sparebanker og forbrukslånsbanker som tidligere ikke har vært omfattet av regnskapsloven § 3-9 må rapportere etter IFRS fra og med regnskapsåret 2020. Forskriften gir imidlertid adgang til en alternativ tilpasning av IFRS som innebærer enkelte unntak (RSM, 2019). Ved den alternative tilpasningen kan unoterte banker, kredittforetak og finansieringsforetak unnlate å omarbeide sammenligningstall ved overgangen til IFRS, la være å anvende IFRS 16 *Leieavtaler* i 2020, samt regnskapsføre utbytte og konsernbidrag i samsvar med regnskapsloven (2019).

2.3 Det konseptuelle rammeverket av IASB

Det konseptuelle rammeverket for finansiell rapportering ble utgitt av IASB i 1989 (Amyb, 2018) og den siste reviderte utgaven kom i 2018. Rammeverket skal bidra til at IFRS Foundation når sine mål (CF, SP1.5). Formålet med det konseptuelle rammeverket er (CF, SP1.1):

- a) å assistere IASB i utarbeidelsen av nye IFRS-standarder som er basert på konsistente prinsipper,
- b) å assistere regnskapsprodusenter i håndteringen av hendelser som ikke dekkes av en særskilt standard, og
- c) å assistere regnskapsbrukere i tolkningen av eksisterende standarder.

Et viktig poeng er at rammeverket ikke er en standard i seg selv og at det ikke overstyrer innholdet i noen av IFRS-standardene (CF, SP1.2). Dette gjelder med unntak av om ledelsen

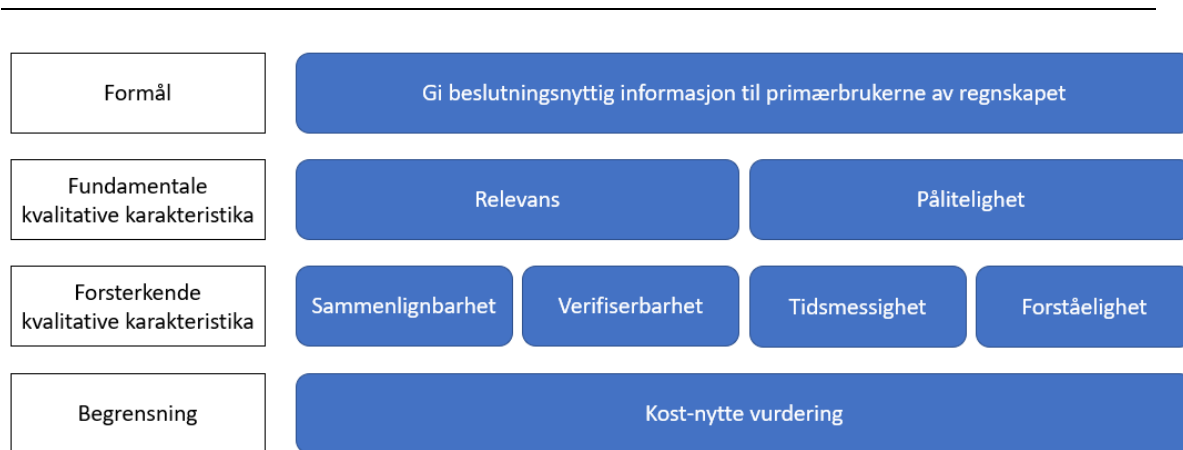
under ekstremt sjeldne omstendigheter («extremely rare circumstances») konkluderer med at å følge en IFRS-standard vil være så misvisende at det vil være i strid med formålet med finansiell rapportering etter det konseptuelle rammeverket (IAS 1). Slike ekstremt sjeldne omstendigheter vil i praksis «aldri» finne sted (Kinserdal, 2018).

2.4 Formålet med finansiell rapportering

Formålet med *finansiell rapportering* er å gi primærbrukerne av regnskapet *beslutningsnyttig* informasjon (CF, 1.2). Følgelig er målet at IFRS-standardene, herunder IFRS 9, skal gi beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne. Formålet danner fundamentet for rammeverket (CF, 1.1), slik at de kvalitative karakteristikaene og kostnadsbegrensningen i figur 2 er utledet fra formålet. Med dette menes at de er utformet for å oppnå formålet med finansiell rapportering. IASB definerer primærbrukerne av regnskapet som eksisterende og potensielle investorer, samt långivere og andre kreditorer (CF, 1.5). Felles for primærbrukerne er at de er kapitalgivere. Beslutningsnyttig informasjon skal hjelpe primærbrukerne med å ta mer informerte og dermed bedre beslutninger. Slik informasjon skal kunne utgjøre en positiv forskjell i en beslutningsvurdering (Stenheim et al., 2017).

Beslutningsnyttigheten av regnskapsinformasjon kan diskuteres i lys av et prediksjons- og et kontrollformål (Stenheim et al., 2017). I det konseptuelle rammeverket står prediksjonsformålet sterkest, hvor prediksjonsformålet synes å være avgrenset til et verdsettingsformål. For å ivareta prediksjonsformålet må regnskapsinformasjon være egnet til å forme prediksjoner om foretaket. Verdsettingsformålet omhandler behovet som eksisterende og potensielle investorer og kreditorer har for verdsettingsinformasjon. Eksempelvis ønsker investorer å predikere fremtidig lønnsomhet som grunnlag for sine investeringsbeslutninger (2017).

Kontrollformålet handler om å bruke regnskapsinformasjon til oppfølging og forvaltning av foretaket, for å redusere prinsipal-agent problemer (Stenheim et al., 2017). Prinsipalen stiller ressurser til rådighet for agenten, som skal forvalte ressursene på en best mulig måte. En klassisk prinsipal-agent relasjon er mellom eierne og ledelsen. Problemet er at eiernes og ledelsens interesser ikke nødvendigvis er sammenfallende. Eierne kan ønske seg høyest mulig avkastning på sine investeringer, mens ledelsen kan ønske høyest mulig vekst. Dersom ledelsen handler ut fra sin egeninteresse kan ledelsen bli påført et formuestap (2017).

Figur 2 Rammeverkets struktur inspirert av Høiby & Tornes (2017)

For at finansiell informasjon skal være beslutningsnyttig *må* den tilfredsstille de fundamentale kvalitative karakteristikaene *relevans* og *pålitelighet*, som er illustrert i figur 2. Graden av beslutningsnyttighet vil *øke* dersom informasjonen er *sammenlignbar*, *verifiserbar*, *tidsmessig* og *forståelig*. Som det fremkommer av figur 2 omtales sistnevnte karakteristika som forsterkende (CF, 2.4). De fundamentale kvalitative karakteristikaene fungerer dermed som kumulative vilkår, mens de forsterkende kvalitative karakteristikaene påvirker *graden* av beslutningsnyttighet. Som det fremgår av figur 2 gir også formålet med finansiell rapportering opphav til en kostnadsbegrensning gjennom en kost-nytte vurdering av rapporteringen (CF, 2.39). De kvalitative karakteristikaene og kostnadsbegrensningen gjennomgås i det neste delkapitlet.

2.5 Kvalitative karakteristika

2.5.1 Fundamentale kvalitative karakteristika

Relevans

Finansiell informasjon er relevant dersom den kan utgjøre en forskjell i primærbrukernes beslutningstaking (CF, 2.6). Slik informasjon kjennetegnes ved at den har *prediktiv verdi*, *bekreftende verdi* eller begge (CF, 2.7). Informasjon har prediktiv verdi dersom den kan benyttes til å etablere en forventning om fremtiden (CF, 2.8). Dersom finansiell informasjon kan bekrefte eller endre tidligere forventninger har den bekreftende verdi (CF, 2.9). I tillegg *må* informasjonen være *vesentlig*. Informasjon er vesentlig dersom utelatelser eller feil rimelig kan forventes å påvirke primærbrukernes beslutningstaking (CF, 2.11). Uvesentlig

informasjon vil derfor ikke være i stand til å påvirke beslutningstaking, og er følgelig ikke relevant.

Pålitelighet

Finansiell informasjon er perfekt pålitelig dersom den er *fullstendig, nøytral og fri for feil* (CF, 2.13). Informasjon er *fullstendig* når den inneholder tilstrekkelig informasjon til at brukerne kan forstå de underliggende økonomiske forholdene. Noteopplysninger kan bidra til dette (CF, 2.14). *Nøytral informasjon* er presentert på en upartisk måte slik at brukerne får et rettviseende bilde av de underliggende økonomiske forholdene (CF, 2.15). Den siste utgaven av rammeverket presiserer at forsiktighet («*prudence*») skal bidra til nøytral informasjon (CF, 2.16). Med forsiktighet menes å være aktsom når man gjør vurderinger under forhold med usikkerhet. Dette innebærer at det ikke skal oppstå systematisk asymmetri som følge av at man eksempelvis alltid velger det mest forsiktige estimatet innenfor et mulighetsrom (EY, 2018). *Feilfri informasjon* innebærer ikke at informasjonen er fullstendig feilfri. Som følge av finansregnskapets natur gjør estimer dette uopnåelig. Et estimat vurderes imidlertid å gi pålitelig informasjon dersom fremgangsmåten er tilstrekkelig utdypet og fremstår rimelig (CF, 2.18). Selv høyst usikre estimer kan gi beslutningsnyttig informasjon (CF, 2.19).

2.5.2 Forsterkende kvalitative karakteristikker

Sammenlignbarhet

Primærbrukerne bruker finansregnskapet som sammenligningsgrunnlag i beslutningsvurderinger, eksempelvis hvilket selskap en investor skal kjøpe eierandeler i. Derfor vil finansiell informasjon i større grad være beslutningsnyttig dersom den enkelt kan sammenlignes med finansiell informasjon om andre selskaper (CF, 2.24). Konsistent anvendelse av målemetoder for samme økonomiske fenomener på tvers av selskaper, og over tid, vil øke sammenlignbarheten (CF, 2.26).

Verifiserbarhet

Verifiserbarhet bidrar til at brukerne kan forsikre seg om at den finansielle informasjonen er pålitelig. To uavhengige og kunnskapsrike aktører kan verifisere informasjonen dersom de kommer til konsensus om hvorvidt informasjonen er pålitelig presentert (CF, 2.30). Informasjon kan verifiseres direkte gjennom observasjon, for eksempel ved varetelling. Når

det gjelder estimer kan disse verifiseres indirekte (CF, 2.31). Forventede tap på finansielle eiendeler etter IFRS 9 er et estimat som kan verifiseres indirekte ved å gjennomgå tapsmodellen, inkludert underliggende parametere og vurderinger.

Tidsmessighet

Tidsmessighet betyr at primærbrukerne får tilgang til informasjonen i tide slik at den er kapabel til å påvirke beslutninger. Generelt vil eldre informasjon være mindre beslutningsnyttig (CF, 2.33).

Forståelighet

Klar og konsistent klassifisering, karakterisering og presentasjon av finansiell informasjon gjør den forståelig (CF, 2.34). Rammeverket presiserer at enkelte økonomiske fenomener er komplekse av natur. Utelatelse av kompleks informasjon for å gjøre den mer forståelig gjør informasjonen ufullstendig og dermed potensielt misvisende (CF, 2.35). Rammeverket påpeker også at finansiell rapportering utarbeides for regnskapsbrukere som besitter rimelig med kunnskap innenfor økonomi, samt gjennomgår og analyser informasjonen (CF, 2.36).

Det er dog rettet kritikk mot denne avgrensningen av regnskapsbrukere ettersom IFRS fremstår som lite anvendelig blant brukere som ikke besitter nødvendig innsikt i regnskapsregler og økonomiske aktiviteter (Kvifte, 2014). I tillegg understreker Kvifte (2014) at IFRS også kan fremstå forvirrende for profesjonelle aktører. Dette skyldes at IFRS stadig blir utvidet og det stilles nye krav til noteopplysninger, i tillegg til at selskaper bevisst eller ubevisst har unnlatt å fremheve hva som er *vesentlig* informasjonen. På den måten har informasjonsmengden blitt så enorm at relevant informasjon drukner i uvesentligheter (2014).

Kostnadsbegrensning

Rammeverket angir en øvre grense for innsatsen regnskapsprodusenter skal legge ned ved rapportering av finansiell informasjon. Kostnadene tilknyttet finansiell rapportering skal ikke overstige nytten av rapporteringen (CF, 2.39). En regnskapsprodusent har kostnader ved å fremskaffe pålitelig og relevant informasjon (CF, 2.40). Eksempelvis kan det ligge betydelige kostnader bak utviklingen av sofistikerte modeller som estimerer forventede kredittap i henhold til IFRS 9. Videre kan mangelfull rapportering medføre kostnader i form av at regnskapsbrukerne må finne eller estimere nødvendig informasjon selv (CF, 2.40). Nyttien av finansiell rapportering er at relevant og pålitelig informasjon vil gi en mer effektiv

kapitalallokering, som gir lavere kapitalkostnad. Primærbrukerne har også nytte av å kunne ta bedre beslutninger (CF, 2.41).

2.6 Definisjoner

Rammeverket omtaler eiendeler, forpliktelser, egenkapital, inntekter og kostnader som *elementene* i finansregnskapet, som relaterer seg til henholdsvis den finansielle posisjonen og prestasjonen til det rapporterende foretaket (CF, 4.1). En eiendel defineres som «en nåværende økonomisk ressurs kontrollert av foretaket som et resultat av en tidligere hendelse. En økonomisk ressurs er en rettighet som potensielt kan gi økonomiske fordeler» (EY, 2018, s. 5). Definisjonen er endret i 2018-utgaven ved at en potensiell økonomisk fordel ikke lenger må *forventes* å tilflyte foretaket. Dermed trenger det ikke lenger være sikkert, og ikke engang sannsynlig, at økonomiske fordeler vil tilflyte foretaket for å oppfylle definisjonen (EY, 2018).

Videre defineres en forpliktelse som «en nåværende forpliktelse for foretaket til å overføre en økonomisk ressurs som et resultat av en tidligere hendelse. En forpliktelse medfører en plikt og et ansvar som foretaket ikke har praktisk mulighet til å komme seg ut av» (EY, 2018, s. 5). Også denne definisjonen er endret i den nye utgaven av rammeverket. Ifølge den tidligere definisjonen måtte en forpliktelse *forventes* å føre til en strøm av ressurser ut av foretaket som omfattet økonomiske fordeler. Av den nye definisjonen er det ikke lenger et vilkår at en slik overføring *forventes* å finne sted (EY, 2018).

Resterende elementer i finansregnskapet er ikke definert selvstendig, men utledet fra definisjonene av eiendeler og forpliktelser. Egenkapital defineres som residualinteressen i enheten (CF, 4.63), hvor residualinteressen er verdien av eiendelene fratrukket forpliktelsene. Videre defineres inntekter (kostnader) som en økning (reduksjon) i eiendeler eller en reduksjon (økning) i forpliktelser som resulterer i økt (redusert) egenkapital, bortsett fra eiernes innskudd og utdelinger (CF, 4.68-4.69). Følgelig vil resultatet for en gitt periode være forskjellen mellom verdiendringer i eiendeler og forpliktelser i denne perioden. Denne tilnærmingen er grunnen til at IFRS ofte omtales som *balanseorientert* (Fardal, 2007).

2.7 Krav til innregning

Rammeverket stiller tre krav til at noe («an item») kan innregnes i finansregnskapet. Det første innregningskravet er at det må oppfylle definisjonen av en eiendel, en forpliktelse eller egenkapital (CF, 5.6). Det andre kravet til innregning er at det ikke er usikkerhet rundt eiendelens (forpliktelsens) eksistens og det er sannsynlig at økonomiske fordeler (oppofrelser) tilflyter (strømmer ut av) foretaket (CF, 5.12). Det tredje innregningskravet er at det skal kunne måles pålitelig (CF, 5.18). Det andre og tredje kravet skal sikre at informasjonen er henholdsvis relevant og pålitelig (CF, 5.18).

2.8 Måling

Rammeverket presenterer målemetoder for hvordan elementer som oppfyller kravene til innregning skal måles. Målemetodene som presenteres er *historisk kost* og *nåverdi*, hvor blant annet *virkelig verdi*, *bruksverdi (eiendel)* og *innfrielsesverdi (forpliktelse)* inngår i sistnevnte (CF, 6.1). Som følge av de kvalitative karakteristikaene og kostnadsbegrensningen vil det sannsynligvis være hensiktsmessig å velge ulike målemetoder for ulike eiendeler, forpliktelser, inntekter og kostnader (CF, 6.2). IFRS-standarder kan legge føringer for valg og anvendelse av målemetode (CF, 6.3).

Som nevnt har IFRS en balanseorientert tilnærming som innebærer at inntekter og kostnader er definert som endringer i eiendeler og forpliktelser. Dermed blir resultatregnskapet en “dumpingplass” for mange type endringer i balansen som verdiendringer, nedskrivninger og estimatendringer (Kinserdal, 2019). Problem er at en rekke ulike målemetoder finner sted i en og samme balanse. Ulike målemetoder som historisk kost, markedsverdi, diskonterte nåverdier, ikke-diskonterte verdier og amortisert kost gir dermed egenkapitalen ingen økonomisk fortolkning. En egenkapitalandel på 25% trenger således hverken å være bra eller dårlig (2019).

I motsetning til IFRS er norske regnskapsregler, med sine grunnleggende regnskapsprinsipper, regnet å være et resultatorientert regnskapsspråk (Baksaas & Stenheim, 2017). Etter norske regnskapsregler vil opptjeningsprinsippet og sammenstillingsprinsippet avgjøre når inntekter og utgifter skal resultatføres, mens balansen blir i en viss grad en residual som fastsettes med utgangspunkt i det som innregnes i resultatpostene (2017).

2.9 Presentasjon

Et rapporterende foretak formidler informasjon om dets eiendeler, forpliktelser, egenkapital, inntekter og kostnader gjennom finansregnskapet (CF, 7.1). Inntekter og kostnader presenteres *enten* i resultatregnskapet («Profit or Loss») eller i utvidet resultat (heretter OCI fra «Other Comprehensive Income») (CF, 7.15). Resultatregnskapet er primærkilden til informasjon om resultatet (CF, 7.16), slik at inntekter og kostnader i utgangspunktet skal inkluderes der. Rammeverket presiserer imidlertid at IASB, ved utarbeidelse av IFRS-standarder, i spesielle tilfeller kan bestemme at inntekter og kostnader som følge av verdiendringer skal presenteres i OCI. Dette gjelder dersom en slik løsning gir mer relevant eller pålitelig informasjon om periodens resultat (CF, 7.17).

2.10 Avslutning

Dette kapitlet har gitt en innføring i IFRS og grundig redegjort for det konseptuelle rammeverket. De kvalitative karakteristikaene ved beslutningsnyttig informasjon har blitt fremstilt. Beslutningsnyttig informasjonen *må* være relevant og pålitelig, og graden vil *øke* dersom informasjonen er sammenlignbar, verifiserbar, tidsmessig og forståelig. Disse karakteristikaene vil være essensielle for å besvare utredningens problemstilling da de utgjør vurderingskriteriet for hvorvidt nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir primærbrukerne av regnskapet beslutningsnyttig informasjon.

3. Nedskrivning av finansielle eiendeler etter IFRS 9

Hensikten med kapitlet er å gi en innføring i «International Financial Reporting Standard» (IFRS) 9, med fokus på den nye nedskrivningsmodellen for finansielle eiendeler. Tilstrekkelig innsikt i den nye nedskrivningsmodellen er en forutsetning for å kunne drøfte utredningens problemstilling. De nye reglene rundt klassifisering av finansielle eiendeler vil bli presentert i kapittel 3.4 og tilhørende målemetoder i kapittel 3.5. Videre presenteres den tidligere nedskrivningsmodellen etter «International Accounting Standard» (IAS) 39 i kapittel 3.6, før resten av kapitlet vies til den nye tapsmodellen. Det vil særlig fokuseres på kredittrisiko og måling av forventede kredittap i henholdsvis kapittel 3.8 og 3.9. Avslutningsvis gjennomgås kravene til noteopplysninger i kapittel 3.10.

3.1 Formålet med IFRS 9 og dens virkeområde

Formålet med IFRS 9 «er å etablere prinsipper for finansiell rapportering av finansielle eiendeler og finansielle forpliktelser som vil gi relevant og nyttig informasjon til brukere av finansregnskapet» (IFRS 9, 1.1).

I utgangspunktet omfattes alle foretak («entity») av standarden og den skal anvendes på alle typer finansielle instrumenter (IFRS 9, 2.1). Foretak og finansielle instrumenter som er utenfor standardens virkeområde er ikke relevante for å besvare utredningens problemstilling, og utdypes derfor ikke. Andeler i datterforetak som regnskapsføres i samsvar med IFRS 10 *Konsernregnskaper*, IAS 27 *Separat finansregnskap* eller IAS 28 *Investeringer i assosierte virksomheter og joint ventures* er eksempelvis unntatt virkeområdet (IFRS 9, 2.1).

3.2 Definisjoner

For å nærmere forstå virkeområdet til standarden er det nødvendig å forstå hva som definerer et finansielt instrument. IFRS 9 definerer ikke begrepet selvstendig, men viser til definisjonene i IAS 32 (IFRS 9, Vedlegg A). Et finansielt instrument defineres «som enhver kontrakt som fører til en *finansiell eiendel* hos *et* foretak og en *finansiell forpliktelse* eller *egenkapitalinstrument* for et annet foretak» (IAS 32, 11). Slik det fremgår av definisjonen er begrepene finansiell eiendel, finansiell forpliktelse og egenkapitalinstrument sentrale.

En finansiell eiendel enhver eiendel som er kontanter eller et egenkapitalinstrument i et annet foretak. Videre er en finansiell eiendel en kontraktmessig rett til å motta kontanter eller annen finansiell eiendel fra et annet foretak. En finansiell forpliktelse er enhver forpliktelse som er en kontraktmessig forpliktelse til å levere kontanter eller en annen finansiell eiendel til et annet foretak (IAS 32, 11).

Definisjonene er mer omfattende enn det som er gjengitt over, slik at de ikke kan betraktes som uttømmende. Et typisk eksempel på et finansielt instrument er et boliglån, hvor det eksisterer en kontrakt for låneforholdet mellom låntaker og banken (långiver). Dette gir banken en *kontraktmessig rett til å motta kontanter* fra låntaker (finansiell eiendel), og låntaker har en *kontraktmessig forpliktelse til å levere kontanter* (finansiell forpliktelse).

Et egenkapitalinstrument defineres som «enhver kontrakt som uttrykker en residual interesse i et foretaks eiendeler etter fradrag for alle dets forpliktelser» (IAS 32, 11). En aksje, som representerer en eierandel i et selskap, er etter definisjonen et egenkapitalinstrument da aksjen uttrykker den residuale interessen i selskapet etter alle forpliktelser (andre interesser) er fratrukket eiendelene. Et egenkapitalbevis i en sparebank er et annet eksempel (Finanstilsynet, 2016).

3.3 Innregning og fraregning

3.3.1 Innregning

En finansiell eiendel eller forpliktelse skal innregnes i finansregnskapet «når foretaket blir part i instrumentets kontraktbestemmelser» (IFRS 9, 3.1.1). Slik vi tolker ordlyden skal en bank da innregne et boliglån i balansen når lånekontrakten inngås. Ved kjøp av finansielle eiendeler styres tidspunktet for innregning av avtaletidspunktet (IFRS 9, 3.1.2).

3.3.2 Fraregning

En finansiell eiendel skal bare fraregnes «når en kontraksregulert rett til kontantstrømmene fra den finansielle eiendelen utløper eller om foretaket overfører den finansielle eiendelen» (IFRS 9, 3.2.3). IFRS 9 har flere bestemmelser rundt hvorvidt en overføring oppfyller kravene til fraregning, men utredningen kommer ikke til å problematisere dette. Ved salg av finansielle eiendeler bestemmer oppgjørstidspunktet tidspunkt for fraregning (IFRS 9, 3.1.2).

En finansiell forpliktelse skal bare fraregnes «når den har opphørt, dvs. når plikten angitt i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt» (IFRS 9, 3.3.1).

3.4 Klassifisering av finansielle eiendeler

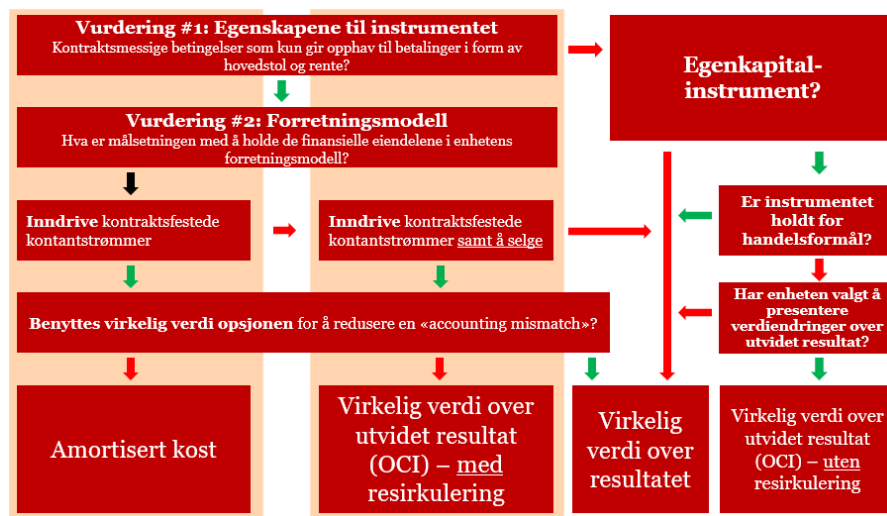
Ved førstegangsinnregning skal en finansiell eiendel klassifiseres i en av de tre målekategoriene: *amortisert kost*, *virkelig verdi over OCI med og uten resirkulering* (OCI kommer fra «Other Comprehensive Income») eller *virkelig verdi over resultatet* (IFRS 9, 4.1.1). Disse målemetodene bestemmer hvordan den finansielle eiendelen skal måles i etterfølgende perioder (IFRS 9, 5.2.1). Hvordan målemetodene fungerer måleteknisk utdypes i kapittel 3.5.2. Grunnlaget for klassifiseringsvurderingen er følgende kriterier (IFRS 9, 4.1.1):

1. Kjennetegnene til den finansielle eiendelens kontraktmessige kontantstrøm
2. Foretakets virksomhetsmodell for forvaltning av finansielle eiendeler

Det første kriteriet er relatert til den finansielle eiendelens egenskaper og bestemmes av hva som *kjennetegner fremtidige kontantstrømmer*, jf. «Egenskapene til instrumentet» i figur 3. Det avgjørende for dette kriteriet er hvorvidt kontraktmessige betingelser *kun* gir opphav til fremtidige betalinger i form av hovedstol og renter på hovedstol på bestemte tidspunkt (IFRS 9, 4.1.2b). Slik vi tolker det første kriteriet er hensikten å skille gjeldsinstrumenter fra egenkapitalinstrumenter og derivater. IFRS 9 definerer et derivat som et finansielt instrument eller en annen kontrakt hvor verdien avhenger av en underliggende eiendel, det kreves ingen innledende netto investering og det skal gjøres opp på et fremtidig tidspunkt (IFRS 9, vedlegg A). Et eksempel er en kjøpsopsjon på en aksje, hvor verdien av opsjonen avhenger av den underliggende aksjeprisen. Innledningsvis betaler man kun for retten til å utøve opsjonen (ingen innledende nettoinvestering) og dersom man velger å benytte seg av opsjonen gjøres gevinst eller tap opp på det fremtidige oppgjørstidspunkt.

Det andre kriteriet omhandler foretakets formål ved å holde på den finansielle eiendelen, hvor foretakets virksomhetsmodell er avgjørende, jf. «Forretningsmodell» i figur 3. Det sentrale er hvorvidt formålet er å holde finansielle eiendeler for å motta kontraktsregulerte kontantstrømmer (IFRS 9, 4.1.2a), i tillegg til om formålet er å selge finansielle eiendeler

(IFRS 9, 4.1.2a). Figur 3 gir en oversikt over klassifiseringsvurderingen, som vil gjennomgå under.

Figur 3 Klassifisering av finansielle eiendeler (PwC, 2018)

En finansiell eiendel skal klassifiseres som senere målt til *amortisert kost* dersom kontraktmessige betingelser *kun* gir opphav til fremtidige betalinger i form av hovedstol og renter (det første kriteriet) og formålet med å holde den finansielle eiendelen er å motta kontraktsregulerte kontantstrømmer (det andre kriteriet) (IFRS 9, 4.1.2). Boliglån vil vanligvis klassifiseres som senere målt til amortisert kost, under forutsetning at videresalg av boliglån ikke inngår i bankens virksomhetsmodell.

Dersom kontraktmessige betingelser *kun* gir opphav til fremtidige betalinger i form av hovedstol og renter (det første kriteriet), men formålet med å holde den finansielle eiendelen er å motta kontraktsregulerte kontantstrømmer, og selge finansielle eiendeler (det andre kriteriet), skal den finansielle eiendelen klassifiseres som senere målt til *virkelig verdi over andre inntekter og kostnader med resirkulering* (IFRS 9, 4.1.2A).

Ved førstegangsinnregning kan et foretak velge å klassifisere en finansiell eiendel til *virkelig verdi over resultatet* for etterfølgende måling, omtalt som «virkelig verdi opsjonen» i figur 3. Dette er kun tillatt dersom klassifiseringen vesentlig reduserer eller eliminerer et regnskapsmessig misforhold («accounting mismatch») (IFRS 9, 4.1.5). Et slikt misforhold innebærer inkonsistent måling eller innregning av gevinst eller tap, eksempelvis ved at en

finansiell eiendel og forpliktelse, som anses å være tilknyttet hverandre, måles ulikt (IFRS 9, B4.1.29).

En finansiell eiendel som etter det første og andre vurderingskriteriet ikke klassifiseres til amortisert kost eller virkelig verdi over OCI med resirkulering, skal måles til *virkelig verdi over resultatet* (IFRS 9, 4.1.4). Som det fremkommer av figur 3 gjelder dette blant annet for derivater og egenkapitalinstrumenter som holdes for handelsformål. Ved førstegangsinnregning kan imidlertid et foretak velge å presentere fremtidige verdiendringer for egenkapitalinstrumenter over OCI. Et slikt valg innebærer at egenkapitalinstrumentet klassifiseres som senere målt til *virkelig verdi over andre inntekter og kostnader uten resirkulering* (IFRS 9, 4.1.4).

Virkeområdet for nedskrivningsmodellen etter IFRS 9

Nedskrivningsreglene etter IFRS 9 gjelder kun for finansielle eiendeler klassifisert som senere målt til *amortisert kost og virkelig verdi over OCI med resirkulering* (IFRS 9, 5.2.2). I tillegg omfattes fordringer tilknyttet leieavtaler, kontraktseiendeler eller lånetilsagn og finansielle garantikontrakter, som alle er i samsvar med visse bestemmelser (IFRS 9 5.5.1). For å besvare utredningens problemstilling har vi valgt å fokusere på bankers utlån. Følgelig er utlån som måles etter *amortisert kost og til virkelig verdi over OCI med resirkulering* interessante for oss, da de omfattes av nedskrivningsmodellen. På bakgrunn av dette skal ikke utredningen se nærmere på fordringer tilknyttet leieavtaler, kontraktseiendeler eller lånetilsagn og finansielle garantikontrakter. Utredningen vil heller ikke presentere klassifisering og etterfølgende måling av *finansielle forpliktelser*, ettersom de heller ikke omfattes av nedskrivningsmodellen.

3.5 Måling

3.5.1 Måling ved førstegangsinnregning

Ved førstegangsinnregning skal et foretak måle den finansielle eiendelen eller finansielle forpliktelsen til «*dens virkelige verdi*, pluss eller minus transaksjonskostnader som er direkte henførbare» (IFRS 9, 5.1.1). Måling av virkelig verdi gjennomgås i neste delkapittel.

3.5.2 Etterfølgende måling

I etterfølgende perioder etter førstegangsinnregning skal finansielle eiendeler måles i henhold til klassifiseringen (IFRS 9, 5.2.1). Dette delkapitlet vil forklare hvordan man beregner balanseført verdi, nedskrivning og eventuelle renteinntekter etter de ulike målemetodene.

Amortisert kost

Etter det konseptuelle rammeverket reflekterer amortisert kost estimerte fremtidige kontantstrømmer, neddiskontert med en rente som bestemmes ved førstegangsinnregning (CF, 6.9). Neddiskonteringsrenten kalles for den *effektive renten* (IFRS 9, Vedlegg A) og gjennomgås under. Den effektive renten brukes i den *effektive rente-metoden*, som anvendes både i beregningen av amortisert kost for etterfølgende perioder og målingen av renteinntekter og rentekostnader over resultatregnskapet (IFRS 9, Vedlegg A).

Av standarden defineres amortisert kost som beløpet målt ved førstegangsinnregning, fratrukket tilbakebetalinger på hovedstol og justert for eventuelle tapsavsetninger og kumulativ amortisering (IFRS 9, Vedlegg A). Av definisjonen kan man beregne periodevis amortisert kost på følgende måte (RSM, 2019):

$$\text{Amortisert kost}_{UB} = \text{Amortisert kost}_{IB} - \text{avdrag} - \text{nedskrivning} - \text{amortisering}$$

Formel 1 Beregning av amortisert kost

$$\text{Amortisering} = \text{Nominell renteinntekt} + \text{gebyrer} - \text{Effektiv renteinntekt etter amortisert kost}$$

Formel 2 Beregning av amortisering

$$\text{Effektiv renteinntekt} = \text{effektiv rente}(\%) * \text{Brutto balanseført beløp}$$

Formel 3 Beregning av effektiv renteinntekt

Som illustrert i formel 2 er amortisering differansen mellom summen av nominell renteinntekt og gebyrer, og effektiv renteinntekt etter amortisert kost (heretter effektiv renteinntekt). Sistnevnte finner man ved å multiplisere den effektive renten med brutto balanseført beløp, som vist i formel 3. Brutto balanseført beløp defineres som amortisert kost *før* justering for tapsavsetninger (IFRS 9, Vedlegg A). Den effektive renten er den renten

som gjør at nåverdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer er lik verdien ved førstegangsinnregning (IFRS 9, Vedlegg A), som illustrert under. Beregningen vil være ekvivalent med å finne internrenten.

$$\text{Balanseført verdi ved førstegangsinnregning} = \frac{CF_1}{(1+r)^1} + \frac{CF_2}{(1+r)^2} + \dots + \frac{CF_t}{(1+r)^t}$$

Formel 4 Beregning av den effektive renten

Ved estimering av forventede kontantstrømmer må et foretak vurdere alle kontraktsvilkår av det finansielle instrumentet, som forhåndsbetalinger, men foretaket skal *ikke* inkludere forventede kredittap. Beregningen inkluderer også alle gebyrer (IFRS 9, B5.4.1-B5.4.3). Denne fremgangsmåten er under antakelsen om at fremtidige kontantstrømmer og forventet levetiden kan estimeres pålitelig. Dersom det ikke kan estimeres pålitelig må foretaket benytte seg av de kontraktmessige kontantstrømmene over hele kontraktens levetid (IFRS 9, Vedlegg A).

For å videre klargjøre hva amortisert kost er vil utredningen benytte seg av et eksempel. En bank utsteder et forbrukslån på 100 000 kr med en nominell rente på 15%. I tillegg er det gebyrer som årlig beløper seg til 1 000 kr. Lånet skal tilbakebetales over 5 år med like store avdrag som betales i slutten av året.

	År 0	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Utbetaling av lån	-100 000					
Avdrag		20 000	20 000	20 000	20 000	20 000
Renter		15 000	12 000	9 000	6 000	3 000
Gebyrer		1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
Kontantstrøm	-100 000	36 000	33 000	30 000	27 000	24 000

Tabell 1 Kontantstrømmen til forbrukslånet

Ved bruk av formel 4, som vist under, vil en effektiv rente på 16,51% gjøre at nåverdien av estimerte fremtidige kontantstrømmer er lik 100 000 kr. Den effektive renten blir høyere enn nominell rente ettersom gebyrer inkluderes.

$$100\,000\text{ kr} = \frac{36\,000\text{ kr}}{(1+r)} + \frac{33\,000\text{ kr}}{(1+r)^2} + \frac{30\,000\text{ kr}}{(1+r)^3} + \frac{27\,000\text{ kr}}{(1+r)^4} + \frac{24\,000\text{ kr}}{(1+r)^5}$$

	År 0	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
IB Amortisert kost	100 000	100 000	80 514	60 810	40 852	20 598
Avdrag		-20 000	-20 000	-20 000	-20 000	-20 000
Nedskrivning		0	0	0	0	0
Amortisering		514	296	42	-254	-598
UB Amortisert kost	100 000	80 514	60 810	40 852	20 598	0

Tabell 2 Beregning av amortisert kost

Ved anvendelse av formel 1, som vist under, beregnes amortisert kost UB for år 3 til å være 40 852 kr. Dette fremkommer også av tabell 2.

$$\text{Amortisert kost}_{UB \text{ år } 3} = 60\,810 \text{ kr} - 20\,000 \text{ kr} - (-42 \text{ kr}) = 40\,852 \text{ kr}$$

Amortisert kost IB på 60 810 kr reduseres av innbetalte avdrag på 20 000 kr. Deretter tillegges et amortiseringsbeløp på 42 kr, ettersom effektiv rente overgår nominell rente og gebyrer. Ved bruk av formel 2 beregnes amortiseringen for år 3 beregnes på følgende måte:

$$\text{Amortisering} = 9\,000 \text{ kr} + 1\,000 \text{ kr} - (60\,810 \text{ kr} * 16,51\%) = -42 \text{ kr}$$

Vi kan kontrollere at UB amortisert kost for år 3 *reflekterer* nåverdien av fremtidige estimerte kontantstrømmer for år 4 og år 5 (CF, 6.9) ved følgende beregning:

$$40\,852 \text{ kr} = \frac{27\,000 \text{ kr}}{1,1651} + \frac{24\,000 \text{ kr}}{1,1651^2}$$

Ved anvendelse av formel 3, som også inngår i beregningen av amortiseringen, beregnes effektiv renteinntekt for år 3 til å være 10 042 kr. Det er denne renteinntekten som skal innregnes i resultatregnskapet (IFRS 9, 5.4.1), som fremkommer av tabell 3.

$$\text{Effektiv renteinntekt} = 16,51\% * 60\,810 \text{ kr}$$

Konto	Førstgangsinregning		År 3	
	Debet	Kredit	Debet	Kredit
Finansielle eiendeler	100 000			19 958
Bank		100 000	30 000	
Renteinntekter				10 042
Sum	100 000	100 000	30 000	30 000

Tabell 3 Regnskapsmessig behandling amortisert kost

Amortisert kost skal justeres for eventuelle tap, som illustrert i formel 1. Følgelig vil den balanseførte verdien reduseres med et beløp tilsvarende tapsavsetningen (IFRS 9, 5.4.4). Tapsavsetningen innregnes også i resultatregnskapet (IFRS 9, 5.5.8). Ved omklassifisering eller fraregning skal *en gevinst eller et tap* innregnes i resultatregnskapet. IFRS 9 inneholder imidlertid flere bestemmelser rundt omklassifisering med tilhørende gevinst eller tap (IFRS 9, 5.7.2), men utredningen vil ikke problematisere dette. Dette skyldes at bestemmelsene i kapittel 5.7 i IFRS 9 er omfattende og irrelevant for å besvare utredningens problemstilling.

For kjøpte og opprettede finansielle eiendeler som var kredittforringet ved førstegangsinregning skal et foretak benytte *den kredittjusterte effektive renten*, istedenfor den effektive renten (IFRS 9, 5.4.1 a). Den kredittjusterte renten beregnes nesten på samme måte som den effektive renten, men forskjellen er at man inkluderer forventede kredittap i estimerte fremtidige kontantstrømmer (IFRS 9, Vedlegg A).

Virkelig verdi over resultatet

Virkelig verdi defineres i IAS 32 punkt 11 som det beløpet man vil motta ved å selge en eiendel eller betale for å innfri en forpliktelse på måletidspunktet «in an orderly transaction». Vi oversetter sistnevnte til «en transaksjon på armlengdes avstand mellom velinformerte og frivillige parter». Målingen av virkelig verdi forutsetter at transaksjonen for å selge eiendelen eller overføre forpliktelsen tar sted i et prinsipalt marked for eiendelen eller forpliktelsen. I fraværet av et prinsipalt marked forutsettes det at transaksjonen tar sted i det mest fordelaktige («advantageous») markedet (IFRS 13, 16).

Et prinsipalt marked er det markedet med høyest salgsvolum av eiendelen eller forpliktelsen (KPMG, 2017). I et prinsipalt marked vil markedsprisen reflektere virkelig verdi (IFRS 13, 18). Det mest fordelaktige markedet vil være det markedet som gir den høyeste prisen ved

salg av eiendelen, eller den laveste prisen ved innfrielse av forpliktelsen, der transaksjons- og transportkostnader er inkludert (IFRS 13, Vedlegg A).

Eksempelvis vil norske bønder selge mer av sine produkter i det norske markedet, sammenlignet med i det utenlandske markedet. Ettersom det norske markedet har høyest salgsvolum regnes det som det prinsipale markedet, og markedsprisen i det norske markedet reflekterer virkelig verdi (IFRS 13, 18). Vi antar at norske bønder får en høyere salgspris for sine produkter i det utenlandske markedet, inkludert transaksjons- og transportkostnader. Som følge av høyere salgspriser regnes det utenlandske markedet som det mest fordelaktige markedet. I fravær av det norske markedet (prinsipalt), vil markedsprisen i det utenlandske markedet (mest fordelaktig) reflektere virkelig verdi.

For en aksje (egenkapitalinstrument) som er notert på Oslo Børs og som er klassifisert som senere målt til *virkelig verdi over resultatet*, styres den virkelige verdien av aksjeprisen på Oslo Børs (prinsipalt marked). Den virkelige verdien på aksjen blir den balanseførte verdien, og eventuelle verdiendringer skal innregnes over resultatet (IFRS 9, 4.1.4). Nedskrivningsreglene gjelder ikke for finansielle eiendeler klassifisering til virkelig verdi over resultatet (IFRS 9, 5.5.1), slik at et foretak vil aldri beregne tapsavsetning for slike eiendeler.

Virkelig verdi over OCI med resirkulering

Som omtalt i kapittel 2.6 presenteres inntekter og kostnader *enten* i resultatregnskap eller i OCI (CF, 7.15), og utgangspunktet er i resultatregnskapet (CF, 7.16). Begrunnelsen for dette er at innregning av inntekter og kostnader i OCI i noen tilfeller gir mer pålitelig eller relevant informasjon om periodens resultat (CF, 7.17). Samlet utgjør resultatregnskapet og OCI *totalresultatet* («Total Comprehensive Income»), hvor det totale resultatet føres mot egenkapitalen (IAS 1, 7). Således vil ikke inntekter og kostnader som innregnes i OCI fremkomme i resultatregnskapet, men i totalresultatet og dermed bli ført mot egenkapitalen.

Finansielle eiendeler som måles etter virkelig verdi over OCI med resirkulering omfattes av nedskrivningsreglene (IFRS 9, 5.5.1). Nedskrivninger for slike eiendeler skal innregnes i resultatregnskapet (IFRS 9, 5.5.8). Virkelig verdi styrer den balanseførte verdien og gevinster og tap som følge av *verdiendringer* skal i utgangspunktet innregnes over OCI (IFRS 9, 5.7.10). Verdiendringen vil imidlertid ikke nødvendigvis samsvare med beregnet

nedskrivning og da vil differansen mellom verdiendringen og nedskrivningen innregnes over OCI. Dette klargjøres gjennom et eksempel.

Per 31.12 år 0 er virkelig verdi av et lån på 100 kr som følgelig blir den balanseførte verdien. Per 31.12 år 1 beregnes det å foreligge en nedskrivning på 20 kr. Dette innregnes over resultatregnskapet. Virkelig verdi per 31.12. år 1 måles til å være 90 kr, som blir den balanseførte verdien. *Differansen* mellom verdiendringen og nedskrivningen på 10 kr (20 kr – 10 kr) innregnes over OCI.

	31.12 år 0		31.12 år 1	
	Debet	Kredit	Debet	Kredit
Balanseført verdi (Virkelig verdi)	100			10
Nedskrivning (Resultatregnskap)			20	
Verdiendring (OCI)				10

Tabell 4 Eksempel om virkelig verdi over OCI med resirkulering

Ved fraregning skal kumulative gevinster eller tap som tidligere er innregnet i OCI, omklassifiseres fra egenkapitalen til resultatet som en omklassifiseringsjustering (IFRS 9, 5.7.10). Omklassifiseringen skal gjenspeile gevinsten eller tapet som om den finansielle eiendelen var målt til amortisert kost (IFRS 9, B5.7.1A). Det faktum at tidligere innregnede gevinster og tap får en resultateffekt ved fraregning er grunnen til at målemetoden kalles virkelig verdi over OCI *med resirkulering*. Bortsett fra dette, behandles disse eiendelene på samme måte som etter amortisert kost (IFRS 9, 5.7.11).

Virkelig verdi over OCI uten resirkulering

Denne målemetoden gjelder kun for egenkapitalinstrumenter der et foretak ved førstegangsinnregning valgte å presentere fremtidige verdiendringer over OCI (IFRS 9, 5.7.5). Egenkapitalinstrumenter omfattes ikke av nedskrivningsreglene og det skal derfor ikke beregnes noen tapsavsetning (IFRS 9, 5.5.1). Det er selvsagt ingen renteinntekter på et egenkapitalinstrumenter, men utbytte skal innregnes i resultatregnskapet (IFRS 9, 5.7.6). Eventuelle verdiendringer skal innregnes i OCI (IFRS 9, B5.7.3) og føres direkte mot egenkapitalen (IAS 1, 7). Ved fraregning skal beløp som tidligere er ført over OCI *ikke* overføres til resultatet (IFRS 9, B5.7.1). Følgelig vil fraregning ikke ha noen resultateffekt da det føres direkte mot egenkapitalen. Derfor kalles denne målekategorien virkelig verdi over OCI *uten* resirkulering.

3.6 The incurred loss model etter IAS 39

IAS 39 baserte nedskrivningsreglene på en såkalt «incurred loss model». Reglene innebar at finansielle eiendeler bare skulle nedskrives når det forelå objektive bevis for at en tapshendelse hadde inntruffet (Madsen, 2015). Et foretak skulle dermed på hvert rapporteringstidspunkt vurdere hvorvidt det forelå slike bevis for tapshendelser. I tillegg måtte det vurderes om tapshendelsen hadde hatt en effekt på fremtidige kontantstrømmer (Komplett Bank, 2018). Komplett Bank (2018) påpeker at det ikke alltid var mulig å identifisere enkelthendelser som forårsaket nedskrivningen, og at bankene da måtte bruke en kombinasjon av flere hendelser.

Ifølge (Novotny-Farkas, 2015) forelå det en liste av såkalte «trigger events» («objektive bevis») som var indikatorer på at det forelå tapshendelser. Disse indikatorene er konsistente med hendelsene i vedlegg A i IFRS 9 som indikerer at en finansiell eiendel er kredittforringet (Deloitte, 2017). Følgelig er hendelsene som indikerer kredittforringelse etter IFRS 9 de samme som etter IAS 39, og vil omtales som *objektive bevis på tap* ved presentasjonen av nedskrivningsreglene etter IFRS 9 i kapittel 3.6.2.

Ved innregning av tapsavsetningen måtte et foretak beregne nåverdien av det forventede tapet og målingen skulle være pålitelig (Komplett Bank, 2018). For å finne nåverdien skulle man neddiskontere med en rente som er lik som den effektive renten i amortisert kost. Et viktig skille fra IFRS 9 er dog at forventede tap som følge av fremtidige hendelser ikke skulle innregnes, uansett hvor sannsynlige de var (Komplett Bank, 2018). Denne tilnærmingen kunne medføre at nedskrivninger ble innregnet like før mislighold (Novotny-Farkas, 2015) noe som i kjølvannet av finanskrisen ble omtalt som «too little, too late» (Madsen, 2015).

Etter IAS 39 var det et regnskapsmessig skille mellom individuelle lån og homogene grupper av lån som ble vurdert gruppevis (PwC, 2018). Kriteriet for å bli nedskrevet individuelt var at utlånet ble vurdert som vesentlig. Vesentlighetsvurderingen skjer med utgangspunkt i IAS 1 *Presentasjon av finansregnskapet*. Utelatelse av eller feilaktig informasjon vurderes som *vesentlig* hvis den enkeltvis eller samlet vil påvirke beslutningstaking som tas på grunnlag av regnskapet (IAS 1). Ved gruppevis vurdering skulle utlån grupperes på grunnlag av deres felles kredittrisiko, der kredittrisiko i denne sammenheng var regnet som debtors evne til å betale de kontraktmessige beløpene (Høiby og Tornes, 2017). De objektive bevisene for

gruppevise tapsavsetninger etter IAS 39 er *ikke* konsistente med objektive bevis for individuelle tapsavsetninger, og følgelig også forskjellig fra de objektive bevisene etter IFRS 9 (PwC, 2018).

IFRS 9 er mer prinsippbasert enn IAS 39

IFRS 9 er mer prinsippbasert, sammenlignet med IAS 39 som var mer regelbasert (Madsen, 2015). Ifølge Madsen (2015) er IFRS 9 mer prinsippbasert ettersom den i større grad er tilpasset regnskapsprodusentene. Med dette menes at IFRS 9 har en mer prinsippbasert tilnærming til klassifisering og måling av finansielle eiendeler (2015).

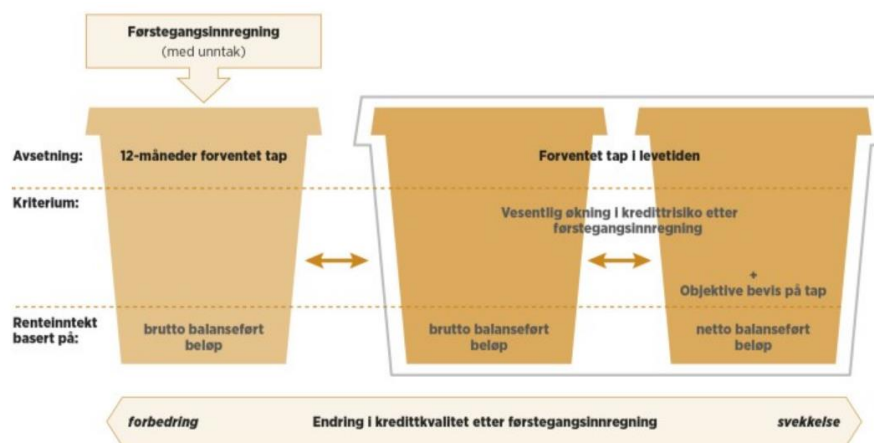
En *prinsippbasert* tilnærming er ofte forankret i et konseptuelt rammeverk enten ved at den regnskapsmessige behandlingen er utledet med utgangspunkt i regnskapets formål og kvalitetskrav eller ved at behandlingen utledes ut ifra grunnleggende regnskapsprinsipper (Baksaas & Stenheim, 2015). En prinsippbasert tilnærming krever ofte større grad av egne vurderinger fra regnskapsprodusentens side, og derav et større innslag av profesjonelt skjønn (2015). En *regelbasert* tilnærming kjennetegnes ved at regnskapsprodusenten i liten grad foretar egne vurderinger eller utøver skjønn. En regelbasert tilnærming vil ofte angi en detaljert løsning som gir lite rom for valgmuligheter. Den detaljerte løsningen er ofte ikke rettfærdiggjort med utgangspunkt i et konseptuelt rammeverk eller grunnleggende regnskapsprinsipper (2015).

3.7 Nedskrivning av finansielle eiendeler etter IFRS 9

Virkeområdet for nedskrivningsreglene er finansielle eiendeler målt til amortisert kost og virkelig verdi over OCI med resirkulering (IFRS 9, 5.2.2). For slike finansielle eiendeler skal et foretak innregne en tapsavsetning for *forventede kredittap* (IFRS 9, 5.5.1). Kredittap defineres som differansen mellom alle kontraktmessige kontantstrømmer foretaket *har krav på* og kontantstrømmer foretaket *forventer å få*, også kalt kontantunderskudd. Forventede kontantunderskudd skal neddiskonteres med den effektive renten. Forventede kredittap er det vektete gjennomsnittet av kredittap, vektet med de respektive risikoene for mislighold (IFRS 9, Vedlegg A). Utredningen vil i kapittel 3.8 se nærmere på hvordan et foretak skal måle forventede kredittap.

3.7.1 3-stegmodellen

Nedskrivningsreglene gir opphav til en nedskrivningsmodell kjent som «The expected credit loss model» (PwC, 2017), også omtalt som *3-stegmodellen* (PwC, 2014). Selv omtaler IFRS 9 modellen som den generelle metoden (IFRS 9, 5.5). Modellen er illustrert i figur 4, hvor bøttene fra venstre representerer henholdsvis steg 1, steg 2 og steg 3. Stegene har betydning for hvordan man måler *tapsavsetningen* og *renteinntekter*. Hvilket steg en finansiell eiendel havner i avhenger av hvorvidt det har vært en *vesentlig økning i kredittrisiko etter førstegangsinnregning*, i tillegg til om det foreligger *objektive bevis for tap*. Vurderingen skal gjøres på hvert rapporteringstidspunkt (IFRS 9, 5.5.9).

Figur 4 3-stegmodellen (Madsen, 2015)

I steg 1 skal det innregnes en tapsavsetning som tilsvarende forventede kredittap *de neste tolv månedene* etter rapporteringstidspunktet (IFRS 9, 5.5.5). En slik tapsavsetning tilsvarende forventet kredittap over hele levetiden som følge av mislighold i de neste tolv månedene, vektet med sannsynligheten for mislighold de neste tolv månedene (IFRS 9, B5.5.43). Dette er forskjellig fra steg 2 og 3, hvor tapsavsetningen skal tilsvare forventede kredittap *i hele levetiden* (IFRS 9, 5.5.3). Forventede kredittap skal innregnes i resultatet som tap. Dersom det i tidligere perioder er innregnet tapsavsetning på en finansiell eiendel, skal endringen i tapsavsetningen innregnes som gevinst eller tap i resultatet (IFRS 9, 5.5.8).

For finansielle eiendeler i steg 1 og steg 2 beregnes renteinntekter på grunnlag av *brutto* balanseført verdi (IFRS 9, 5.4.1), som defineres som en finansiell eiendels amortiserte kost *før justering* for eventuelle tapsavsetninger. *Netto* balanseført verdi er dermed en finansiell eiendels amortiserte kost, som *justeres* for tapsavsetninger. Som det fremkommer av figuren

skal *netto* balanseført verdi legges til grunn ved beregning av renteinntekter for finansielle eiendeler i steg 3 i *etterfølgende* perioder (IFRS 9, 5.4.1b).

Vurderingsparameteren for hvilket steg en finansiell eiendel havner i er *kredittrisiko*, og kriteriet er hvorvidt den har økt vesentlig siden førstegangsinnregning. Kredittrisiko defineres i IFRS 7 som risikoen for at låntaker vil påføre långiver et kredittap som følge av misligholdt låneengasjementet. Et foretak skal på hvert rapporteringstidspunkt anslå kredittrisikoen for en finansiell eiendel, og vurdere hvorvidt den har økt vesentlig (IFRS 9, 5.5.9). Dersom det vurderes at det ikke ha vært en vesentlig økning i kredittrisiko sammenlignet med kredittrisikoen ved førstegangsinnregning havner den finansielle eiendelen i steg 1 (IFRS 9, 5.5.5). Hvis et foretak vurderer at det har vært en vesentlig økning skal tapsavsetningen og renteinntekter måles i samsvar med steg 2. For å havne i steg 3 må den finansielle eiendelen være kredittforringet (IFRS 9, 5.4.1b). En finansiell vurderes å være kredittforringet når det foreligger objektive bevis for tap (IFRS 9, Vedlegg A). En finansiell eiendel som tidligere har vært i steg 2 kan *reverseres* tilbake til steg 1, dersom kredittrisikoen på rapporteringstidspunktet ikke lenger vurderes å ha økt vesentlig siden førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.7). Hvis en finansiell eiendel som tidligere har vært i steg 3 ikke lenger vurderes å være kredittforringet, skal den ikke lenger være i steg 3. Bevegelser mellom stegene fremkommer av notene i årsrapporten gjennom *migrasjonsnotene* (Bank Norwegian, 2019).

3.7.2 Kjøpte eller opprettede kredittforringede finansielle eiendeler

Dersom finansielle eiendeler er kredittforringet allerede ved tidspunktet for førstegangsinnregning gjelder ikke nedskrivningsreglene i 3-stegmodellen (IFRS 9, 5.5.13). Et foretak skal derfor *ikke* vurdere hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangsinnregning, da den finansielle eiendelen *allerede den gang* var kredittforringet. Dette påvirker måling av tapsavsetning og renteinntekter.

En finansiell eiendel er kredittforringet når en eller flere hendelser som har en negativ innvirkning på den finansielle eiendelens estimerte framtidige kontantstrømmer *har funnet sted* (IFRS 9, vedlegg A). Indikasjoner på at en finansiell eiendel er kredittforringet er observerbare data om følgende hendelser (Vedlegg A):

a) Vesentlige finansielle vanskeligheter hos utsteder eller låntaker

- b) Kontraktsbrudd, for eksempel mislighold eller forfalte betalinger
- c) Når låntakers långiver av økonomiske eller kontraktsmessige grunner knyttet til låntakers finansielle vanskeligheter har gitt låntaker innrømmelser som långiver ellers ikke ville ha vurdert
- d) Når det blir sannsynlig at låntaker vil gå konkurs eller utsettes for en annen
- e) Når et aktivt marked for den finansielle eiendelen forsvinner på grunn av finansielle vanskeligheter
- f) Kjøp eller opprettelse av en finansiell eiendel med en betydelig rabatt som gjenspeiler påløpte kredittap.

I enkelte tilfeller vil en finansiell eiendel anses som kredittforringet ved førstegangsinnregning fordi kredittrisikoen er svært høy, eller at foretaket har anskaffet eiendelen med betydelig rabatt (IFRS 9, B5.4.7). Et eksempel er en finansiell eiendel anskaffet til underkurs som følge av svekket kredittkvaliteten etter utstedelsen (Madsen, 2015).

Til tross for kredittforringelse ved førstegangsinnregning, skal den finansielle eiendelen måles til virkelig verdi ved førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.1.1). Ved anskaffelse av en kredittforringet finansiell eiendel vil det være rimelig å anta at anskaffelsesprisen legges til grunn som virkelig verdi. For slike eiendeler skal et foretak innregne en tapsavsetning lik de kumulative endringene i forventede kredittap i levetiden siden førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.13). Det påpekes at det er *forventede*, og ikke kontraktsmessige, kontantstrømmer som skal legges til grunn. Et foretak skal dermed i resultatet innregne endringen i forventede kredittap i levetiden.

Også gunstige endringer i forventede kredittap i levetiden skal innregnes. Dette gjelder til tross for at forventede kredittap er mindre enn hva som ble forventet ved førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.14). I en slik situasjon vil balanseført verdi på rapporteringstidspunktet være høyere enn verdien ved førstegangsinnregning, og representerer en oppskrivning. Forventede kredittap skal neddiskonteres med den *kredittjusterte effektive renten* som fastsettes ved førstegangsinnregning (IFRS 9, B5.5.45). Renteinntekter skal beregnes ved å bruke den kredittjusterte effektive renten på amortisert kost fra førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.4.1a).

3.7.3 Forenklet metode

Det finnes et annet unntak fra 3-stegmodellen som kalles forenklet metode. Finansielle eiendeler som omfattes av metoden skal alltid måle tapsavsetning til et beløp som tilsvarer forventet kredittap *over hele levetiden* (IFRS 9, 5.5.15). En slik måling av tapsavsetningen vil tilsvare steg 2 og 3 i 3-stegmodellen. For finansielle eiendeler i forenklet metode behøver et foretak dermed ikke å vurdere hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko. Metoden gjelder for kundefordringer og kontraktseiendeler som faller inn under virkeområdet for IFRS 15 *Inntekter fra kontrakter med kunder*, og som (IFRS 9, 5.5.15):

- a) *ikke* inneholder et betydelig finansieringselement. I henhold til IFRS 15 punkt 48 bokstav c) skal et foretak ved fastsettelse av transaksjonsprisen hensynta eventuelle betydelige finansieringselementer ved å justere for tidsverdien av penger slik at prisen reflekterer det kunden ville betalt kontant ved levering. Etter IFRS 15 punkt 60 vil det eksistere et betydelig finansieringselement når det kontraktsfestede betalingstidspunktet gir kunden eller foretaket en vesentlig fordel.
- b) *eller* foretaket velger å anvende den praktiske løsningen etter IFRS punkt 63. Løsningen tillater foretak å ikke justere transaksjonsprisen dersom det er ett år eller mindre mellom overlevering av varen eller tjenesten og betalingstidspunktet.
- c) *eller* den finansielle eiendelen inneholder et betydelig finansieringselement, men foretaket velger å anvende forenklet metode. IFRS 9 har dermed gitt valgfrihet for slike finansielle eiendeler (PwC, 2017). Valget må imidlertid gjøres konsistent, men kan brukes forskjellig mellom kundefordringer og kontraktseiendeler.

I forhold til fordringer tilknyttet leieavtaler som følger av transaksjoner som omfattes av IFRS 16 *Leieavtaler* er samme valgfrihet tillatt. Også dette valget må gjøres konsistent (IFRS 9, 5.5.15b)

Det tillates praktiske løsninger for måling av forventede kredittap for finansielle eiendeler som inngår i forenklet metode, eksempelvis for kundefordringer ved hjelp av en avsetningsmatrise. Et foretak kan eksempelvis foreta en gruppering basert på antall dager siden kundefordringene har forfalt. Videre kan hver gruppe tilordnes en avskrivningssats basert på tapshistorikk (IFRS 9, B5.5.35). Den forenklete metode forklares nærmere

gjennom et eksempel av en avsetningsmatrise som er illustrert i tabell 5. Eksempelet er inspirert av PwC (2017).

Dager etter forfall	Ikke forfalt	1-30 dager	31-60 dager	61-90 dager	90 dager	Sum
Misligholdsrate	0,30 %	1,60 %	3,60 %	6,60 %	10,60 %	
Bruttobeløp (1 000 kr)	15 000	7 500	4 000	2 500	1 000	30 000
Tapsavsetning (1 000 kr)	45	120	144	165	106	580

Tabell 5 Avsetningsmatrise

Fra tabellen fremkommer det at et foretak har utestående kundefordringer på 30 000 000 kr, hvorav kundefordringer til en verdi av 1 000 000 kr er forfalt med over 90 dager. Basert på tapshistorikk anvender foretaket en avskrivningssats på 10,60% for disse kundefordringene. Foretaket beregner dermed en tapsavsetning på $1\,000\,000\text{ kr} * 10,60\% = 106\,000\text{ kr}$ for kundefordringene som er forfalt med minst 90 dager. Samlet tapsavsetning er summen av tapsavsetningene for alle gruppene av kundefordringer. Som det fremkommer av tabellen beregner foretaket en samlet tapsavsetning på 580 000 kr, av den totale fordringsmassen på 30 000 000 kr.

3.8 Måling av kredittrisiko

Kredittrisiko på rapporteringstidspunktet relativt til den ved førstegangsinnregning er avgjørende for hvilket steg en finansiell eiendel havner i, og dermed hvordan tapsavsetning og renteinntekter måles. Følgelig er måling av kredittrisiko og sammenligningen mot kredittrisikoen målt ved førstegangsinnregning sentralt for den endelige tapsavsetningen. Utredningen vil derfor tillegge dette aspektet ved 3-stegmodellen ekstra vekt. I kapittel 3.8.1 presenteres hvilke føringer IFRS 9 har lagt for når det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko, som et skille mellom steg 1 og 2. Videre presenteres hva standarden legger i objektive bevis for tap i kapittel 3.8.2, som representerer grensen mellom steg 2 og 3.

3.8.1 Vesentlig økning i kredittrisiko

Som tidligere nevnt skal et foretak på hvert rapporteringstidspunkt vurdere kredittrisikoen sammenlignet med kredittrisikoen ved førstegangsinnregning. På rapporteringstidspunktet skal et foretak beregne sannsynligheten for at mislighold («Probability of default») inntreffer

over hele levetiden, og sammenligne den med sannsynligheten for mislighold over hele levetiden som ble vurdert ved førstegangsinnregning. Dersom denne vurderes å ha økt vesentlig skal foretaket måle tapsavsetning over hele levetiden for den finansielle eiendelen (steg 2 eller steg 3). Et foretak skal *ikke* hensynta endringer i størrelsen på forventede kredittap (IFRS 9, 5.5.9). Endringer i forventet kredittap vil selvsagt ha betydning for den endelige tapsavsetningen, men skal ikke inkluderes i kredittrisikovurderingen.

Ved beregning av sannsynlighet for mislighold skal et foretak ta hensyn til *rimelig og dokumenterbar informasjon* («reasonable and supportable information») som er tilgjengelige uten *urimelige kostnader eller anstrengelser* («without undue cost or effort»), og som tyder på en vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.9). I tillegg må et foretak hensynta *fremtidsrettet* («forward-looking») rimelig og dokumenterbar informasjon som er tilgjengelige uten urimelige kostnader eller anstrengelser. Dersom slik fremtidsrettet informasjon *ikke* er tilgjengelig kan et foretak benytte seg av historikk om mislighold (IFRS 9, 5.5.11). Når et foretak skal gjøre kredittrisikovurderinger trenger det imidlertid ikke å foreta et uttømmende søk etter slik informasjon (IFRS 9, B5.5.15). I forarbeidene angis en ikke-uttømmende liste over informasjon som kan være relevant for vurderingen av endringer i kredittrisikoen (IFRS 9, B5.5.17).

Standarden (B5.5.16) definerer en kredittrisikooanalyse som «en helhetlig analyse med en rekke faktorer». Hvilke faktorer som er relevante og deres betydning relativt til andre faktorer i analysen vil blant annet avhenge av produkttype, geografisk område og låntakers kjennetegn (IFRS 9, B5.5.16). I noen tilfeller vil tilgjengelig kvalitativ og ikke-statistisk informasjon være tilstrekkelig til å fastslå at kredittrisikoen har økt vesentlig, slik at vurderingen ikke trenger og underbygges av statiske modeller eller kredittvurderingsprosesser. I andre tilfeller kan informasjon fra statistiske modeller og kredittvurderingsprosesser være nødvendig. Alternativt kan vurderingen baseres på begge typer informasjon (B.5.5.18).

Individuell eller kollektiv vurdering

I utgangspunktet skal kredittrisikoen vurderes individuelt, slik at et foretak skal vurdere hvorvidt kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning for hver enkel finansiell eiendel. Det vil imidlertid ikke alltid være mulig å identifisere vesentlige endringer i kredittrisiko for hver finansiell eiendel før den forfaller (IFRS 9, B5.5.3). Privatlån nevnes som et eksempel der det kan være utfordrende for banker å vurdere kredittrisikoen for hvert

enkelt lån. Dersom endringer i kredittrisiko ikke fanges opp før mislighold vil tapsavsetningen bli beregnet på feil grunnlag (IFRS 9, B5.5.3). I slike tilfeller kan det gjøres en kollektiv vurdering av kredittrisikoen, som baseres på samlet informasjon om kredittrisikoen (IFRS 9, B5.5.1). Informasjonen må inneholde alle relevante kredittopplysninger, herunder fremtidsrettet makroøkonomisk informasjon (IFRS 9, B5.5.4). For å gjennomføre en kollektiv vurdering kan et foretak gruppere finansielle eiendeler basert på felles kredittrisikokjennetegn. Eksempler på slike kjennetegn er instrumenttype, kreditrisikovurderinger, bransje og låntakers geografiske plassering (IFRS 9, B5.5.5)

30-dagers presumsjonen

Uavhengig av hva et foretak vurderer som en vesentlig økning i kredittrisiko angir standarden en slags absolutt grense som kalles 30-dagers presumsjonen. Dette er en antakelse om at kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning hvis kontraktsregulerte betalinger er forfalt med mer enn 30 dager (IFRS 9, 5.5.11). Eksempelvis vil et foretak anta at kredittrisikoen for et boliglån har økt vesentlig siden førstegangsinnregning dersom låntaker ikke har betalt et låneavdrag som hadde forfallsdato for mer enn 30 dager siden. Vi tolker 30-dagers presumsjonen som det nærmeste IFRS 9 kommer i å kvantifisere hva en vesentlig økning i kredittrisiko er. I skrivende stund har ikke Finanstilsynet gitt føringer for hvor stor en vesentlig økning er. Finanstilsynet i Danmark har derimot kvantifisert dette i en veiledning til vurdering av betydelig økning i kredittrisiko og kredittforringelse (Retsinformation, 2017, Finanstilsynet Danmark, 2018). Fra «Bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om finansielle rapporter for kreditinstitutter og fondsmæglerselskaber m.fl, bilag 3, punkt 8» fremkommer det at et foretak ved anvendelse av IRB-modeller skal anse at det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko dersom sannsynligheten for mislighold *over hele levetiden* har økt med 100% eller sannsynlighet for mislighold *de neste tolv månedene* har økt med 2 prosentpoeng. Dette gjelder for finansielle eiendeler som ble vurdert til å ha minst 1% sannsynlighet for mislighold de neste tolv månedene ved førstegangsinnregning (Bilag 3, punkt 8). En IRB-modell er en egenutviklet modell som banker, med tillatelse fra myndighetene, kan bruke til å beregne kapitalkravet for kredittrisiko (Finanstilsynet, 2018).

Et foretak kan kun overse 30-dagers presumsjonen dersom foretaket har rimelig og dokumenterbar informasjon som er tilgjengelige uten urimelige kostnader og anstrengelser som tilsier at kredittrisikoen ikke har økt vesentlig (IFRS 9, 5.5.11). Å overse presumsjonen innebærer å ikke gjøre antakelsen gjeldene *når* kontraktsregulerte betalinger har forfalt med

mer enn 30 dager. Etter forarbeidene kan den manglende betalingen skyldes en administrativ feil og ikke være et resultat av finansielle vanskeligheter hos låntakeren. I tillegg kan et foretak ha tilgang til historisk dokumentasjon som viser at det er ikke noen sammenheng mellom vesentlig økt risiko for mislighold og finansielle eiendeler som har forfalt mer enn 30 dager siden (IFRS 9, B5.5.20). Generelt anvendes ikke presumsjonen dersom et foretak vurderer at det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko *før* kontraktsregulerte betalinger har forfalt med 30 dager (IFRS 9, 5.5.11).

Absolutt lav kredittrisiko ved førstegangsinnregning

Vurderingen av hvorvidt kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning er relativ, slik at absolutt kredittrisiko i utgangspunktet vil være ubetydelig. Et unntak fra dette er finansielle eiendeler som er kredittforringet ved førstegangsinnregning. Et annet unntak er finansielle eiendeler som anses å ha absolutt lav kredittrisiko på rapporteringstidspunktet. For slike eiendeler kan et foretak anta at kredittrisikoen ikke har økt vesentlig etter førstegangsinnregning (IFRS 9, 5.5.10) og dermed beregne tapsavsetning og renteinntekter etter steg 1, selv om kredittrisikoen har hatt en *relativt* stor økning. Av B5.5.22 kan dette være tilfeller hvor finansielle eiendeler har *lav risiko for mislighold*, og låntaker har god betalingsevne på kort sikt. En finansiell eiendel anses ikke å ha lav kredittrisiko *utelukkende* fordi verdien av sikkerheten er stor, eller fordi kredittrisikoen er lavere sammenlignet med foretakets andre finansielle instrumenter (IFRS 9, B5.5.22).

Et foretak kan avgjøre om et finansielt instrument har absolutt lav kredittrisiko ved bruk av sine interne kredittrisikovurderinger eller andre metoder som er i samsvar med en generelt anerkjent definisjon av lav kredittrisiko (IFRS 9, B5.5.23). En finansiell eiendel kan eksempelvis vurderes å ha lav kredittrisiko dersom den får en ekstern kredittrating («investment grade») fra AAA til BBB, som tilsvarer lav til moderat risiko (Chen, 2019). Dog påkreves ikke en ekstern vurdering for at en finansiell eiendel skal anses å ha lav kredittrisiko. På den annen side må de finansielle instrumentene bli vurdert til å ha lav kredittrisiko fra en markedsdeltakers perspektiv («market participant perspective») (IFRS 9, B5.5.23).

Dersom en finansiell eiendel i en tidligere periode ble ansett å ha lav kredittrisiko og dette ikke gjelder i nåværende periode, er ikke dette grunn nok til å havne i steg 2. Også dette skal baseres på vurderingen om hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangsinnregning (B5.5.24).

3.8.2 Objektive bevis for tap - Kredittforringelse

Hvorvidt det foreligger objektive bevis for tap skiller steg 2 fra steg 3 i 3-stegmodellen. Forskjellen mellom stegene vil være at *renteinntekter* for finansielle eiendeler i steg 3 skal beregnes på grunnlag av *netto* balanseført verdi. Utredningens bruk av begrepet «objektive bevis på tap» er ekvivalent med hendelsene som indikerer at en finansiell er kredittforringet (IFRS 9, vedlegg A). En av hendelsene som oppgis er kontraktsbrudd gjennom mislighold (IFRS 9, vedlegg A). Mislighold defineres *ikke* i standarden, og et foretak skal derfor bruke en definisjon av mislighold som er i samsvar med den som er brukt under interne kredittrisikostyringsformål og hensynta kvalitative indikatorer. I utgangspunktet skal definisjonen brukes konsekvent på alle finansielle eiendeler, med mindre tilgjengelig informasjon tydeliggjør at annen definisjon av mislighold er mer passende for bestemte finansielle instrumenter (IFRS 9, B5.5.37).

90-dagers presumsjonen

Uavhengig av den interne definisjonen av mislighold angir standarden en slags absolutt grense gjennom 90-dagers presumsjonen. Etter presumsjonen skal et foretak anta mislighold når en finansiell eiendel er forfalt med 90 dager (IFRS 9, B5.5.37). Som under 30-dagers presumsjonen ser man på rapporteringstidspunktet på hvor mange dager som har gått siden forfallstidspunkt, gitt manglende betaling. 90-dagers presumsjonen kan unnvikes dersom foretaket har rimelig og dokumenterbar informasjon som viser at et kriterium på mer enn 90 dager for mislighold er mer hensiktsmessig (IFRS 9, B5.5.37).

Eksempelvis vil man på rapporteringstidspunktet, 31. desember, anta mislighold for et forbrukslån som har et forfalt låneavdrag med forfallsdato 2. oktober. Vi anser presumsjonen som det nærmeste standarden kommer i forhold til å kvantifisere når det har skjedd mislighold, og følgelig grensen mellom steg 2 og 3.

3.9 Måling av forventede kredittap

I samsvar med 3-stegmodellen skal et foretak innregne en tapsavsetning for en finansiell eiendel som tilsvarer forventede kredittap over de neste tolv månedene eller over hele levetiden, avhengig av kredittrisikoen på rapporteringstidspunktet. Forventede kredittap er tidligere definert som et sannsynlighetsvektet estimat av neddiskonterte fremtidige

kontantunderskudd (IFRS 9, Vedlegg A). Ved målingen av forventede kredittap skal beløpet gjenspeile (IFRS 9, 5.5.17):

- a. et objektivt og sannsynlighetsvektet beløp som fastsettes ved å vurdere en rekke mulige utfall,
- b. tidsverdien av penger og
- c. rimelig og dokumenterbar informasjon som er tilgjengelige uten urimelige kostnader eller anstrengelser på rapporteringstidspunktet. Slik informasjon gjelder tidligere hendelser, nåværende forhold og prognoser om framtidige økonomiske forhold.

De tre kravene til måling av forventede kredittap vil gjennomgås grundigere under i kapittel 3.8.1 – 3.8.3. I forhold til den tekniske beregningen av forventede kredittap (ECL) kan det gjøres på følgende måte (Bank Norwegian, 2019):

$$ECL = PD * EAD * LGD$$

Formel 5 Beregning av forventede kredittap

ECL (Expected Credit Loss) = Forventet kredittap (kr)

PD (Probability of Default) = Sannsynlighet for mislighold (%)

EAD (Exposure at Default) = Eksponering gitt mislighold (kr)

LGD (Loss given Default) = Tap gitt mislighold (%) = (1 - recovery rate(%))

Ved beregning av forventede kredittap over levetiden legger man til grunn sannsynlighet for mislighold (PD) *over hele levetiden*, og kontantunderskudd gitt mislighold (LGD*EAD) *over hele levetiden*. Forventede kredittap for de neste tolv månedene er en del av forventede kredittap over hele levetiden. Ved beregning av dette skal man bruke sannsynlighet for mislighold *de neste tolv månedene* (PD_{12 mnd}), og kontantunderskudd over hele levetiden som vil oppstå *dersom mislighold inntreffer i de neste tolv månedene* etter rapporteringstidspunktet (LGD*EAD). Standarden understreker at forventede kredittap over de neste tolv månedene *verken* er kontantunderskudd som forventes i de neste tolv månedene eller forventede kredittap i levetiden som det forventes misligholdt i løpet av de neste tolv månedene. Man skal altså bruke kontantunderskudd over hele levetiden *som vil oppstå*

dersom mislighold inntreffer de neste tolv månedene, og multiplisere dette med sannsynligheten for mislighold de neste tolv månedene (IFRS 9, B5.5.43), som er vist under:

$$ECL_{12 \text{ mnd}} = PD_{12 \text{ mnd}} * (EAD * LGD)_{\text{over levetiden dersom mislighold inntreffer de neste 12 mnd}}$$

Formel 6 Beregning av forventede kredittap over de neste tolv månedene

Tidsperiode for å estimere forventede kredittap

Den lengste perioden som skal benyttes ved måling av forventede kredittap er kontraktsperioden der foretaket er eksponert for kredittrisiko, inkludert forlengelsesmuligheter. Et foretak kan ikke legge til grunn en lengre periode enn dette, selv om skulle være forenlig med forretningspraksis (IFRS 9, 5.5.19).

3.9.1 Objektivt og sannsynlighetsvektet

For å finne et objektivt og sannsynlighetsvektet beløp trenger ikke et foretak å vurdere alle mulige scenarioer. Foretaket skal imidlertid vurdere sannsynligheten for at et kredittap oppstår, ved å se på sannsynligheten for at et kredittap inntreffer og ikke inntreffer. Dette gjelder selv om sannsynligheten er svært lav for at et kredittap oppstår (IFRS 9, 5.5.18). Formålet med å estimere forventede kredittap er ikke å anslå et verst eller best tenkelig scenario, men å gjenspeile muligheten for at kredittap inntreffer eller ikke i perioden foretaket er eksponert for kredittrisiko (IFRS 9, B5.5.41).

Selv om det kreves at et foretak skal vurdere en rekke mulige utfall for å fastsette et sannsynlighetsveid beløp, trenger ikke dette å være en kompleks analyse i praksis (IFRS 9, B5.5.42). En relativ enkel modellering, uten et stort antall detaljerte simuleringer av scenarioer kan være tilstrekkelig. Et rimelig estimat for en stor gruppe finansielle instrumenter med felles risikokjennetegn kan være gjennomsnittlige kredittap. I andre situasjoner vil det være nødvendig å gjøre en mer kompleks analyse (IFRS 9, B5.5.42). Standarden konkretiserer imidlertid ikke hva en kompleks analyse vil være, noe som kan resultere i ulik tilnærming.

3.9.2 Tidsverdien av penger

Som tidligere nevnt skal forventede kredittap reflektere tidsverdien av penger (IFRS 9, 5.5.17b). Forventede kredittap skal derfor diskonteres til *rapporteringstidspunktet*, ved bruk av den effektive renten fastsatt ved førstegangsinnregning eller en tilnærming av denne (IFRS 9, B5.5.44). I forhold til kjøpte eller opprettede kredittforringede finansielle eiendeler skal den kredittjusterte effektive renten legges til grunn (IFRS 9, B5.5.45).

3.9.3 Rimelig og dokumenterbar informasjon

Med rimelig og dokumenterbar informasjon menes informasjon som på rapporteringstidspunktet er rimelig tilgjengelig uten urimelige kostnader eller anstrengelser. Slik informasjon omfatter tidligere hendelser («past events»), aktuelle forhold («current conditions») og prognoser om framtidige forhold («forecasts of future economic conditions»). Informasjon som er tilgjengelig for finansielle rapporteringsformål vurderes å være tilgjengelig uten urimelige kostnader eller anstrengelser (IFRS 9, B5.5.49). Et foretak trenger ikke å gjøre et omfattende søk etter informasjon, men skal vurdere all informasjon som anses å være rimelig og dokumenterbar, og som er relevant for å estimere forventede kredittap (IFRS 9, B5.5.51). På dette området opplever vi standarden som upresis, da det er uklart hvor omfattende et foretak skal søke etter slik informasjon.

Ved måling av forventede kredittap er historisk informasjon det sentrale utgangspunktet. Et foretak skal justere dette for observerbar informasjon om nåværende og fremtidige forhold, som ikke reflekteres i den historiske informasjonen. Justeringen bør gjenspeile endringer i makroøkonomiske forhold. Eksempler på makroøkonomiske forhold er sysselsetting, eiendomspriser, råvarepriser og betalingsstatus (IFRS 9, B5.5.52). Vi anser eiendomspriser, oljeprisen og arbeidsledighet som relevante forhold for estimering av forventede kredittap for lånekunder i Norge. Et foretak skal regelmessig gjennomgå metoder og forutsetninger som det benyttes for estimeringen av forventede kredittap. Hensikten med dette er å redusere forskjellen mellom estimatene og kredittapene som inntreffer (IFRS 9, B5.5.52).

Eksempel på nedskrivning etter den generelle metoden

For å klargjøre den regnskapsmessige behandlingen etter 3-stegmodellen vil vi benytte oss av et eksempel. Vi legger til grunn det samme tallmaterialet som i eksemplet om amortisert

kost i kapittel 3.5.2.1. Vi forutsetter at avdrag betales *i slutten* av året, slik at renteinntekten beregnes av IB balanseført verdi. Det rundes av til nærmeste hele tall.

Steg 1

På rapporteringstidspunktet per 31.12. år 1 vurderer banken at det *ikke* har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko og forbrukslånet plasseres i steg 1. Dette er basert på historisk og nåværende informasjon banken har om låntaker. I tillegg benytter banken fremtidsrettet informasjon for å gjøre opp en endelig formening om låntakers betalingsevne. Banken vurderer at den benyttede informasjonen er rimelig og dokumenterbar, og at informasjonsinnhentingene ikke har medført urimelige kostnader og anstrengelser.

Banken beregner at PD for de neste tolv månedene er 5%. Banken vurderer at LGD er 100% siden lånene er *usikrede*. Samme LGD gjelder også dersom utlånet havner i steg 2 eller steg 3. Banken beregner at kontantunderskudd ($LGD * EAD$) for hele levetiden er 33 000 kr, gitt at misligholdet skjer i løpet av de neste tolv månedene. Kontantunderskuddet består av avdrag, renter og gebyrer. Forventet kontantunderskudd er kontantunderskudd neddiskontert med den effektive renten:

$$LGD * EAD = \sum_{t=1}^t \frac{\text{Kontantunderskudd}_t}{(1 + \text{effektiv rente})^t} = \frac{33\,000 \text{ kr}}{(1 + 16,51\%)^1} = 28\,323 \text{ kr}$$

Forventet kredittap er lik produktet av sannsynligheten for mislighold og det forventede kontantunderskuddet, og beregnes til å være 1 416 kr. Beløpet innregnes over resultatregnskapet som en *tapsavsetning*.

$$\text{Forventet kredittap (ECL)} = PD * (LGD * EAD) = 5\% * 28\,323 \text{ kr} = 1\,416 \text{ kr}$$

For år 1 innregner banken en renteinntekt lik produktet av bruttobalanseført verdi og den effektive renten i samsvar med steg 1. Som det er beregnet under skal banken innregne 16 510 kr i resultatregnskapet.

$$\text{Renteinntekt} = \text{Brutto balanseført verdi}_{IB} * \text{effektiv rente} = 100\,000 \text{ kr} * 16,51\% = 16\,510 \text{ kr}$$

Steg 2

På rapporteringstidspunktet per 31.12 år 2 bemerker banken seg at låntaker ikke har betalt en regning med forfallsdato 31.11. Basert på 30-dagers presumsjonen antar banken at det *har skjedd* en vesentlig økning i kredittrisiko siden førstegangsinngregning. Følgelig skal forbrukslånet behandles i samsvar med bestemmelsene i steg 2. På rapporteringstidspunktet beregner banken at PD for hele levetiden er 30%. Det forventede kontantunderskuddet for hele levetiden er lik fremtidige kontantunderskudd neddiskontert til *rapporteringstidspunktet per 31.12. år 2*:

$$LGD * EAD = \sum_{t=1}^t \frac{\text{Kontantunderskudd}_t}{(1 + \text{effektiv rente})^t} = \frac{30\,000 \text{ kr}}{(1 + 16,51\%)^1} + \frac{27\,000 \text{ kr}}{(1 + 16,51\%)^2} + \frac{24\,000 \text{ kr}}{(1 + 16,51\%)^3} = 60\,810 \text{ kr}$$

$$\text{Forventet kredittap (ECL)} = PD * (LGD * EAD) = 30\% * 60\,810 \text{ kr} = 18\,243 \text{ kr}$$

Som illustrert over beregner banken at forventet kredittap er 18 243 kr. I resultatregnskapet skal banken innregne differansen forventet kredittap på rapporteringstidspunktet og innregnet tapsavsetninger i foregående år. Som det beregnes under skal banken innregne 16 827 kr i resultatregnskapet i år 2.

$$\text{Tapsavsetning år 2} = \text{ECL per 31.12. år 2} - \text{tapsavsetning år 1} = 18\,243 \text{ kr} - 1\,416 \text{ kr} = 16\,827 \text{ kr}$$

I år 2 beregnes renteinntekten på samme måte som i år 1 ettersom renteinntekter beregnes på samme grunnlag i steg 1 og steg 2. Renteinntekten på forbrukslånet blir 13 293 kr, som beregnet under. Legg merke til at 80 514 kr er den balanseførte verdien per 31.12 i år 1 fra eksempelet med amortisert kost i kapittel 3.5.2.1. Denne balanseførte verdien blir dermed inngående balanseført verdi i år 2 og brukes i beregningen under. Legg også merke til at ettersom renteinntekter i steg 2 skal beregnes av *brutto* balanseført verdi, så vil ikke tapsavsetningen i år 1 redusere beregningsgrunnlaget.

$$\text{Renteinntekt} = \text{Brutto balanseført verdi}_{IB} * \text{effektiv rente} = 80\,514 \text{ kr} * 16,51\% = 13\,293 \text{ kr}$$

Steg 3

På rapporteringstidspunktet per 31.12 år 3 observerer banken en hendelse som et objektivt bevis på tap. Den observerte hendelsen er at det har gått *over 90 dager* siden forfallsdato på en regning som låntaker ikke har betalt. I henhold til 90-dagers presumsjonen antar banken at forbrukslånet er kredittforringet, og forbrukslånet havner i steg 3. På

rapporteringstidspunktet beregner banken at PD er 90%. I liket med i steg 2 er forventede kontantunderskudd for hele levetiden lik fremtidige kontantunderskudd neddiskontert til rapporteringstidspunktet per 31.12. år 3:

$$LGD * EAD = \sum_{t=1}^t \frac{\text{Kontantunderskudd}_t}{(1 + \text{effektiv rente})^t} = \frac{27\,000 \text{ kr}}{(1 + 16,51\%)^1} + \frac{24\,000 \text{ kr}}{(1 + 16,51\%)^2} = 40\,852 \text{ kr}$$

$$\text{Forventet kredittap (ECL)} = PD * (LGD * EAD) = 90\% * 40\,852 \text{ kr} = 36\,767 \text{ kr}$$

Som det blir illustrert over beregner banken et forventet kredittap på 36 767 kr. Banken skal imidlertid innregne differansen mellom forventet kredittap på rapporteringstidspunktet per 31.12. år 3 og tapsavsetninger som er innregnet i tidligere år. Som beregnet under skal banken innregne en tapsavsetning på 18 524 kr i resultatregnskapet i år 3.

$$\begin{aligned} \text{Tapsavsetning år 3} &= \text{ECL per 31.12. år 3} - \text{tapsavsetning år 1 og 2} \\ &= 36\,767 \text{ kr} - (1\,416 \text{ kr} + 16\,827 \text{ kr}) = 18\,524 \text{ kr} \end{aligned}$$

I henhold til IFRS 9 (5.4.1b) skal banken i samsvar med steg 3 beregne renteinntekter basert på netto balanseført verdi i etterfølgende perioder. Dette betyr at beregningsgrunnlaget er netto balanseført verdi i år 4, mens grunnlaget i år 3 brutto balanseført verdi. I år 3 beregnes dermed renteinntekter på samme måte som i år 1 og 2, og vises derfor ikke. Vi viser istedenfor beregningen av renteinntekter for år 4. Som vist under beregnes en renteinntekt på 674 kr for år 4. Netto balanseført verdi i den inngående balansen i år 4 er lik brutto balanseført verdi i den inngående balansen i år 4, fratrukket tidligere tapsavsetninger.

$$\begin{aligned} \text{Renteinntekt} &= \text{Netto balanseført verdi}_{IB} * \text{effektiv rente} \\ &= (40\,852 \text{ kr} - (1\,416 \text{ kr} + 16\,827 \text{ kr} + 18\,524 \text{ kr})) * 16,51\% = 674 \text{ kr} \end{aligned}$$

3.10 Noteopplysninger

Noteopplysninger er tilleggsinformasjon til finansregnskapet som skal gi regnskapsbrukerne en bedre forståelse av de ulike delene av regnskapet. Videre er hensikten med noteopplysninger å gi informasjon og redegjøre for hvordan beløpene er fremkommet og hvilke vurderinger som er lagt til grunn til i fastsettelsen av beløpene. Krav til noteopplysninger reguleres i IFRS 7 *Finansielle instrumenter - opplysninger* (EY, 2019).

Innføringen av IFRS 7 har medført vesentlige endringer i noteopplysninger sammenlignet med IAS 39, spesielt med hensyn til kredittrisiko og forventet kredittap (PwC, 2017). Utredningen vil derfor fokusere på kredittrisiko og forventet kredittap.

Av IFRS 7 punkt 35B fremgår det at informasjon om kredittrisiko skal gjøre regnskapsbrukerne i stand til å forstå effekten av kredittrisiko på beløpet, tiden og usikkerheten («amount, time and uncertainty») av fremtidige kontantstrømmer. For å oppnå dette må foretaket gi informasjon om foretakets *kredittriskohåndtering, forventet kredittap og eksponering mot kredittrisiko* (IFRS 7, 35B).

3.10.1 Kredittriskohåndtering

Et foretak må forklare sin håndtering av kredittrisiko og hvordan det tar stilling til innregning og måling av forventet kredittap (IFRS 7, 35F). Dette oppnås når et foretak gir informasjon til regnskapsbrukerne om hvordan foretaket vurderer hvorvidt kredittrisikoen til en finansiell eiendel har økt vesentlig siden førstegangsinnregning. Det skal også opplyses om hvordan finansielle instrumenter er vurdert til å ha lav kredittrisiko og om foretaket har unngått 30-dagers presumpsjonen. I tillegg må et foretak gi informasjon om foretakets definisjon av mislighold (IFRS 7, 35F).

Videre må et foretak forklare inndata, forutsetninger og estimeringsteknikker som er brukt i 3-stegmodellen (IFRS 7, 35G). Dette innebærer at et foretak må opplyse om grunnlaget for inndata, forutsetninger og estimeringsteknikker brukt til å måle forventede kredittap over 12-månedersperspektivet og hele levetiden. Videre må et foretak opplyse om vurderingen av hvorvidt kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning, samt opplyse om finansielle eiendeler er blitt kredittforringet. I tillegg må foretaket illustrere hvordan fremtidsrettet informasjon har blitt innlemmet i utarbeidelsen av forventet kredittap. Eventuell bruk av makroøkonomisk informasjon må også beskrives (IFRS 7, 35G).

3.10.2 Forventet kredittap og eksponering mot kredittrisiko

Et foretak må forklare periodens endring i tapsavsetninger (IFRS 7, 35H). Dette gjelder for finansielle eiendeler som omfattes av nedskrivningsreglene etter IFRS 9. Endringer i tapsavsetningene skal presenteres separat i en tabell for hver instrumentklasse.

Et foretak skal gi regnskapsbrukerne en forståelse av kredittrisikoeksponeringen og betydelige konsentrasjoner av kredittrisiko (IFRS 7, 35M). For å oppnå dette skal foretaket informere om bruttobeløpet av den finansielle eiendelen og dens eksponering mot kredittrisiko (IFRS 7, 35M).

3.11 Avslutning

Kapittel 3 har gitt en innføring i IFRS 9 med fokus på nedskrivningsmodellen for finansielle eiendeler som måles til amortisert kost og virkelig verdi over OCI med resirkulering, som også har blitt omtalt som 3-stegmodellen. De nye klassifiseringsreglene og tilhørende målemetoder har blitt presentert. Det har vært særlig fokus på vurderingen av hvorvidt det har vært en vesentlig endring i kredittrisiko siden førstegangsinnregning og objektive bevis for tap. Dette skiller henholdsvis steg 1 fra steg 2, og steg 2 fra steg 3. Måling av forventede kredittap har også blitt tillagt mye vekt, der det har blitt understreket at foretak blant annet skal hensynta fremtidsrettet informasjon.

4. Metode

Hensikten med dette kapitlet er å forklare de metodiske valgene som er tatt for å besvare utredningens problemstilling. I kapittel 4.1 forklares hvorfor vi har anvendt samfunnsvitenskapelig metode. Utredningens forskningsdesign presenteres i kapittel 4.2. Deretter gjennomgås datainnsamlingen i kapittel 4.3 med fokus på den innhentede primærdataen. Innsamlingen av primærdata utgjør utredningens empiri og er helt sentral for å besvare problemstillingen. Databehandlingen presenteres i kapittel 4.4 før forskningskvaliteten diskuteres i kapittel 4.5. Avslutningsvis gjennomgås etiske hensyn i kapittel 4.6.

4.1 Samfunnsvitenskapelig metode

Å anvende en metode betyr å følge en bestemt vei mot et mål (Johannessen, Christoffersen & Tufte, 2011). Vi har valgt å benytte oss av samfunnsvitenskapelig metode for å besvare utredningens problemstilling. Samfunnsvitenskapelig metode omhandler hvordan man skal gå frem for å få informasjon om den sosiale virkeligheten, hvordan informasjonen skal analyseres og hva den forteller oss om samfunnsmessige forhold og prosesser. Metoden handler om å samle inn, analysere og tolke data, som er en sentral del av empirisk forskning (2011). Vi har valgt å anvende samfunnsvitenskapelig metode fordi det har vært ønskelig å innhente data fra mennesker i samfunnet, samt analysere og tolke disse. I tillegg dreier utredningens problemstilling seg om et samfunnsmessig forhold. I motsetning til samfunnsvitenskapelig metode handler naturvitenskapelig metode om å forholde seg til fenomener uten språk og evne til å forstå seg selv og sine omgivelser, som atomer, gener og celler (2011).

4.2 Forskningsdesign

Forskningsdesign handler om hvordan en undersøkelse organiseres og gjennomføres for at en problemstilling skal kunne besvares. Designet legger blant annet føringer for innsamling, analyse og tolkning av data (Johannessen et al., 2011). Utredningens forskningsdesign består av fire komponenter: forskningens formål, forskningsmetode, forskningsstrategi og tidsdimensjonen, som henholdsvis gjennomgås i kapittel 4.2.1 - 4.2.4.

4.2.1 Forskningens formål

Formålet med forskningen kan blant annet være å beskrive, å forstå, å evaluere og å forklare (Johannessen et al., 2011). Vi mener formålet med utredningen best kan beskrives gjennom å *forstå*. I henhold til utredningens problemstilling er det ønskelig å forstå om nedskrivningsmodellen etter «International Financial Reporting Standard» (IFRS) 9 gir beslutningsnyttig informasjon.

Vi mener at et evaluerende formål også kan beskrive utredningens formål. Hensikten med å evaluere er å vurdere effekter av tiltak og menneskelige handlinger (Johannessen et al., 2011). Slik problemstillingen er utformet skal vi evaluere om den finansielle informasjonen etter IFRS 9 oppfyller de kvalitative karakteristikaene i det konseptuelle rammeverket. På den måten skal vi evaluere informasjonen mot det konseptuelle rammeverket som et vurderingskriteria. Med denne utredningen ønsker vi imidlertid også å forstå hvorfor nedskrivningsmodellen gir beslutningsnyttig informasjon, eventuelt hvorfor den ikke gjør det. Dette skal gjøres ved å dekomponere nedskrivningsmodellen og undersøke hvilke områder som bidrar til beslutningsnyttig informasjon, og hvilke områder som ikke bidrar til beslutningsnyttig informasjon. På bakgrunn av dette har vi valgt «å forstå» som utredningens formål, selv om et evaluerende formål kan være beskrivende.

4.2.2 Forskningsmetode

I samfunnsvitenskapelig metode skilles det mellom kvantitative og kvalitative metoder (Johannessen et al., 2011). Kvantitative metoder søker å undersøke forholdet mellom numeriske variabler gjennom bruk av statistikk eller grafiske teknikker. Kvalitative metoder har fokus på ikke-numeriske data, som intervjuobjekters meninger og forholdet mellom dem (Saunders, Lewis, & Thornhill, 2015). Kvalitative metoder er spesielt egnet hvis man skal undersøke fenomener man ikke innehar mye kunnskap om og som det er forsket lite på. Slike metoder er også egnet når man undersøker fenomener man ønsker å forstå grundigere (Johannessen et al., 2011).

Vi velger å legge til grunn en kvalitativ metode i denne utredningen. Ettersom utredningens formål er «å forstå» vil ikke-numeriske data gi mer hensiktsmessig informasjon. Meninger fra intervjuobjekter vil gi mer innsikt i de underliggende forholdene bak nedskrivningsmodellen sammenlignet med numeriske data, som spørreskjema. Vi besitter

relativt lite kunnskap om nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 og bankers finansielle rapportering. I tillegg er det gjort lite forskning på dette i Norge. Innen internasjonal forskning har vi dog funnet en svensk masteroppgave med en kvantitativ tilnærming, som benytter seg av spørreskjema. Det faktum at vi har lite inngående kunnskap, samt at det ikke finnes mye forskning, taler for at en kvalitativ metode er best egnet. Valget av metode forsterkes av at kvalitative metoder er godt egnet når formålet med forskningen er «å forstå» (Johannessen et al., 2011). En begrensning ved metodevalget er at utvalgsstørrelsen vil være lav, sammenlignet med en kvantitativ metode som spørreskjema. Dette vil redusere i hvilken grad våre funn kan generaliseres.

4.2.3 Forskningsstrategi

Forskningsstrategi omhandler hvordan forskere går frem for å besvare problemstillingen (Saunders et al., 2015). Valg av forskningsstrategi skal være i tråd med forskningsdesign og forskningsmetode. Kvalitativ forskning er ofte assosiert med forskningsstrategier som casestudier, etnografi eller en kombinasjon av flere forskningsstrategier (2015). Vi har valgt casestudie som forskningsstrategi for å besvare utredningens problemstilling.

Casestudier kjennetegnes ved at det innhentes mye informasjon fra få enheter over kortere eller lengre tid gjennom detaljert og omfattende datainnsamling. Gjennomførelsen av casestudier har ofte en kvalitativ tilnærming, som observasjon og intervjuer (Johannessen et al., 2011). Begrunnelsen for valget av casestudie er at vi ønsker å innhente mye informasjon fra få intervjuobjekter, fremfor mindre informasjon fra mange. Ettersom det finnes lite forskning på dette i Norge vil en casestudie gi en grundigere forståelse av om nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir beslutningsnyttig informasjon. Ulempen med casestudie er dog at det er tid- og ressurskrevende. I tillegg gir casestudier begrensede muligheter til å gi funn som kan *generaliseres* (Saunders et al., 2015).

Det finnes to dimensjoner ved utformingen av en casestudie (Johannessen et al., 2011). Den første er om det skal arbeides med én eller flere caser. I flercasestudier er hensikten å kontrollere casen mot andre caser (2011). Funn som blir gjort i flertallscasestudier vil være mer robuste sammenlignet med i enkeltcasestudier, men krever også mer tid og ressurser (Herriot & Firestone, 1983). Det ville vært interessant å intervju bankanalytikere i andre nordiske land og sammenlignet innsamlet data fra disse med funnene fra norske

bankanalytikere. Dette lar seg imidlertid ikke gjennomføre på grunn av utredningens tidsbegrensning. Således velger vi en enkeltcasestudie hvor vi studerer bankanalytikere i Norge.

Den andre dimensjonen handler om hvorvidt man skal benytte seg av en eller flere analyseenheter (Johannessen et al., 2011). I forbindelse med denne utredningen er spørsmålet om en eller flere bankanalytikere skal intervjues. Ettersom informasjonen vi skal innhente er subjektiv ønsker vi å benytte oss av flere analyseenheter. Vi vurderer derfor at det å benytte flere analyseenheter vil gi mer nyansert informasjon, som igjen vil gi et bedre informasjonsgrunnlag til å besvare utredningens problemstilling.

4.2.4 Tidssdimensjon

Tidssdimensjonen er et sentralt kriterium for hvordan forskning skal gjennomføres (Johannessen et al., 2011). Det skilles mellom tversnittundersøkelser og longitudinelle undersøkelser. Tversnittundersøkelser benytter data fra et bestemt tidspunkt eller for en kort periode. I en longitudinell undersøkelse innsamles data på flere tidspunkt (2011). Denne utredningen anvender en tversnittundersøkelse fordi våre intervjuer skal bli gjennomført i løpet av en kort periode. Det ville vært vanskelig å gjøre en longitudinell undersøkelse som følge av utredningens tidsbegrensning. En ulempe ved å gjøre en tversnittundersøkelse er at vi ikke kan verifisere hvorvidt intervjuobjektene endrer sine synspunkter. Eksempelvis kan intervjuobjektene ha forskjellige meninger før og etter avleggelsen av en kvartals- eller årsrapport. Dette kan påvirke våre funn.

4.3 Datainnsamling

Data kan kategoriseres som primær- og sekundærdata (Saunders et al., 2015). Primærdata er data som vi har innhentet selv spesifikt for denne utredningen. Sekundærdata er data som allerede er tilgjengelig og som vi har innhentet som underbyggende informasjon (2015). Primærdataene har blitt innhentet gjennom *semistrukturerte intervjuer*. Hvordan vi har innhentet primærdata beskrives i kapittel 4.2.1, mens i kapittel 4.2.2 presenteres hvilke sekundærdata vi har benyttet oss av.

4.3.1 Primærdata

Semistrukturert intervju

Kvalitative data innhentes oftest gjennom intervjuer (Johannessen et al., 2011). En fordel ved å velge intervjuer er at intervjuobjektene har større frihet til å uttrykke seg, noe som vil være formålstjenlig for denne utredningen. Det skilles mellom kvalitative intervjuer og gruppesamtaler (2011), og vi har valgt å anvende kvalitative intervjuer. Bakgrunnen for dette er at det er begrenset detaljeringsgrad i gruppesamtaler (2011), noe som ikke er i tråd med vårt forskningsdesign. I tillegg ville det vært utfordrende å samle intervjuobjektene til en gruppesamtale.

Kvalitative intervjuer kan være strukturert i ulik grad, som innebærer ulik grad av tilretteleggelse i forkant (Johannessen et al., 2011). Et *ustrukturert* intervju vil være uformelt med åpne spørsmål. Intervjueren har gitt et tema på forhånd, men spørsmålene tilpasses intervjusituasjonen. Et *semistrukturert* intervju har en overordnet intervjuguide, men spørsmål, rekkefølge og temaer kan varieres. Videre kan intervjueren bevege seg frem og tilbake i intervjuguiden. For et *strukturert* intervju vil tema og spørsmål være bestemt på forhånd, og det er faste svaralternativer. I kvalitative intervjuer behøver imidlertid ikke svaralternativene å være formulert i forkant. I hvilken grad intervjuene er standardiserte er proporsjonalt med i hvilken grad intervjuene er strukturerte (2011).

Ettersom vi har valgt enkeltcasestudie med flere analyseenheter som forskningsstrategi er standardisering en ønsket fordel. Standardisering gjør blant annet analysearbeidet enklere fordi det er lettere å sammenligne svarene. En ulempe ved standardiserte intervjuer er imidlertid at det begrenser fleksibiliteten (Johannessen et al., 2011). Vi ønsket også noe fleksibilitet, og valgte derfor å gjennomføre *semistrukturerte* intervjuer. En fordel ved noe fleksibilitet er at vi har mulighet til å tilpasse oss etter hva intervjuobjektet fokuserer på, gjennom at rekkefølgen på spørsmålene kan varieres. En annen fordel er at fleksibilitet gir mulighet for oppfølgingsspørsmål. Dette kan særlig være nyttig da vi har begrenset kunnskap om temaet. En tredje fordel er at standardisering gjør analysearbeidet enklere, fordi det tilrettelegges for sammenligning. En ulempe ved at vi valgte semistrukturerte intervjuer er at vi alternativt kan få mer innsiktsfulle svar gjennom et ustrukturert intervju. Intervjuobjektet kan da i større grad fokusere på det vedkommende kan mest om. En annen ulempe er at vi ikke oppnår fullstendig sammenlignbarhet, noe vi kunne oppnådd gjennom strukturerte intervjuer.

Intervjuobjektene

Som følge av en forskningsstrategi med flere analyseenheter har vi intervjuet flere personer. Først og fremst har vi intervjuet bankanalytikere da de defineres som primærbrukerne som utredningens problemstilling skal studere. Vi har imidlertid også intervjuet banker, som representerer produsentsiden av regnskapet. Dette ble gjort fordi vi ønsket innsikt i hvordan IFRS 9 anvendes i praksis. Hensikten med slik innsikt var å underbygge og supplere analytikernes meninger. I tillegg har vi i ettertid stilt Finanstilsynet noen spørsmål. Bakgrunnen for dette er at vi under de andre intervjuene innhentet data som gjorde det interessant å supplere med informasjon fra Finanstilsynet. Flere analytikere og banker trakk blant annet frem Finanstilsynets tematilsyn i forbindelse med IFRS 9 i 2019. På bakgrunn av dette fant vi det interessant å spørre nærmere om tematilsynet.

Vi anser alle intervjuobjektene som svært egnede, noe som gir utredningen mer tyngde. For å underbygge dette presenteres samtlige intervjuobjekter under. En åpenbar fordel med kompetente intervjuobjekter er at vi får mer innsikt i nedskrivningsmodellen og hvorvidt den gir beslutningsnyttig informasjon. Således oppnår vi et solid informasjonsgrunnlag for å besvare utredningens problemstilling.

Vi har valgt en «semianonym» tilnærming som innebærer at vi har tillatelse fra intervjuobjektene til å presentere dem med navn og selskap, men vi har ikke tillatelse til å referere til dem når vi presenterer empirien.

Analytikere

Vi har totalt intervjuet fire analytikere. Disse er valgt selektivt fra en norsk forbrukslånsbanks oversikt over ansvarlige analytikere. Samtlige analytikere har jobbet mot banker som har rapportert etter både «International Accounting Standard» (IAS) 39 og IFRS 9. Vi har intervjuet Roy Tilley (Arctic Securities) som er bankanalytiker og dekker norske og nordiske banker. En annen vi har intervjuet er Truls Røysland (SEB). Han startet som aksjeanalytiker i 2015 og kan dermed ha en litt annen tilnærming til bankers finansielle rapportering. Vi har også intervjuet Jan Erik Gjerland (ABG Sundal Collier) som er aksjeanalytiker innen bank, forsikring og finans. Jan Erik dekker norske banker. Den siste vi har intervjuet er Odd Weidel (Sparebanken 1 Markets) som er aksjeanalytiker med hovedfokus på nordiske banker. Han har erfaring fra tidligere banker som Handelsbanken og DnB.

Banker

De tre bankene vi intervjuet ble også valgt selektivt og felles for alle er at de er børsnoterte. Vi ønsket å intervju forbrukslånbanker, ettersom det er observert at slike banker har hatt størst prosentmessig effekt på tapsavsetningene etter overgangen til IFRS 9 (PwC, 2018). Følgelig ville det være interessant å få innsikt i deres anvendelse av IFRS 9. På bakgrunn av dette har vi intervjuet Peer Timo Andersen-Ulven (Bank Norwegian). Han er chief risk officer og sitter i ledelsen. Peer Timo er ansvarlig for modellering, innføring og rapportering etter IFRS 9. Han har vært partner i KPMG og har også god kjennskap til IAS 39. Vi har også intervjuet Fredrik Høyby (Komplett Bank) som er regnskapssjef og jobber med intern og ekstern rapportering. Han skrev masteroppgave om IFRS 9 i 2017 og besitter dermed et sterkt teoretisk fundament. Vi valgte også å intervju en sparebank, ettersom slike banker har en annen utlånsportefølje enn forbrukslånbanker. Det ville således også være interessant å få innsikt i deres anvendelse av IFRS 9. Vi intervjuet derfor Steinar Vigsnes (Sparebanken Sør), som er økonomisjef. Han har ansvar for børsrelatert rapportering, samt ansvar for regnskaps- og lønnsavdelingen.

Finanstilsynet

Spørsmålene til Finanstilsynet var ikke en del av den opprinnelige planen. Det kom imidlertid frem momenter under de andre intervjuene som gjorde at vi fant det interessant å snakke med dem. Dette gjaldt særlig fordi de nylig har gjennomført et tematisyn i forbindelse med implementeringen av IFRS 9. Rapporten offentliggjøres imidlertid ikke før i 2020 og noen av spørsmålene vi ønsket å stille ble derfor for sensitive. Spørsmålene ble besvart skriftlig over mail og det presenteres derfor inne noen gjennomgang av intervjuet under. Intervjuspørsmålene til Finanstilsynet er vedlagt i vedlegg 3.

Intervjuguide

Vi utarbeidet to intervjuguider der den ene var tilrettelagt analytikerne og den andre bankene. Disse ligger vedlagt utredningen i henholdsvis vedlegg 1 og vedlegg 2. I intervjuguiden til analytikerne var hovedfokuset å besvare problemstillingen. Den andre intervjuguiden omhandlet i større grad regnskapstekniske spørsmål. Selv om intervjuguidene var forskjellige ønsket vi å ha den samme røde tråen. Vi anså at dette kunne styrke analysen, ettersom bankenes kunnskap kunne underbygge informasjonen fra analytikerne.

Et semistrukturert intervju tilrettelegger for at vi kan sammenligne svarene, samt ha en viss fleksibilitet under selve gjennomførelsen (Johannessen et al., 2011). For å utnytte fordelen

av standardisering brukte vi mye tid på å utarbeide intervjuguidene på en gjennomtenkt og systematisk måte. Vi var dog bevisst på at spørsmålene ikke skulle fremstå som ledende, noe som diskuteres nærmere under reliabilitet.

Intervjuguidene ble inndelt i fem deler. Første del var lik for begge intervjuguidene og startet med spørsmål om intervjuobjektens erfaringer av nedskrivningsmodellene etter IAS 39 og IFRS 9. Det åpne spørsmålet la opp til at intervjuobjektene kunne dele deres erfaringer, og vi kunne stille passende oppfølgingsspørsmål senere. Deretter tok de to intervjuguidene ulike retninger. Den andre delen av intervjuguiden til analytikerne omhandlet hvorvidt nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir relevant informasjon. Deretter var fokuset på om IFRS 9 gir pålitelig informasjon. Et problem vi opplevde med åpne spørsmål var at intervjuobjektene fokuserte på ulike ting, noe som gjorde vanskeligere å sammenligne svarene.

I intervjuguiden til bankene var den andre og tredje delen tilknyttet henholdsvis kredittrisiko og måling av forventet kredittap. Vi spurte alle bankene hvordan de vurderte hva som vil være en vesentlig økning i kredittrisiko, samt hvordan de tolket diverse regnskapstekniske spørsmål. Del fire og fem av de to intervjuguidene var relativt sammenfallende, der fokuset var på noteopplysninger og nøkkeltall og soliditet. I tillegg spurte vi alle bankene hvorvidt Finanstilsynet kan påvirke tapsavsetningen. Avslutningsvis spurte vi alle intervjuobjektene om deres syn på IFRS 9 og finanskrisen. I tillegg hadde vi et åpent spørsmål der vi ønsket å avdekke om det er noe som mangler ved IFRS 9. Spørsmålet ga mange interessante svar og avdekket områder vi ikke hadde forutsett.

Gjennomføring av intervju

Å være godt forberedt er nødvendig for å gjennomføre et godt intervju (Saunders et al., 2015). Som forberedelse jobbet vi mye med utredningens teoridel om IFRS 9 for å forstå standarden best mulig. I tillegg gjennomgikk vi bankenes årsregnskap for å studere den finansielle rapporteringen etter IFRS 9. Dette styrket vår evne til å forstå intervjuobjektens svar, samt stille nødvendige oppfølgingsspørsmål.

Intervjuene ble gjennomført over telefon i perioden mellom 29. oktober og 19. november. Ideelt sett hadde vi møtt intervjuobjektene våre personlig, men dette lot seg ikke gjennomføre da vi er stasjonert i Bergen mens intervjuobjektene bor og jobber i Oslo og

Kristiansand. En fordel med å gjøre intervjuene over telefon er fleksibiliteten det ga begge parter, og da spesielt intervjuobjektene i en travel hverdag.

Intervjuobjektene ble tilsendt intervjuguiden i forkant for å muliggjøre eventuelle forberedelser fra deres side. I tillegg innhentet vi tillatelse til å bruke lydopptak for transkriberingsformål. All datainnsamling må dokumenteres, og transkribering er prosessen av å skrive lyd- og bildeopptak som tekst (Johannessen et al., 2011). Vi forhørte oss også om anonymitet og etter forslag fra enkelte av intervjuobjektene landet vi på en «semianonym» tilnærming. Som nevnt tidligere innebærer tilnærmingen at vi presenterer hvem vi har intervjuet, men ikke hvem som har sagt hva.

Vi innledet intervjuene med å få bekreftet at intervjuobjektene fortsatt var komfortable med lydopptak og en semianonym tilnærming. I tillegg spurte vi om de hadde noen spørsmål vedrørende intervjuprosessen. Vi gjorde dette for å tilrettelegge for et komfortabelt miljø og avklare eventuelle misforståelser. Et komfortabelt miljø skulle bidra til at intervjuobjektene ikke var redde for å dele relevant og sensitiv informasjon.

Vi startet intervjuet med å spørre intervjuobjektene om deres bakgrunn og arbeid. Dette resulterte i en bedre forståelse av intervjuobjektene og gjorde intervjusettingen mindre «stiv». Ifølge Qu & Dumay (2011) kan lette oppvarmingsspørsmål bygge tillit til intervjuobjekt, samt gjøre dem mer komfortabel med opplegget. Videre i intervjuet fulgte vi strukturen i intervjuguiden. Vi deltok begge på samtlige intervjuer bortsett fra ett. Varigheten på de ulike intervjuene presenteres i tabell 6.

Intervjuobjekt	Tid
Analytiker	42:23
Analytiker	39:08
Analytiker	47:37
Analytiker	50:48
Bank	57:32
Bank	50:49
Bank	01:53:12

Tabell 6 Varighet på intervjuene

4.3.2 Sekundærdata

I tillegg til primærdata har vi benyttet oss av litteratur om IFRS 9 og det konseptuelle rammeverket fra revisjonsselskaper. Slik litteratur er benyttet i fremstillingen av relevant teori og i analysen. Vi har gjennomført et dokumentsøk, men vi fant få relevante forskningsartikler. De forskningsartiklene som er benyttet har vært andre mastergradsutredninger. Særlig masterutredningen til Rådström & Eriksson (2019) har vært benyttet i analysen til å underbygge og sammenligne våre funn. I tillegg har vi studert flere års- og kvartalsrapporter til bankene vi har intervjuet.

4.4 Databehandling

Transkribering av lydopptakene ble gjennomført kort tid etter at intervjuene fant sted da vi hadde intervjuene friskt i minne. En fordel med transkribering er at det gjør sammenligningen lettere, og vi unngår å måtte høre gjennom lydopptakene mange ganger. Etter at vi hadde transkribert lydopptakene begynte vi å sortere dataene. Vi samlet intervjuobjektens svar per spørsmål for å utnytte fordelen av standardisering som semistrukturerte intervjuer muliggjør.

4.5 Forskningskvalitet

I dette avsnittet vil vi drøfte kvaliteten på forskningen vår. Ifølge Johannessen et. al., (2011) kan en kvalitativ undersøkelse vurderes ved å undersøke dens *pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og bekreftbarhet*.

4.5.1 Pålitelighet

Pålitelighet, også kalt reliabilitet, baseres på hvilke data som brukes, hvordan de samles inn og hvordan de bearbeides (Johannessen et al., 2011). Reliabilitet er kritisk i kvantitative undersøkelser, men kan også være relevant ved kvalitative studier (2011). Utvalget har stor betydning for reliabiliteten (Jacobsen, 2015), som i denne utredningen består av alle intervjuobjektene. Eksempelvis kan intervjuobjektene gi feil informasjon av forskjellige årsaker. Dette kan skyldes manglende kunnskap om temaet, at intervjuobjektene tilsiktet gir feil informasjon eller at de ikke klarer å reflektere rundt spørsmålet (Jacobsen, 2005). Alle

intervjuobjektene jobber til daglig med IFRS 9 gjennom enten analyser eller rapportering. På den måten anser vi intervjuobjektene som egnede til å gi korrekte og gode svar. I tillegg har flere lang og bred erfaring som kan bidra til reflekterte svar. Påliteligheten kan også styrkes ved at vi har prøvd å unngå ledende spørsmål i intervjuguiden. Intervjuobjektene fikk tilsendt intervjuguiden på forhånd slik at de kunne forberede seg, noe som kan øke sannsynligheten for gode og reflekterte svar.

En ulempe med utvalget kan være at de representerer et selskap og dermed kan være noe reservert i besvarelsen. Dette gjelder særlig de som representerer bankene da det er de som rapporterer etter IFRS 9. Således må vi understreke viktigheten av at kandidatene var anonyme i analysen og at konfidensielle uttalelser ikke nevnes i utredningen. Dette kan på en annen side svekke påliteligheten ettersom det ikke fremkommer hvem som har sagt hva. Intervjuobjektene trenger dermed ikke i samme grad å stå for det de har sagt. Videre kan en semianonym tilnærming gjøre det lettere for oss å manipulere svarene, ettersom vi ikke referer til hvem som har sagt hva. Dette kan også svekke påliteligheten til utredningen.

4.5.2 Troverdighet

Innenfor *kvantitative* undersøkelser defineres validitet (troverdighet) som begrepsvaliditet, og omhandler i hvilken grad det er sammenheng mellom det fenomenet som undersøkes og de dataene som samles inn (Johannessen et al., 2011). Definisjonen tilsier at kvalitative undersøkelser *ikke* kan være valide ettersom de ikke kan kvantifiseres. I *kvalitative* undersøkelser kan validitet imidlertid dreie seg om hvorvidt en metode undersøker det den har til hensikt å undersøke. Validitet handler om i hvilken grad forskerens fremgangsmåter og funn på en riktig måte reflekterer formålet med studiet og representerer virkeligheten. Metoder brukt i datainnsamlingen, intervjumetoder og dataanalyse er sentralt når man skal redegjøre for validiteten i kvalitative undersøkelser (2011).

Vi anser vår datainnsamlingsmetode som sentral for å belyse problemstillingen på *en riktig måte*, da samtlige intervjuobjekter har god kjennskap til IFRS 9. Bruken av dybdeintervjuer har i tillegg styrket vår forståelse av problemstillingen, som videre har styrket studiets troverdighet. Bruken av lydopptak frigjorde oss fra notatskriving som resulterte i en god og åpen samtale med intervjuobjektene. Dette kan øke sannsynligheten for ærlige svar, som videre øker troverdigheten. På den annen side kan lydopptak ha begrenset intervjuobjektens uttalelser ved at de tilbakeholder informasjon. Derfor informerte vi samtlige intervjuobjekter

at lydopptakene var for transkriberingsformål og ville bli slettet i ettertid. Noen av intervjuobjektene var opptatt av dette, men vi opplevde likevel ikke at lydopptak begrenset intervjuobjektene svar.

En faktor som kan svekke studiets troverdighet er vår manglende erfaring i en forskningsprosess. Vi har lite erfaring med å være intervjueren, samt lite kjennskap til hvordan bankene anvender IFRS 9 i praksis. Dermed var de første intervjuene en stor læringsprosess, til tross for at vi på forhånd øvde på å intervju hverandre. Det faktum at vi hadde lite kjennskap til IFRS 9 gjorde at enkelte av spørsmålene var mindre treffende. Vi opplevde at enkelte spørsmål ikke ble besvart fordi de var utenfor intervjuobjektene kompetanseområde. Enkelte andre spørsmål ble besvart relativt kort da intervjuobjektene anså dem som irrelevante. Dette kan svekke utredningens troverdighet.

4.5.3 Overførbarhet

Overførbarhet kalles også ekstern validitet og omhandler i hvilken grad et forskningsprosjekt kan overføres til andre fenomener (Johannessen et al., 2011). Nærmere bestemt om etablerte beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer er nyttige på *andre områder* enn området som studeres. Et eksempel på dette er om resultatene fra en casestudie om reindrift på Finnmarksvidda kan overføres til sauehold i Gudbrandsdal (2011). Dersom det er mulig å overføre funn fra et utvalg til en populasjon kan funnene generaliseres. Generalisering er i utgangspunktet basert på statistisk grunnlag, men kan også gjelde for kvalitative undersøkelser (2011).

Ettersom utredningens problemstilling handler om hvorvidt en regnskapsstandard gir beslutningsnyttig informasjon vil overførbarheten være lav. Våre funn kan ikke overføres til andre regnskapsstandarder. Vi kan imidlertid argumentere for at det kan overføres til andre land med lignende bankvesen som i Norge. Selv om vi har definert bankanalytikere som primærbrukerne av regnskapet, er det *bankenes* rapportering etter IFRS 9 som er interessant når vi diskuterer overførbarhet. Med «lignende bankvesen» mener vi banker i andre land som har omtrent samme tapsnivåer som norske banker og som er omsettelige på børs. En slik overførbarhet forutsetter også at bankanalytikere i disse landene vurderer den finansielle informasjonen relativt likt som bankanalytikerne vi har intervjuet.

Når det gjelder generalisering er det bankanalytikerne som er interessante. Dette skyldes at vi har definert dem som primærbrukerne av regnskapet i problemstillingen. Selv om vi også har intervjuet banker er ikke deres informasjon avgjørende for å besvare problemstillingen, da dens formål er å underbygge og supplere. Således er det ikke interessant å diskutere hvorvidt empiriske funn fra bankene kan generaliseres.

Vårt utvalg består av fire bankanalytikere og spørsmålet er hvorvidt de er representative for populasjonen. Dersom vi definerer populasjonen som norske bankanalytikere mener vi at våre funn kan generaliseres til en viss grad. Et argument for dette er at vi har intervjuet fire av ni bankanalytikere som stod oppført som ansvarlige analytikere hos den ene forbrukslånsbanken, og tre av fire hos den andre. Hvis vi betrakter populasjonen som norske investorer vil graden av generalisering naturligvis være lavere, ettersom utvalget er lavere og mer homogent. Dersom man anser norske investorer og kreditorer som populasjonen vil graden av generalisering være lav. Dette skyldes blant annet at vi ikke har intervjuet noen kreditorer, som obligasjonseiere eller Norges Bank.

4.5.4 Bekreftbarhet

Bekreftbarhet omhandler i hvilken grad resultatene fra den kvalitative undersøkelsen kan bekreftes av andre forskere gjennom tilsvarende undersøkelser (Johannessen et al., 2011). Bekreftbarhet tilsvarende objektivitet og skal sikre at resultatene ikke er et resultat av subjektive meninger.

I kvalitativ forskning står intervju-effekten sentralt. Intervjuere vil alltid kunne påvirke intervjuobjektene med ulike stimuli og signaler under intervjuet. Dette kan medføre at intervjuobjektene tenderer mot å si det de tror vi ønsker å høre fremfor å dele deres faktiske meninger. Intervju-effekten kan svekke bekreftbarheten gjennom mindre objektive svar (Johannessen et al., 2011). Ettersom vi gjennomførte intervjuene over telefon vil flere aspekter ved intervju-effekten, som kroppsspråk, være irrelevant. Dog kan intervju-effekten ikke utelukkes da vårt tonefall og respons på svarene kan ha påvirket intervjuobjektene. Ved et par tilfeller svarte intervjuobjektene motsatt av våre antakelser og vårt tonefall kunne fremstå som noe ledende. Vi opplevde imidlertid at ingen endret sine svar, og således erfarte vi ingen problemer rundt intervju-effekten.

Vi har i løpet av masterutredningen forsøkt å være selvkritiske til egen gjennomføring av både intervjuene og valg av utvalg. I tillegg har vi vurdert om våre tolkninger kan støttes av annen litteratur og av våre intervjuobjekter. Dette kan ha en positiv virkning på utredningens bekræftbarhet. Begrunnelsen for dette er at bruk av forskningslitteratur og annen litteratur kan gi mer objektive drøftelser, da vi i mindre grad legger egne meninger til grunn. Mot dette er forskningslitteraturen vi har benyttet andre masteroppgaver. Slike oppgaver er ikke nødvendigvis helt objektive, da de er skrevet av studenter og ikke erfarne forskere.

4.6 Etikk

Etikk omhandler prinsipper, regler og retningslinjer for vurdering av om handlinger er riktige eller gale (Johannessen et al., 2011). Slike regler og retningslinjer gjelder også innen forskning. Ifølge Johannessen et al. (2011) kan forskningsetiske retningslinjer sammenfattes i tre typer hensyn som forskeren alltid må ha i bakhodet: *informantens rett til selvbestemmelse og autonomi, forskerens plikt til å respektere informantens privatliv og forsvarerens ansvar for å unngå skade.*

Informantens rett til selvbestemmelse og autonomi innebærer at intervjuobjektene deltar på frivillig grunnlag, og har muligheten til å trekke seg på hvilket som helst tidspunkt. Vår masterutredning er basert på frivillig deltakelse. Alle intervjuobjektene fikk en uforpliktende mail med forespørsel om intervju. Vi respekterte hvorvidt intervjuobjektene hadde tid til å delta, men sendte en oppfølgende forespørsel ved manglende respons. Dog var intervjuobjektene positive til utredningens tema og problemstillingen, samt intervjuprosessen. På bakgrunn av dette er deltakelsen tilsynelatende på frivillig grunnlag.

Forskerens plikt til å respektere informantens privatliv betyr at intervjuobjektene har rett til å bestemme hva som slippes ut av informasjon. Vi respekterte derfor intervjuobjektene hvis det var noe informasjon de ikke ønsket at vi skulle bruke i utredningen. For å ivareta intervjuobjektene interesser har vi også avklart anonymitet og lydopptak både i forkant og under gjennomføringen av intervjuet.

Forskerens ansvar for å unngå skade innebærer at informasjon som presenterer ikke vil påvirke intervjuobjektene i ettertid. Vår intensjon var aldri å sammenligne banker eller analytikere med hverandre eller å «ta noen», noe vi tydelig kommuniserte til intervjuobjektene. Vi ønsket å gjengi god drøftelse om hvorvidt IFRS 9 gir beslutningsnyttig

informasjon. Sånt sett er det irrelevant hvilke analytikere eller banker som har sagt hva. For å forebygge mot eventuell skade er alle intervjuobjektene behandlet som anonyme i analysedelen, samt at vi slettet lydopptakene etter at de ble transkribert. Avslutningsvis vil vi presisere at vi har all mulig respekt for intervjuobjektene og har forsøkt å fremstille informasjon fra intervjuene på en mest mulig korrekt måte.

4.7 Avslutning

I dette kapitlet har vi presentert og diskutert våre metodiske valg med tilhørende styrker og svakheter. Forskningsdesignet kulminerte i en casestudie om norske bankanalytikers beslutningstaking. Vi har gjennomført semistrukturerte intervjuer for innsamling av primærdata som utgjør utredningens empiri. Empiriske funn presenteres i analysen i neste kapittel.

5. Analyse

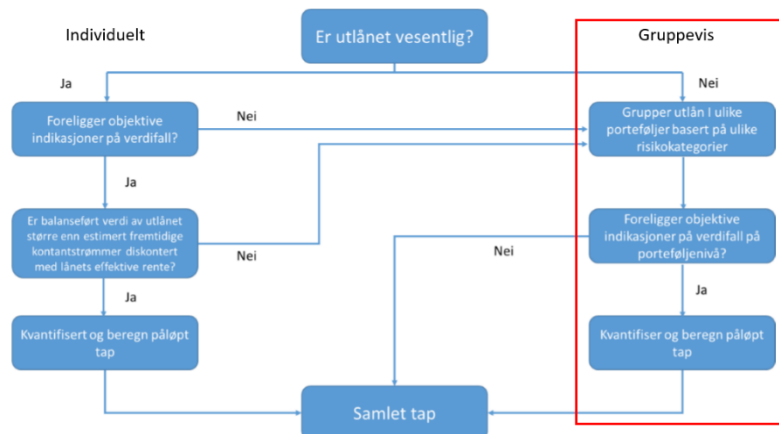
Formålet med kapitlet er å drøfte utredningens problemstilling: «*Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet?*». Problemstillingen vil bli diskutert gjennom drøftelser av de fire forskningsspørsmålene. Drøftelsene baseres på utredningens empiriske funn og vurderes mot de fundamentale og forsterkende kvalitative karakteristikaene i det konseptuelle rammeverket. I kapittel 5.1 presenteres empiriske funn om nedskrivningsmodellene etter «International Financial Reporting Standard» (IFRS) 9 og «International Accounting Standard» (IAS) 39 på et overordnet nivå. Deretter drøftes forskningsspørsmålene i kapittel 5.2 – 5.5.

5.1 Empiriske funn på et overordnet nivå

Dette delkapitlet vil presentere empiriske funn om nedskrivningsmodellene etter IFRS 9 og IAS 39 på et overordnet nivå, uten å diskutere funnene mot det konseptuelle rammeverket. Formålet med delkapitlet er å gi et fundament for den senere drøftelsen av forskningsspørsmålene. Kapittel 5.1.1 og kapittel 5.1.2 baserer seg på empiriske funn fra analytikerne, mens empiriske funn i kapittel 5.1.3 stammer fra bankene.

5.1.1 Nedskrivningsmodellen etter IAS 39

To av de fire analytikerne opplevde at the incurred loss model ga beslutningsnyttig informasjon, mens de to andre forteller at den ga lite beslutningsnyttig informasjon. Kritikken mot the incurred loss model er hovedsakelig knyttet til *gruppevise* nedskrivninger. Ifølge modellen skulle finansielle eiendeler vurderes gruppevis dersom de enkeltvis ble vurdert som *uvesentlige* (PwC, 2018). Figur 5 illustrerer dette, hvor den markerte stien representerer de gruppevise nedskrivningene. Flere analytikere mente at bankene hadde en viss fleksibilitet omkring hvorvidt det forelå objektive bevis for tap på utlånene som ble vurdert gruppevis. Analytikerne forteller at fleksibiliteten innebar at banker lettere kunne vurdere at utlån ikke skulle nedskrives, selv om det forelå tapshendelser som indikerte nedskrivning. Dette skyldtes at tapshendelser ikke kunne tilordnes hvert enkelt utlån da vurderingen var gruppevis, jf. «Foreligger objektive indikasjoner på verdifall på porteføljenivå?» i figur 5.

Figur 5 The incurred loss model etter IAS 39 (Høiby & Tornes, 2017)

Analytikerne forteller også at bankene hadde en viss fleksibilitet rundt selve nedskrivningsbeløpet, som er representert ved «Kvantifiser og beregn påløpt tap» i figur 5. Fleksibiliteten skyldtes at tapsavsetningen ble gjort *sjablonmessig* for gruppevis nedskrivninger. En av bankene bekrefter at det ble gjennomført en sjablonmessig vurdering på hvor store tapsavsetningene skulle være. Vedkommende forteller at årsaken til at tapsavsetninger ble vurdert på denne måten var at bankene hadde lite informasjon å ta utgangspunkt i. Videre forteller banken at sjablonmessige tapsavsetninger var lettere å påvirke, samt at det var lettere å overbevise revisor om at vurderingene var rimelige.

I tillegg forteller analytikerne at de hadde lite innsyn i de underliggende vurderingene av tapsavsetningene ettersom dette ikke fremkom av noteopplysningene. En analytiker mener på bakgrunn av dette at det alltid var en risiko for at bankene undervurderte tapsavsetningene. Videre kritiserer en analytiker IAS 39 for å ikke hensynta fremtidsrettet informasjon. Vedkommende synes det er rart at IAS 39 ikke tillot bankene å ta tapsavsetninger for *forventede* tap, slik at bankene måtte vente til tapene hadde inntruffet («incurred») (PwC, 2018). Analytikeren nevner oljeprisfallet i 2014 som et eksempel. DnB guidet da hvor store tap de forventet fremover, men de kunne ikke innregne tapene i finansregnskapet ettersom dette ikke var tillatt etter IAS 39.

5.1.2 Nedskrivningsmodellen etter IFRS 9

Analytikerne er samstemte i at steg 3 i nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 er lik eller tilnærmet lik the incurred loss model. Nedskrivningsmodellen skiller seg derfor hovedsakelig fra the incurred loss model ved tidligere periodisering gjennom steg 1 og steg 2, i tillegg til at banker skal hensynta fremtidsrettet informasjon. Med «tidligere periodisering» menes innregning av *forventede* tap i samsvar med steg 1 eller steg 2. Vekst i utlånsporteføljen vil dermed øke tapsavsetninger da bankene uansett skal beregne forventede kredittap i tråd med steg 1. Ifølge en av analytikerne representerer steg 2 en vesentlig forskjell fra IAS 39, da steg 2 indikerer økt kredittrisiko, men ingen mislighold.

En av analytikerne mener at *summen* av utlånene i steg 1 og steg 2 gir beslutningsnyttig informasjon. Ifølge analytikeren skyldes dette at man kan normalisere tapsavsetningene basert på bransjeinformasjon og således etablere en forventning om hva slags tapsavsetninger en gitt bank burde ha. Analytikeren nevner eksempelvis en bank som har en utlånsportefølje bestående av 20 % utlån til næringseiendom, 30 % utlån til olje og offshore og 50 % utlån til privatpersoner. Basert på normaliserte tapsavsetninger om en tilsvarende utlånsportefølje kan det da etableres en forventning om at banken burde ha tapsavsetninger på eksempelvis 100 000 kr.

En annen analytiker mener det er positivt at nedskrivningsmodellen gir informasjon om bevegelser mellom stegene (“migreringen”). Analytikeren forteller derimot videre at bevegelser mellom steg 1 og steg 2 i noen tilfeller kan skyldes tilfeldig støy gjennom kalendereffekter eller andre forhold. Ifølge analytikeren innebærer kalendereffekter at forfallsdato havner på «uheldige» datoer, som eksempelvis en helligdag eller første dagen i påskeferien. Analytikeren understreker at slike forhold først og fremst berører forbrukslånsbanker.

En av analytikerne mener at steg 1 gir lite beslutningsnyttig informasjon, men at steg 2 er interessant ettersom det er lettere å sammenligne avsetningsnivået i steg 2 mellom bankene. Avsetningsnivå er tapsavsetninger som andel av brutto utlån (Sparebank 1 Gudbrandsdal, 2019). Vedkommende opplever imidlertid at det ligger flere *skjønnsmessige vurderinger* bak bankenes beregning av tapsavsetningene. Som følge av slike vurderinger må man i større grad stole på at bankenes vurderinger er riktige, herunder hva som er en vesentlig økning i

kredittrisiko. Videre må man stole på at de makroøkonomiske forutsetningene virker rimelige.

Flere av analytikerne er opptatt av at nedskrivingsmodellen etter IFRS 9 krever skjønnsmessige vurderinger, og en analytiker mener dette kan gi opphav til ulik "avsetningspolitikk". Med dette mener analytikeren at banker kan ha ulikt avsetningsnivå for identiske utlånsporteføljer. Ifølge analytikeren skyldes ikke dette utelukkende skjønnsmessige vurderinger, men også bankenes historikk. Bankene vi har intervjuet forteller at de legger til grunn sin egen historikk i tapsberegningen. Denne kan følgelig variere og er blant annet avhengig av hvor lenge banken har eksistert og bankens erfaringer for et gitt segment for gitte bankprodukter. Analytikeren mener derfor at ulik historikk gir forskjellig utgangspunkt for beregning av tapsavsetningen som, i tillegg til de skjønnsmessige vurderingene, gir opphav til ulik avsetningspolitikk. Det må imidlertid tilføres at ikke all historikk behøver å være relevant for å estimere tapsavsetningen, men at banker uansett kan ha ulik relevant historikk. Analytikeren antyder at man nå begynner å se konturen av ulike bankers avsetningspolitikk.

Da vi spurte analytikerne om deres erfaringer rundt den nye nedskrivingsmodellen ble ulike aspekter fremhevet. Ett av disse er at banker oppgir *mye* informasjon som følge av mer omfattende krav til noteopplysninger. Følgelig har analytikerne vært usikre på hva de kan bruke informasjonen til. Dette gjaldt spesielt i 2018 da IFRS 9 offisielt tredde i kraft. Flere analytikere antyder at de nå begynner å bli mer komfortable, i den forstand at de er tryggere på hvilken informasjon som er nyttig og hvordan de skal bearbeide denne.

Et annet forhold analytikerne trekker frem er at de behøver flere rapporteringsperioder for å bli tryggere på hvordan IFRS 9 vil påvirke den finansielle rapporteringen, og da spesielt hvordan nedskrivingsmodellen fungerer i *nedgangstider*. Økonomien har i de siste årene vært relativt stabil og analytikerne er således noe usikre på hvordan en forventningsbasert tilnærming til tapsavsetninger fungerer i dårligere tider. En av analytikerne forteller at den nye nedskrivingsmodellen medfører en såkalt «klippeeffekt». Klippeeffekten skyldes dobbelteffekten av at både kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning og utlån havner i steg 2 eller steg 3 (Madsen, 2015). Sannsynligheten for mislighold har da økt *samtidig* som tapsavsetninger skal beregnes som forventede kredittap *over hele levetiden*. I motsetning til utlån i steg 1 hvor banker skal beregne tapsavsetningen basert på forventede kredittap over de neste tolv månedene (2015). I henhold til beregningen av forventede

kredittap som fremkommer av formel 5 vil PD øke, samtidig som $EAD * LGD$ øker. Sistnevnte skyldes at man beregner kontantunderskudd for hele levetiden. En nedgangskonjunktur som påvirker store deler av utlånsporteføljen kan derfor resultere i en dramatisk økning i tapsavsetninger, med tilsvarende reversering når økonomien stabiliserer seg (Madsen, 2015). På bakgrunn av dette er analytikerne usikre på hvor stor klippeeffekten faktisk vil bli i nedgangstider.

$$ECL = PD * EAD * LGD$$

Formel 5 Beregning av forventede kredittap

5.1.3 Bankenes vurdering av tapsavsetninger etter IFRS 9

Vi spurte bankene hva de synes om IFRS 9 sin tilnærming til tapsavsetninger sammenlignet med IAS 39. Bankene mener at en forventningsbasert tilnærming til tap er en bedre tilnærming ettersom den er mer i tråd med virkelig verdi. Virkelig verdi av et utlån vil være pålydende verdi minus eventuelle tapsavsetninger, hvor tapsavsetninger vil være neddiskonterte forventede kontantunderskudd. En forventningsbasert tilnærming innebærer også at man skal legge til grunn det beste estimatet for forventede tap, i tråd med IFRS 9 (5.5.17).

En bank mener det er positivt at IFRS 9 er prinsippbasert, i motsetning til IAS 39 som var mer regelbasert. At IFRS 9 er mer prinsippbasert underbygges av Madsen (2015). En annen bank forteller at den prinsippbaserte tilnærmingen til IFRS 9 gjør den mer anvendelig for ulike type banker. Samme bank vurderer at dette er i tråd med et «proporsjonalitetsprinsipp» innenfor bankrapportering. Prinsippet handler om at kompleksiteten i fremgangsmåten for tapsberegningen skal samsvare med bankens størrelse. En bank mener den prinsippbaserte tilnærmingen vil gjøre det lettere å tolke tapsavsetninger på tvers av banker og landegrenser, men vedkommende er usikker på hvor sammenlignbart det egentlig vil bli. En annen bank mener at den prinsippbaserte tilnærmingen vil redusere sammenlignbarheten, som følge av økt behov for skjønsmessige vurderinger.

5.2 Relevans og pålitelighet

Formålet med delkapitlet er å drøfte utredningens første forskningsspørsmål: «*Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 relevant og pålitelig informasjon til norske bankanalytikere?*». I henhold til det konseptuelle rammeverket må finansiell informasjon være *både* relevant og pålitelighet for å være beslutningsnyttig for primærbrukerne av regnskapet.

5.2.1 Relevans

Analytikerne er hovedsakelig enige i at nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir mer relevant informasjon sammenlignet med the incurred loss model. Ifølge analytikerne skyldes dette at tapsavsetningen reflekterer dagens tap bedre og at noteopplysningene gir større innsikt i hvordan bankene beregner tapene. En av analytikerne er imidlertid uenig og understreker at beslutningstakingen ikke ville endret seg ved å gå fra IAS 39 til IFRS 9 (CF, 2.6). Vedkommende begrunner dette med at han innhenter makrodata selv og justerer tapsavsetningene for dette. Sånn sett bruker vedkommende ikke all den tilgjengelige regnskapsinformasjonen.

Analytikeren tilfører også at det finnes lite historikk om IFRS 9 ettersom standarden ble obligatorisk i 2018, og at man derfor skal tolke tallene noe forsiktig. Dette samsvarer med et av de empiriske funnene til Rådström & Eriksson (2019), som gjengir at mangel på historikk under IFRS 9 gjør det vanskeligere for analytikerne å estimere fremtidige tapsavsetninger. Således vil lite historikk under IFRS 9 gi informasjonen lavere *prediktiv verdi*, som etter det konseptuelle rammeverket reduserer relevansen (CF, 2.7). Lite historikk kan imidlertid ikke rettes som kritikk mot IFRS 9 fordi dette kun vil gjelde på kort sikt frem til IFRS 9 har vært gjeldene i flere rapporteringsperioder.

En av analytikerne mener også at tapsavsetningen etter IFRS 9 har lav prediktiv verdi. Vedkommende begrunner dette med at tapsavsetningene består av neddiskonterte fremtidige kontantunderskudd som *allerede reflekterer fremtiden*. Tapsavsetningen reflekterer dermed *bankens* forventning om fremtiden, og på den måten har ikke informasjonen prediktiv verdi. I henhold til det konseptuelle rammeverket gir lavere prediktiv verdi mindre relevant informasjon (CF, 2.6).

En annen analytiker mener relevansen vil avhenge av hvilken type bank man ser på. Analytikeren forteller at vedkommende i liten grad studerer hvordan sparebanker og andre tradisjonelle banker har beregnet sine tapsavsetninger. Dette skyldes at tapsavsetningene er relativt lave for utlånsporteføljene til slike banker, noe som betyr lav avsetningsgrad. Når det kommer til forbrukslånsbanker forteller analytikeren at man gjennomgår dette grundigere ettersom utlånsporteføljen er mer risikabel, samt at det er større bevegelser mellom stegene i nedskrivningsmodellen. I henhold til det konseptuelle rammeverket må finansiell informasjon være *vesentlig* for å være relevant (CF, 2.11). Basert på dette vil relevansen av finansiell informasjon være høyere for forbrukslånsbanker sammenlignet med sparebanker og andre tradisjonelle banker.

Analytikerne er stort sett enige i at inndelingen i de ulike stegene er relevant for deres beslutninger. De forteller at informasjon kan brukes til å sammenligne avsetningsnivåene til ulike banker, og da spesielt sammenlignbare banker som man forventer har samme risikoeksponering i sin utlånsportefølje. Ifølge analytikerne vil økt sammenlignbarhet øke relevansen av informasjonen. Videre forteller en analytiker at dersom en bank har høy avsetningsgrad i steg 1 indikerer det at banken har en risikabel utlånsportefølje på grunn av høy PD ved førstegangsinngang, eller at banken er mer konservativ. Flere analytikere presiserer at inndelingen i stegene derfor gir en bedre forståelse av bankenes kredittrisiko, særlig hvis man sammenligner med utlånene som ble vurdert gruppevis etter IAS 39.

Ifølge en analytiker gir steg 1 og steg 2 tidligere informasjon. Tidligere informasjon er i tråd med tidsmessighet etter det konseptuelle rammeverket (CF, 2.33). Det faktum at analytikerne mottar informasjon tidligere kan påvirke beslutningstakingen og følgelig øke relevansen (CF, 2.6). Dette er i tråd med et av funnene i masterutredningen til Morsund & Melbye (2017). De hevder at IFRS 9 vil gi mer tidsmessig informasjon gjennom at nedskrivninger bedre reflekterer fremtidsutsiktene til bankenes utlånsporteføljer (2017).

Kunne IFRS 9 dempet finanskrisen?

Dersom IFRS 9 kunne dempet finanskrisen gjennom høyere og tidligere tapsavsetninger kunne dette bidratt til mer relevant informasjon. Dette skyldes at tidligere informasjon kunne påvirket beslutningstakingen og følgelig økt relevansen (CF, 2.6). Hvis IFRS 9 hadde gitt analytikerne tidligere informasjonen om den finansielle situasjonen hos bankene ville dette også vært i tråd tidsmessighet (CF, 2.33). På bakgrunn av dette spurte vi analytikerne hva de tenker om at IFRS 9 kunne dempet finanskrisen.

Analytikerne er delte i sine meninger om hvorvidt IFRS 9 kunne dempet finanskrisen. En analytiker påpeker at finanskrisen i Norge var mer en likviditetskrise, noe Andersen & Hjelseth (2019) bekrefter. Ifølge en annen analytiker kunne også IFRS 9 medført at bankene ville strammet ytterligere inn på deres utlån, noe som videre kunne fått følger for økonomien gjennom mindre tilgang på kapital. Dette ville fått en forsterkende effekt på tilbakeslaget av økonomien (Andersen & Hjelseth, 2019).

Den fremtidsrettede nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 ville ikke nødvendigvis klart å predikere en finanskrisen, og således ikke ha større prediktiv verdi (CF, 2.7). En av bankene mener at en finanskrisen alltid vil komme overraskende. Andersen & Hjelseth (2019) og Kinserdal (2015) viser til flere eksempler som illustrerer vanskeligheten av å spå fremtiden. For eksempel forutså ikke det internasjonale pengesparefondet virkningene av finanskrisen før krisen var brutt ut, for deretter å overvurdere virkningene av finanskrisen våren 2009 (Andersen & Hjelseth, 2019). Bankene forteller at de baserer estimeringen av forventede kredittap på makrorapporter fra sentralbanker. Følgelig er det avgjørende at sentralbankene *forventer en krise*. På den måten blir det vanskelig å fastslå en eventuell dempende effekt av IFRS 9 før en eventuell krise har inntruffet. Følgelig kan vi ikke konkludere om at IFRS 9 gir mer relevant informasjon i form av at den kunne dempet finanskrisen (CF, 2.6).

5.2.2 Pålitelighet

Analytikerne

Samtlige analytikere finner tapsavsetningen delvis pålitelig. En grunn er at bankenes vurderinger bli mer transparente som følge av mer omfattende noteopplysninger. Dette fører til at analytikerne får større innsyn i de underliggende vurderingene av tapsavsetningen. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil mer omfattende noteopplysninger gjøre informasjonen mer *fullstendig* (CF, 2.14), noe som videre styrker *påliteligheten* (CF, 2.13). Ifølge en analytiker vil det derfor være vanskeligere for bankene å skjule eventuelle tilpasninger. En tilpasning kan være at en bank utøver opportunistisk adferd ved å øke tapsavsetningene i gode tider eller redusere dem i dårligere tider, også kalt resultatutjevning (Dale & Flesland, 2016). Mer transparens vil gjøre det vanskeligere for banker å skjule slik adferd, noe som kan føre til at tapsavsetningene blir mer *nøytrale* (CF, 2.15). Etter det konseptuelle rammeverket vil dette styrke *påliteligheten* (CF, 2.13).

En analytiker trekker frem *engangseffekten* ved implementeringen av IFRS 9 som et forstyrrende forhold som kan redusere påliteligheten. Ved implementeringen av IFRS 9 skulle endringen i tapsavsetninger som fulgte av modellendringen føres direkte mot egenkapitalen (Høiby & Tornes, 2017). Ved modellendringen var det forventet at tapsavsetningene skulle øke, da den nye nedskrivningsmodellen er fremtidsrettet og innregner forventede kredittap, i tillegg til inntrufne kredittap (PwC, 2018). En slik forventet økning i tapsavsetninger som følge av modellendringen skulle føres direkte mot egenkapitalen som en engangseffekt, og følgelig ikke over resultatregnskapet. I denne sammenheng mente analytikeren at banker kunne ha en konservativ tilnærming og *overvurdere* denne engangseffekten. For å overvurdere engangseffekten måtte en bank overvurdere tapsavsetningene ved modellendringen. Den balanseførte verdien av utlånsporteføljen ble dermed *undervurdert* og banken kunne dermed innregne *lavere* tapsavsetninger i etterfølgende perioder, ettersom banken har høyere tapsavsetninger “å tære på”. Selv om modellendringen fant sted for nærmere to år siden, mener analytikeren at den daværende engangseffekten fortsatt er til stede ettersom deler av den daværende utlånsporteføljen fortsatt eksisterer. Gitt at to identiske banker hadde ulik tilnærming til engangseffekten vil dette påvirke resultatrapporteringen i etterfølgende perioder. Ifølge analytikeren vil dette redusere påliteligheten som følge av at tapsavsetningen er mindre nøytral (CF, 2.13).

En av analytikerne forteller at man kan få en markedsvurdering av misligholdte lån ved at banker selger dem til andre selskaper, som inkassoselskaper. Transaksjonsprisen vil reflektere den virkelige verdien av misligholdte lån (IAS 32, 11). Ifølge analytikeren har salgspriser på misligholdte lån samsvart rimelig bra med den bokførte verdien, hvor den bokførte verdien er pålydende verdi redusert med tapsavsetninger. Det faktum at balanseførte verdier samsvarer med markedsvurderingen tyder på at verdsettelsen av tapsavsetningen er fri for feil og dermed pålitelige (CF, 2.13).

Ifølge en annen analytiker vil påliteligheten også avhenge av Finanstilsynets tematisyn i 2019. Tilsynet skal blant annet skal undersøke om parametere i de ulike modellene ser rimelige ut, som PD og LGD. Vedkommende har observert at enkelte banker har økt sine tapsavsetninger i forkant av tilsynet, noe som kan tyde på at tapsavsetningene likevel ikke er så nøytrale (CF, 2.15). I henhold til det konseptuelle rammeverket vil lavere grad av nøytralitet redusere påliteligheten (CF, 2.13).

Bankene

I utgangspunktet er det analytikernes vurdering som er relevant for problemstillingen, men det er likevel interessant å se hvordan regnskapsprodusentene vurderer påliteligheten. Bankene er splittet rundt hvor *objektive* tapsavsetningene er. Dette vil være ekvivalent med hvor *nøytrale* tapsavsetningene er. En av bankene mener tapsavsetningene er mindre objektive sammenlignet med IAS 39. Dette begrunnes med at man nå skal hensynta fremtidsrettet informasjon, noe som i seg selv er utfordrende. I tillegg kreves det en viss grad av skjønn i mange av vurderingene som ligger til grunn for tapsavsetningene. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil redusert nøytralitet svekke påliteligheten (CF, 2.13).

En annen bank anser objektiviteten til tapsavsetningene etter IFRS 9 som noe høyere sammenlignet med IAS 39. Dette skyldes at gruppevis nedskrivninger har utgått og at man nå gjør en tapsavsetning per utlån. Dersom man deler the incurred loss model i individuelle og gruppevis nedskrivninger forteller banken at objektiviteten til utlånene som ble vurdert individuelt vil være relativt upåvirket av modellendringen. I motsetning til disse vil tapsavsetningene på utlån som ble vurdert gruppevis være mer objektive etter IFRS 9. Etter det konseptuelle rammeverket vil økt nøytralitet styrke påliteligheten (CF, 2.13).

Den tredje banken mener at tapsavsetninger helt klart blir mer objektive, ettersom nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 er mer modellteknisk og gir ledelsen mindre handlingsrom og mindre rom for skjønn. Dog presiserer vedkommende at de tidligere har overstyrt modellene for å ligge i forkant dersom de har observert forhold som modellene ikke ville fanget opp i tide. Tapsavsetninger som beregnes gjennom modeller skal altså i utgangspunktet være helt objektive, men det finnes en mulighet for overstyring. Dersom modellene overstyres kan tapsavsetningene bli mindre nøytrale (CF, 2.15), som etter det konseptuelle rammeverket reduseres påliteligheten (CF, 2.13).

Ifølge samme bank blir imidlertid markedet informert om eventuelle overstyringer. Banken forteller også at man må ha en god begrunnelse for å overstyre modellen ovenfor revisor. Det faktum at markedet blir informert kan motvirke effekten overstyringen har på nøytraliteten og dermed øke påliteligheten (CF, 2.13). På en annen side er det ingen bestemmelser i IFRS 9 som bestemmer at bankene skal informere markedet om en overstyring, og derfor kan ikke dette forholdet tilskrives IFRS 9. Den endelige konklusjonen blir således at overstyring kan redusere påliteligheten gjennom lavere nøytralitet (CF, 2.13), uavhengig av om markedet informeres eller ikke.

En av bankene tilfører at tapsavsetningene er mer riktig nå enn tidligere, og at nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 har bedre forutsetninger for å være presis. Ifølge banken skyldes dette at nedskrivningsmodellen er fremtidsrettet og at den benytter fremtidige scenarioer. Modellen har dermed bedre forutsetninger for å være presis da banker skal hensynta fremtidsrettet informasjon og legge et beste estimat til grunn i beregning av forventede tap (IFRS 9, 5.5.17). En mer presis tapsavsetning styrker *påliteligheten* etter det konseptuelle rammeverket, da informasjonen er mer feilfri (CF, 2.13).

Delkonklusjon

Analytikerne er hovedsakelig enige om at nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 gir mer relevant informasjon sammenlignet med the incurred loss model. Tapsavsetningene har imidlertid lav prediktiv verdi. Dette skyldes at forventede kredittap allerede reflekterer fremtiden. Tapsavsetningene vil imidlertid være mer relevante for forbrukslånsbanker som følge av høyere avsetningsnivåer. Inndelingen i de ulike stegene gir også relevant informasjon til analytikerne. Inndelingen gir videre tidligere informasjon, noe som også øker relevansen. Dette er i tråd med et av funnene i masterutredningen til Morsund & Melbye (2017). Samlet sett gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 relevant informasjon, med unntak av prediktiv verdi.

Samtlige analytikere finner tapsavsetningen delvis pålitelig. Mer omfattende noteopplysninger gjør informasjonen mer fullstendig, samt at økt transparens gjør det vanskeligere for banker å skjule opportunistisk adferd. Dette styrker påliteligheten. Det faktum at balanseførte verdier av misligholdte utlån samsvarer med markedsvurderingen av inkassoselskaper styrker også påliteligheten. Overgangseffekten kan fortsatt to år senere gjøre tapsavsetningene mindre nøytrale, men effekten vil avta over tid. I tillegg reduseres nøytraliteten av at en analytiker har observert økte tapsavsetninger i forkant av Finanstilsynets tematilsyn. Begge disse momentene reduserer påliteligheten. Bankene har ulike syn, hvor et av dem er at skjønnsmessige vurdering vil redusere påliteligheten. En annen bank mener at påliteligheten øker for utlån som ble vurdert gruppevis etter IAS 39. Overstyring av modeller kan redusere påliteligheten, selv om banker informerer markedet om dette, da dette ikke kan tilskrives IFRS 9.

Basert på foregående momenter gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 delvis pålitelig informasjon til norske bankanalytikere. Momenter som skjønnsmessige vurderinger og overstyring taler for mindre pålitelig informasjon.

5.3 Bankers kreditrisikovurdering

Formålet med delkapitlet er å drøfte utredningens andre forskningsspørsmål: «*Hvordan påvirkes beslutningsnyttigheten av bankenes kreditrisikovurdering?*». Som et grunnlag for drøftelsen gis det innledningsvis en innføring i hvordan banker beregner kreditrisiko i praksis. Deretter diskuteres hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kreditrisiko siden førstegangsinnregning og objektive bevis for tap, og hvordan dette kan påvirke beslutningsnyttigheten.

Hvordan bankene beregner kreditrisiko

Vi spurte bankene om hvordan de vurderer hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kreditrisiko siden førstegangsinnregning. Bankene forteller at de bruker en “PD-modell” som beregner sannsynligheten for mislighold (PD) over levetiden for de ulike utlånene. Ulike variabler kan inngå i modellen. Som et eksempel nevner bankene hvorvidt låntaker ikke har betalt regningen innen forfallsdato. Andre eksempler er antall dager en ubetalt regning har forfalt og hvor stort beløp som er trukket på kredittkortet.

Bankene forteller at de setter såkalte «terskelverdier» for ulike risikogrupper som angir hvor stor en *relativ* endring skal være før kreditrisikoen vurderes å ha økt *vesentlig*. Videre forteller bankene at de ved førstegangsinnregning tilordner utlånene til ulike risikogrupper basert på beregnet PD. En bank har satt terskelverdiene lavere for utlån som ble vurdert å ha høy kreditrisiko ved førstegangsinnregning. IFRS 9 kvantifiserer ikke hvor stor en vesentlig økning vil være, og det er derfor opp til hver enkelt bank å bestemme terskelverdier. En av bankene innrømmer at det har vært utfordrende å sette terskelverdier, og at det er blitt gjort i samråd med revisor og andre banker. Vi benytter oss av et fiktivt eksempel for å klargjøre hvordan PD-modeller fungerer.

Risikoklasse	PD ved førstegangsinnregning	Terskelverdi	PD på rapporteringstidspunktet	Relativ økning	Vesentlig økning	3-stegmodellen
A	0,50 %	500 %	2,5 %	400 %	Nei	Steg 1
D	5 %	50 %	8 %	60 %	Ja	Steg 2

Tabell 7 Eksempel på anvendelse av en PD-modell

Fra eksempelet ser vi at ved tidspunktet for førstegangsinnregning ble et utlån tilordnet risikoklasse A, mens et annet utlån ble tilordnet risikoklasse D. Tilordningen baseres på PD over hele levetiden beregnet ved tidspunktet for førstegangsinnregning, som var henholdsvis 0,5% og 5%. Banken har satt terskelverdien for utlån i risikoklasse A til 500%, og terskelverdien for utlån i risikoklasse D til 50%. På rapporteringstidspunktet beregnes PD

over hele levetiden til å være henholdsvis 2,5% og 8% for utlånene. Banken vurderer at det ikke har vært en vesentlig økning i kredittrisiko for utlånet i risikoklasse A, da den relative økningen i PD over hele levetiden på 400% $((2,5\% - 0,5\%) / 0,5\%)$ ikke overstiger terskelverdien. Tapsavsetningen vil dermed være lik forventede kredittap for de neste tolv månedene i samsvar med steg 1. For utlånet i risikoklasse D vurderer banken at det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko som følge av at den relative økningen overstiger terskelverdien. Følgelig vil tapsavsetningen være lik forventede kredittap over hele levetiden i tråd med steg 2.

En av analytikerne mener vurderingen av hvorvidt det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko er en skjønnsmessig vurdering. Vedkommende forteller at problemet er at man ikke vet hvordan de ulike bankene har definert hva som er en vesentlig økning i kredittrisiko. Ifølge analytikeren gjør dette informasjonen mindre forståelig og sammenlignbar. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil redusert forståelighet og sammenlignbarhet svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Dette samsvarer med et av de empiriske funnene til Rådström & Eriksson (2019). Ifølge deres oppgave mener en av respondentene at alle banker har ulikt syn på hvorvidt det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko, og at det således er en svært skjønnsmessig vurdering (2019). Finanstilsynet i Danmark har imidlertid kvantifisert en terskelverdi. Dette reduserer behovet for skjønnsmessige vurderinger og kan motvirke problemet med redusert forståelighet og sammenlignbarhet. Vår respondent i Finanstilsynet i Norge skriver at de *ikke* har vurdert å gjøre en lignende kvantifisering i Norge.

Et annet område der standarden legger opp til skjønn er unntaket for finansielle eiendeler som vurderes å ha absolutt lav kredittrisiko på rapporteringstidspunktet. Slike utlån vil havne i steg 1 selv om det *relativt sett* har vært en vesentlig økning i kredittrisiko. IFRS 9 kvantifiserer ikke hvor lav kredittrisikoen skal være før den vurderes å være absolutt lav. Fra intervjuene med bankene fremkommer det at noen bruker unntaket, mens andre ikke. Ulik anvendelse, i tillegg til manglende kvantifisering, kan redusere sammenlignbarheten. Etter det konseptuelle rammeverket vil lavere sammenlignbarhet redusere beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

30-dagers presumsjonen og betydningen av forfallsdato

Utover PD-modellen forteller bankene at det er andre indikatorer som gjøre at kredittrisikoen blir vurdert å ha økt vesentlig siden førstegangsinregning. IFRS 9 nevner mange slike

indikatorer (B5.5.17). En bank nevner «forberance» som en slik indikator. Vedkommende forklarer at forberance er en kategori av låntakere som er eller vil komme i betalingsproblemer hvis banken ikke gjør en restrukturering av deres betalingsforpliktelser. Som et eksempel nevner banken en låntaker som ringer banken og forteller at vedkommende vil misligholde dersom ikke avdrag reduseres. Banken forteller at de da kan restrukturere betalingsforpliktelsene ved å forlenge løpetiden.

Dersom hverken PD-modellen eller andre indikatorer antyder at det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko gjelder 30-dagers presumsjonen. Alle bankene forteller at presumsjonen følges fullt ut, hvis ikke PD-modellen eller andre indikatorer antyder en vesentlig økning *før* det har gått 30 dager siden forfallsdato. Analytikerne opplever at 30-dagers presumsjonen følges på generell basis.

Et sentralt poeng ved presumsjonen er at bankene skal anta at det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko dersom det *på rapporteringstidspunktet* er 30 dager eller mer siden *forfallsdato* på den ubetalte regningen (IFRS 9, 5.5.11). Bankene bestemmer selv hvilken forfallsdato de setter på sine fakturaer, men dette får følger for anvendelsen av 30-dagers presumsjonen. Gitt at denne vurderingen gjøres diskontinuerlig på rapporteringstidspunktet, som 31. desember, vil det være gått nøyaktig 30 dager for banker som har satt 1. desember som forfallsdato. Det betyr at hvis en bank har valgt 25. november som forfallsdato har det gått 36 dager siden forfall på rapporteringstidspunktet, noe en av bankene bekrefter. Hvis det skulle ha gått nøyaktig 30 dager siden en faktura med forfallsdato 25. november måtte rapporteringstidspunktet vært 25. desember, noe som naturligvis ikke er tilfellet. Som en av bankene påpeker settes ikke forfallsdato av hensyn til presumsjonen, men av hensyn til låntakernes betalingsevne som eksempelvis påvirkes av når låntakerne får lønn.

En av analytikerne forteller å ha observert en bank som brukte 35 dager og mener dette kan være av ganske stor betydning, særlig hvis man ser på forbrukslånsbanker. Analytikeren tilfører at dette medfører mer arbeid for å kunne sammenligne bankene. Ulik anvendelse av 30-dagers presumsjonen kan således svekke sammenlignbarheten, som reduserer beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

På en annen side kan ulik anvendelse av presumsjonen *ikke* ha effekt på tapsavsetningene. En av bankene antar at de fleste banker legger til grunn historisk PD som utgangspunkt ved beregning av tapsavsetningene. Baserte på historiske data om mislighold om tilsvarende

låneprodukter til tilsvarende låntakere kan en bank finne sannsynligheten for mislighold (PD) for det aktuelle låneproduktet til den aktuelle låntakeren. Dersom en banks historikk tilsier at tilsvarende forbrukslån til tilsvarende låntakere som har vært forfalt med 30 dager har blitt misligholdt i 20% av tilfellene, vil historisk PD være 20% dersom det aktuelle forbrukslån har forfalt med 30 dager.

Historisk PD vil ifølge en av bankene være uavhengig av 30-dagers presumsjonen. I henhold til IFRS 9 fungerer presumsjonen som et tilordningskriterium til steg 2 gjennom at bankene *skal anta* at kredittrisikoen har økt vesentlig siden førstegangsinnregning (5.5.11). Presumsjonen får følgelig en effekt på tapsavsetningen ved at den skal beregnes over hele levetiden i samsvar med steg 2, sammenlignet med over de neste tolv månedene i tråd med steg 1 (IFRS 9, 5.5.3). Poenget i denne sammenheng er at det ikke har betydning om presumsjonen anvendes etter 30 eller 35 dager da utlånene uansett vil havne i steg 2 og tapsavsetningen beregnes over hele levetiden. Det faktum at et utlån er forfalt med 5 dager mer enn et annet vil trolig reflekteres i tapsavsetningene gjennom at historisk PD er høyere for dette utlånet. På bakgrunn av dette kan ulik anvendelse av presumsjonen *ikke* ha effekt på tapsavsetningene. Dette taler for at sammenlignbarheten ikke reduseres som følge av ulik anvendelse. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil beslutningsnyttigheten ikke reduseres (CF, 2.4).

PD-modeller kan være sensitive for tilfeldige forhold

En analytiker mistenker at PD-modellene er svært sensitive, noe som bekreftes av en av bankene. Med sensitiv menes at dersom låntaker skulle glemme å betale en regning kan PD-modellen få dager senere indikere en vesentlig økning i kredittrisiko. Dette kan gi opphav til *kalendereffekter*, som flere av intervjuobjektene har nevnt. Låntaker kan glemme å betale regningen, selv om dette ikke nødvendigvis betyr at låntaker ikke har betalingsevne. Ved sensitive PD-modeller kan dermed kalendereffekter resultere i at kredittrisikoen til utlån blir vurdert til å ha økt vesentlig, selv om dette simpelthen skyldes en forglemmelse. En av analytikerne mener på bakgrunn av dette at utlån som er forfalt med noen få dager kan skyldes en kalendereffekt og dermed ikke nødvendigvis indikere lav betalingsevne. Analytikeren mener derfor at kalendereffekter kan gi en overvurdert andel av utlånsporteføljen i steg 2, noe som kan få en uheldig virkning på rapporterte tapsavsetninger. Dette kan gjøre tapsavsetninger og utlånsporteføljens bevegelser mellom stegene (IFRS 9, 5.5.7) mindre forståelige. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil lavere forståelighet redusere beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

En annet forstyrrende forhold som trekkes frem av analytikerne er *sesongeffekter*. En av analytikerne har observert en større andel utlån i steg 2 i spesielle deler av året. Julen og sommeren er tider på året der folk i større grad ikke evner å betale kredittkortregningen. Ifølge forbrukerøkonom Magne Gundersen forventer 172 000 nordmenn at de må ta opp lån for å takle julehandelen (Clausen, 2019). Videre er det 180 000 nordmenn som i slutten av juni 2019 enda ikke har nedbetalt fjorårets ferie (NTB, 2019). Ifølge en analytiker er forbrukslånsbanker mest sensitive for sesongeffekter da deres utlånsportefølje i større grad består av kredittkort og forbrukslån. En annen analytiker forteller at enkelte forbrukslånsbanker ble overrasket etter kvartalsrapporter for et kvartal i 2018 på grunn av lavere tapsavsetninger enn forventet. Samme analytiker mener at bankene var usikre på hvorvidt dette skyldtes sesongeffekter, men at det ikke kunne utelukkes. Sesongeffekter kan gjøre tapsavsetninger og utlånsporteføljens bevegelser mellom stegene (IFRS 9, 5.5.7) mindre forståelige. Etter det konseptuelle rammeverket vil redusert forståelighet svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Dette samsvarer med et av funnene til Rådström & Eriksson (2019), som gjengir at sesongeffekter kan påvirke den endelige tapsavsetningen og dermed virke mindre forståelig.

Objektive bevis for tap

Standarden lister opp flere hendelser (objektive bevis på tap) som indikerer at en eiendel er kredittforringet og havner i steg 3 (IFRS 9, Vedlegg A). En av hendelsene er mislighold og bankene skal bruke sin interne definisjon (IFRS 9, B5.5.37). Dette kan redusere sammenlignbarheten mellom bankene dersom like banker bruker ulik definisjon av mislighold. Ifølge det konseptuelle rammeverket gir redusert sammenlignbarhet lavere beslutningsnyttighet (CF, 2.4).

Ifølge bankene følges 90-dagers presumsjonen fullt ut som en grense til steg 3. Presumsjonen brukes også i stor grad som kriteriet for mislighold. Det faktum at flere banker bruker 90-dagers presumsjonen som definisjonen på mislighold antyder at sammenlignbarheten ikke reduseres. Dette vil ikke redusere beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Bankene forteller at presumsjonen kommer til anvendelse dersom ingen andre hendelser antyder mislighold. Ifølge en av bankene kan en slik hendelse være at man sender et utlån som er forfalt med 60 dager til inkasso.

Analytikerne vurderer objektive bevis på tap og 90-dagers presumsjonen som pålitelige, ettersom dette i realiteten er likt som individuelle nedskrivninger etter IAS 39. Etter det

konseptuelle rammeverket gir pålitelighet beslutningsnyttig informasjon (CF, 2.4). Flere av analytikerne opplever at det er mindre rom for skjønn i steg 3, sammenlignet med hvorvidt det har vært en vesentlig økning i kredittrisiko. En av analytikerne antyder imidlertid at det ligger en del skjønnsmessige vurderinger bak utlånene som havner i steg 3 ettersom dette er individuelle vurderinger. En av bankene bekrefter at individuelle vurderinger legges til grunn for utlån som havner i steg 3.

Delkonklusjon

Bankenes vurdering av hvorvidt det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko er en skjønnsmessig vurdering og reduserer beslutningsnyttigheten gjennom lavere forståelighet og sammenlignbarhet. Dette samsvarer med et av de empiriske funnene til Rådström & Eriksson (2019). Finanstilsynet i Danmark har kvantifisert en terskelverdi som reduserer behovet for skjønnsmessige vurderinger. Finanstilsynet i Norge vurderer imidlertid ikke å gjøre en slik kvantifisering.

Ulik anvendelse av 30-dagers presumsjonen som følge av at bankene kan sette forskjellige forfallsdatoer kan svekke sammenlignbarheten, som reduserer beslutningsnyttigheten. På en annen side kan ulik anvendelse av presumsjonen ikke ha noen effekt på tapsavsetningene som følge av at bankene legger historisk PD til grunn.

Kalender- og sesongeffekter kan gjøre tapsavsetningene og bevegelser mellom stegene mindre forståelige, og således redusere beslutningsnyttigheten. Funnet rundt sesongeffekter med tilhørende reduksjon av forståelighet samsvarer med et empirisk funn gjort av Rådström & Eriksson (2019).

Objektive bevis på tap og 90-dagers presumsjonen vurderes som pålitelige, da dette i realiteten er likt som individuelle nedskrivninger etter IAS 39. En analytiker mener imidlertid at det ligger en del skjønnsmessige vurderinger bak utlånene som havner i steg 3. Dette både øker og reduserer beslutningsnyttigheten.

5.4 Informasjonsgrunnlag og skjønnsmessige vurderinger

Hensikten med delkapitlet er å diskutere utredningens tredje forskningsspørsmål: «*Hvordan påvirkes beslutningsnyttigheten av bankenes informasjonsgrunnlag og skjønnsmessige vurderinger?*». Utgangspunktet for beregningen av kredittrisiko og forventede kredittap er

historisk informasjon. Videre skal bankene hensynta fremtidsrettet informasjon som er rimelig og dokumenterbar og som er tilgjengelig uten urimelige kostnader eller anstrengelser. Dette skal etter IFRS 9 utgjøre bankenes informasjonsgrunnlag (5.5.11, 5.5.17).

Historikk

Bankene bekrefter at de legger historikk til grunn ved beregning av kredittrisiko og tapsavsetningene i tråd med IFRS 9 (5.5.11, 5.5.17c). En analytiker trekker frem ulik lengde på historikk som et forhold som kan påvirke tapsavsetningen. Dersom en bank kun har historikk fra stabile år, mens en annen har historikk bestående av både stabile år og nedgangstider kan dette gi opphav til ulikt *informasjonsgrunnlag*. Finanskrisen og oljeprisfallet i 2014 er eksempler på ustabile år med nedgangstider. Videre forteller analytikeren at hvorvidt banker selger misligholdte utlån til en tredjepart, som inkassoselskaper, også vil påvirke det historiske informasjonsgrunnlaget. På bakgrunn av dette mener analytikeren at to ulike banker kan komme frem til *ulik* tapsavsetning for *samme* utlån til *samme* låntaker. Dette skyldes at ulikt historisk informasjonsgrunnlag kan medføre at banker bruker ulik PD og LGD i tapsberegningen for samme utlån, og således beregne ulik tapsavsetning. Dette kan redusere sammenlignbarheten som etter det konseptuelle rammeverket vil redusere beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

En bank forteller at det er relevant historikk som utgjør informasjonsgrunnlaget. Samme bank tilfører at man ved beregningen av kredittrisiko (PD) alltid skal vurdere om den er representativ, og eventuelt foreta en justering. Banken forteller også at Finanstilsynet og revisor er opptatt av dette. Ifølge vår respondent fra Finanstilsynet er PD, LGD, og ECL viktige elementer i tematilsynet. Vedkommende påpeker at hvis en bank har et svakt datagrunnlag må den kompensere for dette i fastsettelsen av tapsavsetningene. Det faktum at banker med svakt historisk informasjonsgrunnlag må kompensere for dette vil motvirke effekten som ulikt informasjonsgrunnlag kan ha på sammenlignbarheten.

Hvordan bankene hensyntar fremtidsrettet informasjon

Samtlige banker forteller at de benytter seg av fremtidsrettet informasjon i informasjonsgrunnlaget når de måler forventede kredittap. Ifølge en av bankene er standarden tydelig på at dette er noe bankene må gjøre (IFRS 9, 5.5.17c). Vedkommende forteller at de derfor justerer tapsavsetningene for forventninger om fremtiden basert på makroøkonomiske forhold. Justeringer for fremtidsrettet informasjon er i tråd med den

forventningsbaserte tilnærmingen til IFRS 9 (5.5.17), herunder beste estimat. Dette utdypes gjennom et eksempel:

En bank har 5 år med historikk og skal estimere de forventede tapsavsetningene for en finansiell eiendel over hele levetiden. Dersom banken *ikke* kan hensynta fremtidsrettet informasjon vil korrekt estimering avhenge av at relevant historikk er sammenfallende med fremtiden. Hvis historikken utelukkende består av stabile år, og en økonomisk krise er forventet i nær fremtid, vil ikke banken kunne beregne hvordan krisen vil påvirke forventede kredittap i fremtiden. For å oppnå et beste estimat skal banken da justere tapsavsetningen basert på tilgjengelig data om makroøkonomiske fremtidsutsikter.

Det fremkommer av bankene at de benytter *ulik* fremtidsrettet informasjon, og således ulikt informasjonsgrunnlag. En av bankene forteller at de stort sett benytter pengepolitiske rapporter fra Norges Bank, mens en annen forteller at de også bruker makroøkonomiske rapporter fra andre sentralbanker. Bankene er imidlertid ganske samstemte i hvilke makroøkonomiske variabler som legges til grunn. Eksempelvis nevner en av bankene at oljeprisen vil være en viktig faktor for norske banker mens den vil være mindre viktig for andre europeiske banker. Arbeidsledighet, lønnsvekst og boligpriser nevnes som andre sentrale variabler. Dog påpeker en bank at enkelte makrotall ikke vil være like formålstjenlig for alle norske banker. Eksempelvis vil boligpriser og rentenivåer være tillagt ekstra tyngde for en lokal bank i Norge hvor boliglån utgjør en stor andel av utlånsporteføljen. En bank forteller at banker kan ha ulik tilnærming til hvordan de hensyntar fremtidsrettet informasjon. Vedkommende mener at bankene står relativt fritt etter IFRS 9 til hvordan tapsmodeller skal bygges og hvilken informasjon som skal benyttes. Basert på dette kan bruk av ulik fremtidsrettet informasjon redusere sammenlignbarheten mellom bankene. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil redusert sammenlignbarhet svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

En bank tror absolutt det er mulig at to identiske banker kan vurdere samme informasjonsgrunnlag ulikt. Ulik tilnærming til fremtidsrettet informasjon kan svekke sammenlignbarheten da bankene kan komme beregne ulike tapsavsetninger for en gitt utlånsportefølge basert på *samme* informasjonsgrunnlag. Etter det konseptuelle rammeverket vil svekket sammenlignbarhet redusere beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). En bank mener imidlertid at en styrke med IFRS 9 er at bankene i større grad kan informere

regnskapsbrukerne om hvilken informasjon som legges til grunn, som følge av mer omfattende krav til noteopplysninger.

Rimelig og dokumenterbar informasjon

Bankene skal etter IFRS 9 måle kredittrisiko og tapsavsetning på en måte som gjenspeiler rimelig og dokumenterbar informasjon som er tilgjengelig uten urimelige kostnader eller anstrengelser (5.5.9, 5.5.17c). Slik informasjon omfatter tidligere hendelser, nåværende og fremtidige forhold (IFRS 9, 5.5.17c). Da vi utformet intervjuguidene mistenkte vi at denne delen av standarden kunne gi opphav til skjønnsmessige vurderinger og spurte derfor bankene om hvordan de tar stilling til begrepene.

For en bank innebærer rimelig og dokumenterbar informasjon å bruke så mye data som mulig i utviklingen av modellene for å gjøre dem mest mulig presise. Ifølge banken skyldes dette at de har mye tilgjengelig kundespesifikk data om blant annet kundeinformasjon, mislighold og adferdsmønstre. Banken forteller at det derfor er naturlig å benytte seg av all denne informasjonen. For en annen bank vil rimelig og dokumenterbar informasjon være tilgjengelig markedsinformasjon, som offentlige pengepolitiske rapporter. En tredje bank legger vekt på at det må ligge et rasjonale bak hvilken informasjon man velger å bruke. Samme bank mener dermed at bankene selv velger hvilken og hvor mye informasjon de legger til grunn, så lenge det underbygges av rasjonelle valg.

En av bankene synes begrepet “uten urimelige kostnader eller anstrengelser” er vagt og skjønnsmessig. Samme bank frykter at ulik tolkning av begrepet kan redusere sammenlignbarheten mellom bankene. I henhold til det konseptuelle rammeverket vil redusert sammenlignbarhet svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). En annen bank forklarer sin tolkning ved at banken teoretisk sett kunne fulgt låntakerne tettere og fått bedre innsikt i sannsynligheten for mislighold. For eksempel kunne banken ringt låntakerne hver måned og spurt om lønnsforhold og livssituasjonen. En slik oppfølging vil ifølge banken være for kostbart, og dermed ikke kunne gjennomføres «uten urimelig kostnader eller anstrengelser».

Basert på det bankene forteller vil det være opp til hver enkelt bank hva som er rimelig og dokumenterbar informasjon som er tilgjengelig uten urimelige kostnader eller anstrengelser. Følgelig vil bankene ha ulikt informasjonsgrunnlag. Hva som er slik informasjon vil trolig være noe helt annet for en lokal bank i Norge sammenlignet med Deutsche Bank. Bankene kan derfor benytte seg av den informasjonen som er mest hensiktsmessig ut fra sine

forutsetninger og utlånsporteføljer. Således kan dette styrke relevansen til den finansielle rapporteringen til bankene. Etter det konseptuelle rammeverket vil styrket relevans øke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). På den annen side vil dette kreve skjønnsmessige vurderinger, i tillegg til at begrepene i seg selv kan tolkes ulikt. Dette kan redusere sammenlignbarheten, som videre svekker beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

Skjønnsmessige vurderinger

Flere av analytikerne har trukket frem skjønnsmessige vurderinger som en sentral faktor ved tapsavsetningene. En bank kan nesten garantere at ti ulike banker vil ha ti ulike tilnærminger. En analytiker forteller at det alltid har vært litt forskjellig bruk av skjønn på tvers av bankene og at dette har medført noen problemer. Det ene problemet skyldes at ulike banker har forskjellige skjønnsmessige tilnærminger. Dette har ifølge analytikeren medført at det ikke har blitt lettere å sammenligne bankene etter IFRS 9. Det andre problemet er tilknyttet verifisering av de skjønnsmessige vurderingene. Analytikeren forteller at det ikke vil bli lettere å verifisere informasjonen etter IFRS 9, med mindre bankene blir flinkere til å informere om sine skjønnsmessige vurderinger. Etter det konseptuelle rammeverket vil redusert sammenlignbarhet og verifiserbarhet svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

En annen analytiker understreker at bruken av skjønn er subjektiv og kan føre til skjevheter i rapporteringen på tvers av bankene. Dette skyldes at banker kan rapportere forskjellige tapsavsetninger på i realiteten like kunder som følge skjønnets subjektive natur. I tillegg påpeker analytikeren at sammenlignbarheten kan svekkes fordi en bank kan være i *forkant*, mens en annen bank kan være i *etterkant*. Svekket sammenlignbarhet reduserer beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Analytikeren forklarer dette med et eksempel:

Banker er blant annet underlagt et kapitaldekningskrav som kalles «Pilar 1» (Finanstilsynet, 2016). Pilar 1 stiller blant annet et minimumskrav til ansvarlig kapital som en andel av et risikovektet beregningsgrunnlag. Utlånsporteføljen inngår i dette beregningsgrunnlaget. Ansvarlig kapital består av egenkapital og andre former for kapital som kan ta tap ved løpende drift (2016). Gitt at en bank skal overholde gjeldende kapitaldekningskrav legger dette begrensninger for vekstmulighetene. En bank kan dermed ikke vokse, i form av økt utlånsportefølge, mer enn at kapitaldekningskravene overholdes. En ung forbrukslånsbank med vekstambisjoner og lav egenkapital vil derfor ønske å innregne lavest mulig

tapsavsetninger for å begrense vekstmulighetene minst mulig, jf. «i etterkant». I motsetning til dette vil tapsavsetninger til en stor og lønnsom bank i mindre grad begrense vekstmulighetene, jf. «i forkant». Dette skyldes at denne banken har mer egenkapital å «tære på».

En tredje analytiker trekker frem at banker kan overstyre modellene. Dette kan være vanskelig å ta stilling til med mindre bankene informerer om det i noteopplysningene, og således kan informasjonen oppfattes som mindre forståelig. Redusert forståelighet vil etter det konseptuelle rammeverket svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Analytikeren trekker frem at bankene i verste fall kan få lånetapene til å bli slik de ønsker. Dette gjelder særlig banker som ønsker å være konservative. En slik praksis vil stride sterkt med beste estimat og den forventningsbaserte tilnærmingen ved IFRS 9. Dog påpeker analytikeren at dette ikke har vært et problem så langt blant norske banker, men trekker frem viktigheten med gode noteopplysninger på området.

Delkonklusjon

Ulikt historisk informasjonsgrunnlag kan medføre at banker beregner ulike tapsavsetninger for samme utlån, noe som svekker beslutningsnyttigheten gjennom redusert sammenlignbarhet. Banker legger til grunn relevant historikk, men ulik relevant historikk kan gi opphav til forskjellig informasjonsgrunnlag. Banker skal ifølge Finanstilsynet justere for svakt datagrunnlag. Dette kan motvirke effekten som ulikt informasjonsgrunnlag kan ha på sammenlignbarheten, og følgelig beslutningsnyttigheten.

Bankene benytter seg av ulik fremtidsrettet informasjon, noe som kan redusere sammenlignbarheten og således svekke beslutningsnyttigheten. En av bankene mener at man står relativt fritt etter IFRS 9 til hvordan tapsmodeller skal bygges og hvilken fremtidsrettet informasjon bankene skal bruke. I tillegg kan to identiske banker vurdere samme fremtidsrettet informasjon forskjellig. Dette kan også redusere sammenlignbarheten og dermed beslutningsnyttigheten. Disse effektene kan motvirkes gjennom mer omfattende noteopplysninger.

«Rimelig og dokumenterbar informasjon» som er tilgjengelig «uten urimelige kostnader eller anstrengelser» er skjønsmessige begreper og kan redusere sammenlignbarheten og således beslutningsnyttigheten. På en annen side kan begrepene øke beslutningsnyttigheten gjennom

økt relevans. Dette skyldes at bankene kan benytte seg av den informasjonen som er mest hensiktsmessig.

Et problem med skjønnsmessige vurderinger er at bankene kan ha forskjellig tilnærminger til tapsavsetningen. Dette kan også redusere sammenlignbarheten og videre beslutningsnyttigheten. Et annet problem er at det er utfordrende å verifisere skjønnsmessige vurderinger, noe som også reduserer beslutningsnyttigheten. Overstyring av modellene kan være vanskelig å ta stilling til, med mindre dette informeres om i noteopplysningene. Dette kan gjøre informasjonen mindre forståelig, og følgelig mindre beslutningsnyttig.

5.5 Noteopplysninger

Hensikten med delkapitlet er å drøfte utredningens fjerde forskningsspørsmål: «*Gir noteopplysningene beslutningsnyttig informasjon til norske bankanalytikere?*». Drøftelsen av det første forskningsspørsmålet inkluderer noen av analytikernes synspunkt på noteopplysningene. Analytikerne har imidlertid svart mer utdypende på spørsmål om noteopplysninger. Drøftelsen av det fjerde forskningsspørsmålet vil derfor baseres på dette.

Pålitelighet

Analytikerne trekker frem mer omfattende noteopplysninger som positivt, da man får mer innsyn i de underliggende vurderingene av tapsavsetningene. Økt transparens vil styrke fullstendigheten, som igjen øker påliteligheten (CF, 2.13). Ifølge en av bankene har banker anledning til resultatutjevning, men som følge av mer omfattende noteopplysninger kan man ikke lenger skjule dette. Således kan noteopplysningene også bidra til mer nøytral informasjon, som også styrker påliteligheten (CF, 2.13) I henhold til det konseptuelle rammeverket vil økt pålitelighet gjøre noteopplysningene mer beslutningsnyttig (CF, 2.4).

Relevans

Ifølge analytikerne oppgir bankene informasjon om de ulike stegene i noteopplysningene, som hva som befinner seg i de ulike stegene og bevegelser mellom dem. En analytiker påpeker at bevegelser mellom stegene kan gi relevant informasjon. En annen analytiker trekker frem inndelingen i stegene som relevant, da man kan se fordelingen mellom dem og gjøre seg opp en mening om avsetningspolitikken. Flere analytikere har imidlertid nevnt at noteopplysningene gir mye informasjon og at noe føles overflødig. Det var særlig vanskelig i starten å vurdere hvilken informasjon som var relevant. En analytiker nevner at man har

begrenset med tid per bank og at man derfor ikke kan lete i det uendelige for å skjønne hvilken informasjon som kan brukes til noe nyttig. Overflødig informasjon vil være *irrelevant* for analytikerne og naturligvis redusere relevansen. Etter det konseptuelle rammeverket vil redusert relevans svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4).

Gitt at noteopplysningene inneholder overflødig informasjon kan man stille spørsmål ved om nytten til analytikerne *overstiger* kostnaden for bankene tilknyttet utarbeidelsen av noteopplysningene. Problemstillingen reflekterer *kostnadsbegrensningen* i det konseptuelle rammeverket (CF, 2.39). Ifølge bankene har det vært store kostnader tilknyttet implementeringen av IFRS 9 ved at de blant annet måtte utvikle nye modeller. Disse kostnadene vil trolig bli lavere på sikt. En av bankene nevner at de bruker mye ressurser på utarbeidelsen av noteopplysninger. Analytikerne finner mye av informasjonen som fremkommer av noteopplysningene nyttig, i tillegg til nytten av at analytikerne ikke trenger å finne og estimere nødvendig informasjon selv. På en annen side kan for mye informasjon fremstår uoversiktlig slik at analytikerne må bruke lengre tid på å finne den relevante informasjon. Analytikerne forteller også at de er blitt mer komfortable med noteopplysningene og begynner å finne ut av hvilken informasjon de har bruk for. Det er vanskelig å trekke noen slutninger rundt hvorvidt kostnaden overgår nytten, men trolig gjør den *ikke* det. Det er likevel en nærliggende problemstilling å trekke frem.

Etter IFRS 9 skal bankene beregne forventede kredittap ved å vurdere en rekke ulike utfall og hensynta fremtidsrettet informasjon (5.5.17). Som et minimum skal bankene vurdere muligheten for at mislighold inntreffer, og muligheten for mislighold ikke inntreffer (IFRS 9, 5.5.18). Ifølge analytikerne har noen banker valgt å presentere dette i noteopplysningene gjennom såkalte «scenarioanalyser». En av bankene forteller at en scenarioanalyse består av forventede tapsavsetninger i et lavt, et forventet og et høyt scenario («low, base and best scenario»). De tre scenarioene er tilordnet en sannsynlighetsveking og den endelige tapsavsetningen er forventningsverdien av scenarioene. Ifølge en bank er det innarbeidet makroøkonomiske variabler i scenarioene for å hensynta fremtidsrettet informasjon. En av analytikerne mener at sannsynlighetsvektingen av scenarioene gir lite relevant informasjon. Dette skyldes at vedkommende har observert svært små forskjeller mellom tapsavsetningen i det lave og høye scenarioet, og således gir ikke sannsynlighetsvektingen noen bekreftende verdi (CF, 2.7). I tillegg forteller flere analytikere at de ikke får tilstrekkelig innsikt i hvilke makrovariabler bankene benytter seg av, og deres respektive vekting. Dette reduserer også relevansen av scenarioanalysene (CF, 2.7). I henhold til det konseptuelle rammeverket vil

reduisert relevans svekke beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Dette funnet samsvarer med et av de empiriske funnene til Rådström & Eriksson (2019), som skriver at IFRS 9 gir lite innsikt i de underliggende vurderingene bak makrovariabler og -scenarioer.

Flere av analytikerne forteller at de kunne ønske seg mer informasjon om tallmaterialet som ligger bak beregningen av tapsavsetningene. Parametere som PD og LGD nevnes som eksempler. To analytikere avslører også et ønske om at bankenes noteopplysninger skal bli mer konsistente, slik at bankene i større grad gir informasjon om de samme tingene. En av disse mener at ulike noteopplysninger gjør det vanskeligere å sammenligne de ulike bankene. Etter det konseptuelle rammeverket vil lavere sammenlignbarhet redusere beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Ifølge vår respondent i Finanstilsynet kan Finanstilsynet kreve at noteopplysninger forbedres og gjøres mer transparente i fremtidige perioder.

Delkonklusjon

Noteopplysningene bidrar til beslutningsnyttig informasjon gjennom at mer innsyn øker påliteligheten. Inndelingen i stegene og bevegelser mellom dem gir relevant informasjon og dermed beslutningsnyttig informasjon. Noteopplysningene gir imidlertid mye informasjon og noe av denne informasjonen oppfattes som overflødig. Overflødig informasjon vil være irrelevant og følgelig redusere beslutningsnyttigheten. Vi kan dermed stille spørsmål ved om kostanden bankene har ved å utarbeide noteopplysningene overstiger analytikernes nytte, men trolig gjør den ikke det.

Noen banker oppgir scenarioanalyser i noteopplysningene og analytikerne opplever at disse gir lite beslutningsnyttig informasjon. Dette skyldes at de ikke får tilstrekkelig innsikt i hvilke makrovariabler som ligger til grunn, og deres respektive vektning, som underbygges av Rådström & Eriksson (2019). I tillegg gir sannsynlighetsvektingen mellom de ulike scenarioene lite beslutningsnyttig informasjon da det er observert små forskjeller mellom tapsavsetningene i lavt og høyt scenarioet. Det faktum at banker utarbeider noteopplysninger forskjellig gjør det vanskeligere å sammenligne bankene, noe som reduserer beslutningsnyttigheten.

Samlet sett gir noteopplysningene delvis beslutningsnyttig informasjon til norske bankanalytikere. Noteopplysningene bidrar til pålitelig informasjon, men bidrar i mindre grad til relevant informasjon. Inndeling og bevegelser mellom stegene gir relevant

informasjon, men overflødig informasjon, scenarioanalyser og ulik utforming svekker relevansen.

5.6 Avslutning

Dette kapitlet har drøftet og besvart utredningens forskningsspørsmål med utgangspunkt i innhentet primærdata og forankring i det konseptuelle rammeverket. Funnene i delkonklusjonene benyttes til å besvare problemstillingen i kapittel 6.

6. Konklusjon

Formålet med kapitlet er å besvare utredningens problemstilling «*Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet?*». Problemstillingen besvares i kapittel 6.1 og bygger på delkonklusjonene av de fire forskningsspørsmålene. I kapittel 6.2 presenteres forslag til videre forskning. Mulige feilkilder ved utredningen fremlegges i kapittel 6.3.

6.1 Besvare utredningens problemstilling

For å besvare utredningens problemstilling har vi drøftet og konkludert på forskningsspørsmålene:

- 1) *Gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 relevant og pålitelig informasjon til norske bankanalytikere?*
- 2) *Hvordan påvirkes beslutningsnyttigheten av bankenes kredittrisikovurdering?*
- 3) *Hvordan påvirkes beslutningsnyttigheten av bankenes informasjonsgrunnlag og skjønnsmessige vurderinger?*
- 4) *Gir noteopplysningene beslutningsnyttig informasjon til norske bankanalytikere?*

I henhold til *det første forskningsspørsmålet* ble det konkludert at nedskrivningsmodellen etter «International Financial Reporting Standard» (IFRS) 9 gir relevant og delvis pålitelig informasjon til norske bankanalytikere. Dette er til dels sammenfallende med konklusjonen til Rådström & Eriksson (2019). De skriver at IFRS 9 gir relevant informasjon på bekostning av påliteligheten. Konklusjonen er delvis sammenfallende med Rådström & Eriksson (2019) da de vurderer påliteligheten til å være *lav*, og således lavere enn det vi gjør. En av grunnene er at de har vurdert skjønnsmessige vurderinger som en særlig reduserende faktor (2019).

Vår konklusjon baseres på at analytikerne mener inndelingen i de ulike stegene gir relevant informasjon, samt at inndelingen gir tidligere informasjon, noe som også øker relevansen. Sistnevnte er i tråd med et av funnene i masterutredningen til Morsund & Melbye (2017). Tapsavsetningene har imidlertid lav prediktiv verdi, som igjen reduserer relevansen. Dette skyldes at forventede kredittap allerede reflekterer fremtiden.

Momenter som taler for pålitelig informasjon er at mer omfattende noteopplysninger gjør informasjon mer fullstendig, samt bidrar til økt transparens som gjør det vanskeligere for banker å skjule opportunistisk adferd. I tillegg har markedsvurderinger fra inkassoselskaper gjennom kjøp av misligholdte utlån samsvart med balanseførte verdier. Momenter som reduserer påliteligheten er overgangseffekten, skjønnsmessige vurderinger og overstyring av modellene.

For å besvare *det andre forskningsspørsmålet* gjengis forhold i bankenes kredittrisikovurdering som kan påvirke beslutningsnyttigheten. Det første forholdet som ble trukket frem var bankenes vurdering av hvorvidt det har skjedd en vesentlig økning i kredittrisiko. Dette er en skjønnsmessig vurdering som således vil redusere beslutningsnyttigheten gjennom lavere forståelighet og sammenlignbarhet. Dette samsvarer med et av de empiriske funnene til Rådström & Eriksson (2019).

Et annet forhold som utredningen belyste var tilknyttet 30-dagers presumsjonen og forfallsdato. Ulik anvendelse av 30-dagers presumsjonen som følge av at bankene kan sette forskjellige forfallsdatoer kan svekke sammenlignbarheten. Dette vil bidra til redusert beslutningsnyttighet. På en annen side kan ulik anvendelse av presumsjonen ikke ha noen effekt på tapsavsetningene som følge av at bankene legger historisk PD til grunn.

Et tredje forhold var tilknyttet kalender- og sesongeffekter. Disse effektene kan redusere forståeligheten av den endelige tapsavsetningen, samt bevegelser mellom stegene. Dette bidrar til redusert beslutningsnyttighet. Det faktum at sesongeffekter kan redusere forståeligheten samsvarer med et empirisk funn gjort av Rådström & Eriksson (2019).

Det fjerde forholdet var tilknyttet objektive bevis på tap og 90-dagers presumsjonen. Disse vurderes som pålitelige, da dette i realiteten er likt som individuelle nedskrivninger etter «International Accounting Standard» (IAS) 39. En analytiker mener imidlertid at det ligger en del skjønnsmessige vurderinger bak utlånene som havner i steg 3. Dette er med på å både øke og redusere beslutningsnyttigheten.

For å besvare *det tredje forskningsspørsmålet* gjengis hvordan bankenes informasjonsgrunnlag og skjønnsmessige vurderinger kan påvirke beslutningsnyttigheten. Ulikt historisk informasjonsgrunnlag kan medføre at banker beregner ulike tapsavsetninger for samme utlån, noe som svekker beslutningsnyttigheten gjennom redusert sammenlignbarhet. Banker legger til grunn relevant historikk, men ulik relevant historikk

kan gi opphav til forskjellig informasjonsgrunnlag. Banker skal ifølge Finanstilsynet justere for svakt datagrunnlag. Dette kan motvirke effekten ulikt informasjonsgrunnlag kan ha på sammenlignbarheten, og følgelig beslutningsnyttigheten.

Bankene benytter seg av ulik fremtidsrettet informasjon. Dette kan redusere sammenlignbarheten og således svekke beslutningsnyttigheten. I tillegg kan to identiske banker vurdere samme fremtidsrettet informasjon forskjellig. Dette kan også redusere sammenlignbarheten og dermed beslutningsnyttigheten. Disse effektene kan motvirkes gjennom mer omfattende noteopplysninger.

«Rimelig og dokumenterbar informasjon» som er tilgjengelig «uten urimelige kostnader eller anstrengelser» er skjønsmessige begreper og kan redusere sammenlignbarheten og således beslutningsnyttigheten. På den annen side kan begrepene øke beslutningsnyttigheten gjennom økt relevans. Dette skyldes at bankene kan benytte seg av den informasjonen som er mest hensiktsmessig.

Et problem med skjønsmessige vurderinger er at bankene kan ha forskjellig tilnærminger til tapsavsetningen. Dette kan redusere sammenlignbarheten og videre beslutningsnyttigheten. Et annet problem er utfordringen ved å verifisere skjønsmessige vurderinger, noe som også reduserer beslutningsnyttigheten. Det kan være vanskelig å ta stilling til overstyring av modellene, med mindre dette informeres om i noteopplysningene. Dette kan gjøre informasjonen mindre forståelig, og følgelig mindre beslutningsnyttig.

I henhold til *det fjerde forskningsspørsmålet* ble det konkludert at noteopplysningene gir delvis beslutningsnyttig informasjon til norske bankanalytikere. Noteopplysningene bidrar til beslutningsnyttig informasjon gjennom at mer innsyn øker påliteligheten. Inndelingen i stegene og bevegelser mellom dem gir også beslutningsnyttig informasjon. Noteopplysningene gir imidlertid mye informasjon og noe oppfattes som overflødig. Overflødig informasjon vil være irrelevant og følgelig redusere beslutningsnyttigheten. Vi kan dermed stille spørsmål ved om kostanden bankene har ved å utarbeide noteopplysningene overstiger analytikernes nytte, men trolig gjør den ikke det.

Noen banker oppgir scenarioanalyser i noteopplysningene og disse oppleves å gi lite beslutningsnyttig informasjon. Dette skyldes at analytikerne ikke får tilstrekkelig innsikt i hvilke makrovariabler som ligger til grunn, og deres respektive vektning, som underbygges av Rådström & Eriksson (2019). I tillegg gir sannsynlighetsvektingen mellom de ulike

scenarioene lite beslutningsnyttig informasjon da det er observert små forskjeller mellom tapsavsetningene i lavt og høyt scenarioet. Det faktum at banker utarbeider noteopplysninger forskjellig gjør det vanskeligere å sammenligne bankene, noe som reduserer beslutningsnyttigheten.

For å besvare *utredningens problemstilling* gir nedskrivningsmodellen etter IFRS 9 stort sett beslutningsnyttig informasjon til primærbrukerne av regnskapet. Bakgrunnen for dette er modellen gir relevant og delvis pålitelig informasjon, og oppfyller på den måten i stor grad de fundamentale kvalitative karakteristikaene etter det konseptuelle rammeverket (CF, 2.4). I henhold til noteopplysninger bidrar disse til pålitelig informasjon, men noe av innholdet oppleves som irrelevant av analytikerne. Flere forhold rundt bankenes kredittrisikovurdering kan redusere forståeligheten og sammenlignbarheten, og således beslutningsnyttigheten (CF, 2.4). Ulikt informasjonsgrunnlag kan både øke og redusere beslutningsnyttigheten gjennom henholdsvis økt relevans og redusert sammenlignbarhet (CF, 2.4). Avslutningsvis kan skjønsmessige vurderinger redusere beslutningsnyttigheten gjennom lavere sammenlignbarhet (CF, 2.4).

6.2 Forslag til videre forskning

Vår masterutredning har gjennom en casestudie studert hvorvidt IFRS 9 gir beslutningsnyttig informasjon til *primærbrukerne* av regnskapet. Vi avgrenset primærbrukerne til å være investorer, nærmere bestemt *norske bankanalytikere*. Følgelig ville det vært interessant å studere hvorvidt IFRS 9 gir beslutningsnyttig informasjon til andre primærbrukere, som kreditorer og andre typer investorer. Andre typer investorer kan være alt fra sofistikerte investorer som har eierposter i mange forskjellige næringer, til hobbyinvestorer.

Vi har gjennomført dybdeintervjuer av norske banker og bankanalytikere. Det kunne derfor vært spennende å intervjuer banker og bankanalytikere i andre land for å undersøke om våre funn kan overføres. I tillegg vil det være interessant å se i hvilken grad forhold som kalendereffekter og betydning av forfallsdato eksisterer i andre land.

Denne utredningen har vært innom hvorvidt IFRS 9 kunne dempet finanskrisen i 2008 gjennom tidligere og større tapsavsetninger. Et spennende tema for videre forskning er derfor å se nærmere på dette. I tillegg til å sammenligne IFRS 9 sin rolle med betydningen av økte kapitalkrav for å forbedre motstandskraften i finanssektoren.

Et annet forskningsområde er IFRS 9 sin eventuelle påvirkning på kapitaldekningskravene. Andersen og Hjelseth (2019) viser eksempelvis til at bankenes kapitaldekning kan falle raskere med IFRS 9, sammenlignet med IAS 39 som følge av høyere tapsavsetninger. Videre kan et interessant forskningsområde være å studere om IFRS 9 gir mer eller mindre syklisk regnskapsrapportering. Andersen og Hjelseth (2019) nevner et par teorier på dette området, men det kunne vært spennende å studere dette nå som standarden har vært gjeldende i nærmere to år.

Avslutningsvis kunne det vært interessant med en masterutredning om hvorvidt tapsavsetninger etter IFRS 9 er i tråd med definisjonen av en *forpliktelse* etter rammeverket. Etter definisjonen skal en forpliktelse være et resultat av en *tidligere hendelse*. En tapsavsetning er imidlertid en avsetning for *fremtidige hendelser*.

6.3 Mulige feilkilder

Denne utredningen har tatt utgangspunkt i finansiell rapportering av norske banker. Vi hadde imidlertid begrenset kunnskap om norsk banksektor og hvordan banker beregner tapsavsetninger. Dette inkluderer bankenes sofistikerte modeller for estimering av sannsynlighet for mislighold og tapsavsetninger. Således er vår manglende inngående kunnskap en potensiell svakhet ved utredningen.

Utredningens konklusjoner er påvirket av hvordan vi har oppfattet de ulike momentene fra våre empiriske funn. Det konseptuelle rammeverket kvantifiserer ikke de kvalitative karakteristikaene, og inneholder ingen bestemmelser om hvilke karakteristika som skal tillegg mest vekt. Dette gjelder med unntak av at de fundamentale kvalitative karakteristikaene fungerer som kumulative vilkår og de forsterkede øker graden av beslutningsnyttighet. Det har derfor vært utfordrende å konkludere basert på kvalitativ informasjon knyttet mot rammeverket. Det kan nemlig tenkes at noen andre kunne konkludert annerledes basert på våre empiriske funn. Dette kan således være en mulig feilkilde.

En annen potensiell feilkilde er at intervjuobjektene kan ha ulik erfaring og kunnskap, samt ulike stillinger og ansvarsområder.

Våre metodiske valg må også trekkes frem som en mulig feilkilde. Vi har innhentet data gjennom dybdeintervjuer og transkribert disse i ettertid. Det er følgelig avgjørende at vi har gjennomført en fullstendig transkribering og tolket denne riktig for ikke å misforstå våre intervjuobjekter. Dersom vi har misforstått noen av de empiriske funnene kan dette påvirke drøftelsen og således konklusjonen.

7. Bibliografi

- Aarak, E. N., & Hatleberg, T. (2016). *Sikringsbokføring fra IAS 39 til IFRS 9* (Masteroppgave, Norges Handelshøyskole). Hentet fra <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2404550/masterthesis.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
- Amyb. (2018, April 02). *Conceptual Framework 1989 and 2010*. Hentet fra <https://www.amybrits.com/conceptual-framework-1989-and-2010/>
- Andersen, H., & Hjelseth, I. N. (2019). *Hvordan påvirker IFRS 9 bankenes tapsføring i dårlige tider?* Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/7a3e52b439384e569a9e418b5619ed2e/sm_9_2019_no.pdf?v=11/05/2019092413&ft=.pdf
- Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2015). *Prinsippbaserte versus regelbaserte regnskapsstandarder*. Hentet fra https://biopen.bi.no/bitstream/handle/11250/278825/Stenheim_PraktOkFi_0115.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Baksaas, K. M., & Stenheim, T. (2017). *Resultat- eller balanseorienterte regnskaper*. Hentet fra <https://www.magma.no/resultat-eller-balanseorienterte-regnskaper>
- Bank Norwegian. (2019). *Årsrapport 2018*. Bank Norwegian.
- Chen, J. (2019, Juli 15). *Investment Grade*. Hentet fra <https://www.investopedia.com/terms/i/investmentgrade.asp>
- Clausen, V. B. (2019, November 30). *Over 170.000 nordmenn vet at de må ta opp lån i julen: – Jekk ned forventningene*. Hentet fra <https://www.tv2.no/a/11019749/>
- Dale, V., & Flesland, Å. (2016). *IFRS 9 - Ny standard for finansielle instrumenter*. (Masteroppgave, Norges Handelshøyskole). Hentet fra <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2432851/masterthesis.PDF?sequence=1&isAllowed=y>

-
- Deloitte. (2016, April 13). *IFRS 9: Financial Instruments – high level summary*. Hentet fra <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ru/Documents/audit/ifrs-9-financial-instruments-en.pdf>
- EY. (2018, Juni). *Regnskapsnyheter*. Hentet fra [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_Regnskapsnyheter_juni_2018/\\$File/EY-Regnskapsnyheter-juni-2018.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_Regnskapsnyheter_juni_2018/$File/EY-Regnskapsnyheter-juni-2018.pdf)
- EY. (2019, Januar). *Regnskapsnyheter*. Hentet fra [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_Regnskapsnyheter_januar_2019/\\$FILE/EY-regnskapsnyheter-januar-2019.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY_-_Regnskapsnyheter_januar_2019/$FILE/EY-regnskapsnyheter-januar-2019.pdf)
- Fardal, A. (2007). *IFRS og norske regnskapsregler*. Hentet fra <https://www.magma.no/ifrs-og-norske-regnskapsregler>
- Finanstilsynet. (2016, Oktober 14). *Kapitaldekning*. Hentet fra <https://www.finanstilsynet.no/tema/kapitaldekning/>
- Finanstilsynet. (2016, Desember 12). *Tilpasning av regnskapsregler til IFRS*. Hentet fra <https://regelradet.no/wp-content/uploads/2018/04/hoeringsnotat-mabo.pdf>
- Finanstilsynet Danmark. (2018, Januar 02). *Vejledning om vurdering af betydelig stigning i kreditrisiko og kreditforringelse*. Hentet fra https://www.finanstilsynet.dk/~/_media/Lovgivning/Lovsamling/Vejledninger_2016/VEJ-10161.pdf
- Finanstilsynet. (2018, Desember 11). *Krav til banker som søker om å benytte IRB*. Hentet fra https://www.finanstilsynet.no/nyhetsarkiv/nyheter/2018/krav-til-banker-som-soker-om-a-benytt-irb/?fbclid=IwAR1UgB9zUU01_H0qLOYmj1EZcz0-6PLEfNa5qQLHor8K3IdA-_QN5kIhxGg
- Herriott, R. E., & Firestone, W. A. (1983). Multisite qualitative policy research: Optimizing description and generalizability. *Educational researcher*, 12(2), 14-19.
- Høyby, F., & Tornes, M. B. (2017). *IFRS 9 og tapsavsetninger i norske banker* (Masteroppgave, Universitetet i Agder). Hentet fra <https://uia.brage.unit.no/uia->

xmlui/bitstream/handle/11250/2454763/H%C3%B8iby%2C%20Fredrik%20og%20T
ornes%2C%20Magnus%20Bertelsen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

IASB. (u.d.). *About the International Accounting Standards Board (Board)*. Hentet fra <https://www.ifrs.org/groups/international-accounting-standards-board/>

IASB. (u.d.). *About us*. Hentet fra IFRS: <https://www.ifrs.org/about-us/who-we-are/>

IASB. (2001, April). *IAS 1 Presentation of Financial Statements*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/IAS1.pdf>

IASB. (2001, April). *IAS 32 Financial Instruments: Presentation*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/IAS32.pdf>

IASB. (2005, Oktober). *IFRS 7 Financial Instruments: Disclosures*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/IFRS7.pdf>

IASB. (2011, Mai). *IFRS 13 Fair Value Measurement*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/IFRS13.pdf>

IASB. (2014, Mai). *IFRS 15 Revenue from Contracts with Customers*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/IFRS15.pdf>

IASB. (2014, Juli). *IFRS 9 Financial Instruments*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/IFRS9.pdf>

IASB. (2018, Mars). *Conceptual Framework for Financial Reporting*. Hentet fra <http://eifrs.ifrs.org/eifrs/bnstandards/en/framework.pdf>

Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (2. utg.) Høyskole Forlaget.

Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser?* (3. utg.) Cappelen Damm Akademisk.

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2011). *Forskningsmetode for Økonomisk-Administrative Fag* (3. utg.). Abstrakt forlag.

-
- Kinserdal, F. (2015). *Når virkelig verdi er så vanskelig å beregne, er det da overhodet relevant i regnskapet?* Hentet fra <https://www.magma.no/nar-virkelig-verdi-er-sa-vanskelig-a-beregne-er-det-da-overhodet-relevant-i-regnskapet>
- Kinserdal, F. (Regissør). (2018). *Finansregnskap Intro - MRR 412 NHH* [Film].
- Kinserdal, F. (2019, Januar 03). *Nye nøkkeltall – bedre konkursvarsel*. Hentet fra <https://www.dn.no/kreditt/finans/kreditt/konkurs/nye-nokkeltall-bedre-konkursvarsel/2-1-493091>
- Kinserdal, H. (2019). *Nytt konseptuelt rammeverk fra IASB*. Hentet fra <https://www.magma.no/nytt-konseptuelt-rammeverk-fra-iasb>
- Komplett Bank. (2018, Desember). *IFRS 9 ACCOUNTING: An introduction to IFRS 9 and its implications for*.
- Komplett Bank. (2019). *Årsrapport 2018*. Komplett Bank.
- KPMG. (2017, Desember). *Fair value Measurement*. Hentet fra <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2017/12/fair-value-qa-2017.pdf>
- Kvifte, S. S. (2014). *Kritisk blikk på IFRS – misforståelser og utfordringer*. Hentet fra <https://www.magma.no/kritisk-blikk-pa-ifrs-misforstaelser-og-utfordringer?fbclid=IwAR0dRQQOrGc7lcPvvePoDAbX1EWMGceo4BbhALHpMI OxzeJedbrCxvTfeE0>
- Madsen, R. (2015). *Ny IFRS for finansielle instrumenter*. Hentet fra <https://www.magma.no/ny-ifrs-for-finansielle-instrumenter>
- Morsund, K. K., & Melbye, H. S. (2017). *IFRS 9 - Ny nedskrivningsmodell for finansielle instrumenter* (Masteroppgave, Norges Handelshøyskole). Hentet fra <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2452726/masterthesis.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
- Norges Bank. (2019). *FINANSIELL STABILITET SÅRBARHET OG RISIKO*. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/62ef0b6e18674ebe9f26fe10944e2512/fs_2019_no.pdf?v=11/06/2019152518&ft=.pdf

- Novotny-Farkas, Z. (2015, Oktober). *The Significance of IFRS 9 for Financial Stability and Supervisory Rules*. Hentet fra http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/563461/IPOL_STU%282015%29563461_EN.pdf
- NTB. (2019, Juni 27). *Over 300.000 skal feriere med penger de ikke har*. Hentet fra <https://e24.no/privatoekonomi/i/4qxrQ9/over-300000-skal-feriere-med-penger-de-ikke-har>
- Picker, R., Clark, K., Dunn, J., Kolitz, D., Livne, G., Loftus, J., & Tas, L. v. (2016). *Applying IFRS Standards* (4. utg). EY.
- PwC. (2014, August). *IFRS 9: Expected credit losses*. Hentet fra <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-in-depth-expected-credit-losses.pdf>
- PwC. (2017). *IFRS 9 Financial Instruments: Understanding the basics*. Hentet fra <https://www.pwc.com/gx/en/audit-services/ifrs/publications/ifrs-9/ifrs-9-understanding-the-basics.pdf>
- PwC. (2018, September). *Før og etter IFRS 9 – en analyse av norske banker*. Hentet fra <https://www.pwc.no/no/publikasjoner/ifrs/ifrs9-en-undersokelse-av-norske-banker.pdf>
- Regjeringen. (2018). *Kapital i omstillingens tid*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/62f6dd4e0274432da6475e53f4b14d44/no/pdfs/nou201820180005000dddpdfs.pdf>
- Retsinformation. (2017, September 09). *Bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om finansielle rapporter for kreditinstitutter og fondsmæglerselskaber m.fl.1*). Hentet fra <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=192598>
- RSM. (2019). *IFRS 9 Samlinger, mai 2019*. Upublisert manuskript. RSM avdeling Agder.
- Rådström, N., & Eriksson, N. (2019). *The implications of IFRS 9 – for Equity Analysts* (Master`s Thesis, Uppsala University). Hentet fra <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1336723/FULLTEXT01.pdf>

-
- Santos, F. (Regissør). (2019). *Market Efficiency - Investments (FIE400E) NHH* [Film].
- Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2015). *Research Methods for Business Students* (7. utg). Pearson.
- Schwencke, H. R. (2006). *Norsk tilpasning til IFRS for mellomstore foretak - et nordisk perspektiv*. Hentet fra <https://www.magma.no/norsk-tilpasning-til-ifrs-for-mellomstore-foretak-et-nordisk-perspektiv>
- Sparebank 1 Gudbrandsdal. (2019). *Årsrapport 2018*. Hentet fra <https://www.sparebank1.no/content/dam/SB1/bank/gudbrandsdal/omoss/arsrapporter/arsrapport-2018.pdf>
- Sparebanken Sør. (2019). *Årsrapport 2018*. Sparebanken Sør.
- Stefano, N. (2017). *Innføring av IFRS 9*. Hentet fra https://static.norges-bank.no/contentassets/20ff9d7339704fe2a0b08caf06293eff/aktuell_kommentar_8_2017.pdf?v=11/14/2017124416&ft=.pdf
- Stenheim, T., Sundkvist, C. H., & Opsahl, A. (2017). *Hva menes med regnskapskvalitet?* Hentet fra <https://www.magma.no/hva-menes-med-regnskapskvalitet1>
- Stortinget. (2004). *Krav om å gi et rettvise bilde*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2004-2005/inno-200405-017/4/?fbclid=IwAR0TxaTAAKhrNXO1Ng5bnhd9m9FgtmfWshviSJTY1KB7QBcSru84jzr7UoY>
- Ulvestad, B. I., & Thorsen, S. (2017). *Tapsavsetninger - overgangen fra IAS 39 til IFRS 9* (Masteroppgave, Norges Handelshøyskole). Hentet fra <https://openaccess.nhh.no/nhh-xmlui/bitstream/handle/11250/2488054/master2017.PDF?sequence=1&isAllowed=y>
- Qu, S. Q., & Dumay, J. (2011). The qualitative research interview. *Qualitative research in accounting & management*, 8(3), 238-264.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide Analytiker

Bakgrunnsinformasjon

IFRS-standardene har som formål å gi investorer beslutningsnyttig informasjon om det rapporterende selskapet. Beslutningsnyttig informasjon betegnes som både relevant og pålitelig.

- Hva innebærer jobben din i det daglige?
- Har du vært mye borti den tidligere standarden, IAS 39?
- Hva synes du om tapsavsetningen etter «the incurred loss model» av IAS 39, og i hvilken grad gav den relevant og beslutningsnyttig informasjon?

IFRS 9 - 3-stegmodellen

- Hva er din erfaring med 3-stegmodellen etter IFRS 9, sammenlignet med “the incurred loss model” etter IAS 39?
- I hvilken grad finner du IFRS 9 sin tilnærming til tapsavsetningen relevant (bekreftende og/eller prediktiv verdi) for beslutningstaking?
 - Gir den mer relevant informasjon sammenlignet med tilnærmingen etter IAS 39?
 - I så fall, hvorfor gir tilnærmingen mer relevant informasjon? Enklere å predikere fremtidig aksjepris? Mer rettvise bilde av bankenes prestasjoner?
 - Gir den tidligere periodiseringen (Steg 1 og 2) mer beslutningsnyttig informasjon?
- Er tallene presentert i 3-stegmodellen forståelige fra en analytikers perspektiv?
 - Hvordan vurderer du bankers tilnærming til hva som er en *betydelig/vesentlig økning i kredittrisiko*?
 - Kjenner du til 30-og 90 dagers presumpsjonen? Er den relevant?
 - Er inndelingen i de ulike stegene relevant for dine beslutninger?

IFRS 9 er mer prinsippbasert og legger opp til skjønnsmessige vurderinger, men gir også mer omfattende krav til noteopplysninger.

- Hvilke fordeler/problemer kan den bruken av skjønn medføre?
- Påvirker økt fleksibilitet hvor sammenlignbart regnskapet er mot andre bankers regnskap?
 - Opplever/forventer du at tapsmodellen brukes konsistent på tvers av banker og over tid?
- I hvilken grad finner du tapsavsetningen pålitelig (*fullstendig, nøytral og fri for feil*) (kommer frem objektiv ECL)?
- Standarden legger opp til at man skal benytte seg også av fremtidig informasjon og diverse makroparametere i estimeringen av ECL. Føler du bankene er flinke nok til å dele hvilke makrovariabler som legges til grunn? Er de evt. flinke nok til å si hvilke de vekter mest?
 - Vil mer input om makrovariabler vært relevant for dine beslutninger?

Noter

- Gir notene mer transparent informasjon?
- Gir notene tilstrekkelig informasjon til at du kan forstå de underliggende risikovurderingene (da tenker vi f.eks. hvordan «probability of default» estimeres) og målingen av ECL?
 - For eksempel målingen av ECL, da vektlegger bankene ulike scenarioer. Gir denne vektingen deg relevant informasjon?
- Har IFRS 9 gjort ditt arbeid mer omfattende? Lettere å innhente informasjon? Tallene forståelig for en, kall det hobbyinvestor?

Nøkkeltall

Implementeringen av IFRS 9 gir regnskapsmessige endringer, men endrer ikke de faktiske økonomiske forholdene (kontantstrømmen, med unntak av skatt). IFRS 9 kan imidlertid gi utslag på enkelte nøkkeltall som EBITDA, egenkapitalrentabilitet, likviditetsgrad og soliditet (gjeldsgrad) og redusere bankenes kapitaldekning.

- Hva er dine tanker om at IFRS 9 kan påvirke bankers nøkkeltall og kapitaldekning?
 - Forventer du at endrede nøkkeltall vil påvirke verdsettelse/aksjeprisen/annet?
 - Forventer du at bankene blir mer solide etter implementeringen av IFRS 9?

Avslutning

- Er det grunn til å tro at IFRS 9 vil forhindre problemene (for lite og for sen tapsavsetning) med IAS 39 som ble avdekket i finanskrisen?
- Hva trenger du av informasjon som ikke er tilgjengelig eller vanskelig å få tak i (noe du savner? Overflødig informasjon?)

Vedlegg 2: Intervjuguide regnskapsprodusent

Bakgrunnsinformasjon

- Hva innebærer jobben din i det daglige?
- Har du vært mye borti den tidligere standarden, IAS 39?

Håndtering av problemstillinger i praksis - 3 stegmodellen

- Hva er din erfaring med 3-stegmodellen, sammenlignet med “the incurred loss model”?
- Vurderer du tapsavsetningen etter IFRS 9 som mer eller mindre objektiv sammenlignet med IAS 39?
- Anser du tapsavsetninger etter IFRS 9 som en bedre tilnærming enn den i IAS 39?
 - Er den for eksempel lettere å anvende og tolke?
 - Reflekterer IFRS 9 et mer rettviseende bilde av bankenes prestasjoner?

Kredittrisiko (PD)

- Hva legger du i “betydelig økning i kredittrisiko”, og i hvilken grad følges 30-dagers presumsjonen?

Vurderingen av hvorvidt det har vært en betydelig økning i kredittrisiko er en relativ vurdering, men standarden sier at dersom kredittrisikoen er absolutt lav på rapporteringstidspunktet kan man anse at det ikke har vært en betydelig økning i kredittrisiko.

- Hvordan settes grensen for hva som er «absolutt lav kredittrisiko»?
 - I hvilken grad legger standarden opp til at bankene skal utøve skjønn?
- Er terskelen for å flytte et utlån fra trinn 1 til 2 den samme som man legger til grunn når man reverserer et utlån fra trinn 2 til 1?
- Hvilke forhold legges mest vekt på i vurderingen av om et utlån skal flyttes til trinn 3, og i hvilken grad følges 90-dagers presumsjonen?
- I hvilken grad bruker bankene fremtidsrettet informasjon, og hvilke variabler legges til grunn (Makroøkonomiske variabler som Oljepris, arbeidsledighet, boligpriser osv.)?

- Hvor vanskelig er det å gjøre vurderinger rundt fremtidsrettet informasjon (Handelskrig, Brexit)?
 - Tror du bankene kan vurdere samme fremtidsrettet informasjon ulikt innenfor standardens rammer, og i så fall i hvilken grad?
- Hvor omfattende gjennomføres kredittrisikoenalysene (without undue cost or effort)?
- Hvem bestemmer skjønsmessige vurderinger, og hvordan?

*Måling av forventet kredittap (LGD*EAD)*

Standarden påpeker at foretaket må ta stilling til “reasonable and supportable” informasjon både under vurdering av kredittrisiko og estimering av forventet kredittap.

- Hva legger du i “reasonable and supportable” informasjon?

I tillegg er standarden klar på at et foretak skal innhente informasjon «without undue cost or effort”.

- Hvordan tolker du “without undue cost or effort”? Er standarden tydelig nok i hva de krever av bankene (da tenker vi både på kredittrisiko og estimering av forventede kredittap)?

Forventet kredittap skal måles på en måte som gjenspeiler et objektivt og sannsynlighetsveid beløp som fastsettes ved å vurdere en rekke mulige utfall. Man trenger imidlertid ikke å identifisere alle mulige scenarioer, men hvertfall se på muligheten for at et kredittap inntreffer og muligheten for at en kredittap ikke inntreffer.

- Hvor komplekse analyser gjennomføres for å finne et objektivt og sannsynlighetsvektet beløp?
 - Standarden ønsker at foretak skal ta stilling til fremtidig informasjon i tillegg til nåværende og historisk informasjon. Samtidig sier standarden i B-5.5.50 at et foretak ikke er pålagt å utarbeide framtidige prognoser. Er standarden forklar på dette området? Evt. legger den opp til ulik tolkning?

Finanstilsynet fører tilsyn over banker, og kan påvirke tapsavsetning som gjøres.

- Er tapsavsetningen det beste estimatet på forventet kredittap, eller er avsetningen mer konservativ?
 - I hvilken grad påvirker Finanstilsynet den endelige tapsavsetningen, og er det noe forskjell under IFRS 9?

Annet

- Slik du tolker standarden, i hvilken grad har en regnskapsprodusent anledning (innenfor standardens rammer) til å være fleksibel rundt endelig tapsavsetning? Eksempelvis øke tapsavsetningen i gode tider og redusere den i dårlige tider for å glatte ut resultatet.
- Hva er dine tanker om mer omfattende rapporteringer av noteopplysninger etter IFRS 9 kontra IAS 39?
- Forventer du en (negativ) resultateffekt kun i implementeringsåret?
 - Forventer du større svingninger i resultatregnskapet, sammenlignet med IAS 39?

Gitt en negativ/positiv resultateffekt i implementeringsåret:

- Er det problematisk å ta stilling til endret egenkapital som følge av endret tapsavsetning - Kapitalkrav?
- Har banken endret adferd for å dekke inn en eventuell reduksjon i EK, eksempelvis gjennom økte renter på utlån (høyere pris) eller utdele mindre utbytte?
- Er dere bekymret for å virke mindre attraktiv på børsen, dersom høyere tapsavsetning gir lavere EPS?

Avslutning

- Er det grunn til å tro IFRS 9 vil forhindre problemene (for lite og for sen tapsavsetning) med IAS 39 som ble avdekket i finanskrisen?
- Er det noe du savner med standarden, eller har savnet rundt implementeringen av standarden?

Vedlegg 3: Spørsmål til Finanstilsynet

Generelt

- Hva fokuserer dere på under tematilsynet: PD, LGD, EAD, ECL, makromodeller?
- Hvordan og i hvilken grad kan dere påvirke den endelige tapsavsetningen?
- Når det kommer til etterlevelsen av IFRS 9. Hvilken rolle har dere der? Sammenlignet med revisor?

Kapitalkrav

- Tror du IFRS 9 vil gi større svingninger i resultatregnskapet?
- Gitt større svingninger, vil dette påvirke bankenes evne til å overholde kapitalkravene?
 - o Må bankene i så fall opparbeide seg en bedre margin på kjernekapitalen, enn hva kapitalkravene tilsier?

I forhold til bankenes soliditet i etterkant av finanskrisen.

- Hvilken rolle har IFRS 9 for unngå/redusere en ny finanskrise, sammenlignet med økte kapitalkrav?

IFRS 9 – Nedskrivningsmodellen

Finanstilsynet i Danmark har kvantifisert hvor stor en vesentlig økning i kredittrisiko vil være, som en øvre grense.

- Har dere vurdert å kvantifisere en «vesentlig økning i kredittrisiko»?
- Har dere vurdert å legge andre føringer for hvordan IFRS 9 skal anvendes?
- Er det problematisk med en prinsippbasert standard som legger opp til skjønn, sammenlignet med IAS 39 (kan redusere sammenlignbarheten mellom bankenes rapportering).
- Kan det være problematisk at banker har ulik historikk, når dette legges til grunn for beregningen av forventede kredittap?

Fra analytikerne vi har snakket med har vi inntrykk av at noen banker har vært flinkere enn andre til å forklare vesentlig økning i kredittrisiko, makroøkonomiske forhold, fremtidig scenario-analyse med mer.

- Ser dere for dere å legge føringer for rapporteringen i noteopplysninger for å oppnå en «bransjenorm», slik at eksempelvis forbruksbanker i større grad like omfattende noteopplysninger?